insan • düşünce • kültür

insicam 54

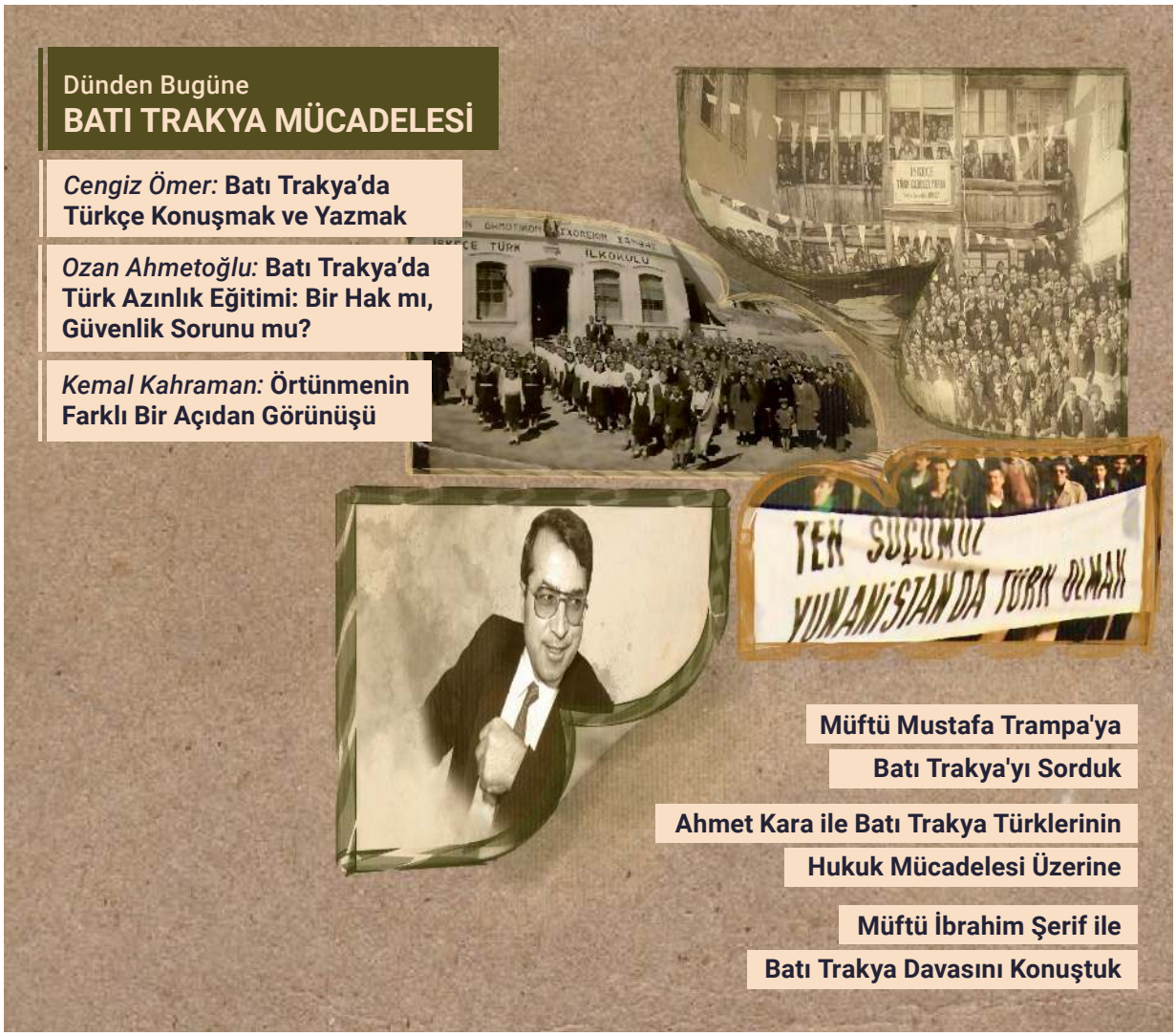

SAYI 54 • Ağustos • 2025

Hilal Özder • Öznur Görür Kısar / Aşikâr • Mustafa Eser / Küllü Men Aleyhâ Fân! • Nihal Pakırdaşı / Batı Trakya'daki Tarihi ve Kültürel Miras Seni Bekliyor • Salih Canbaz / Batı Trakya'da ve Türkiye'de Türklük, Pomaklık ve Müslümanlık • Seyit Kalenci / Bir Gerekçe: Azınlığın Hukuki Varlığı, Lozan ve Tedrici İhlaller Yumağı • Yakup Kurt / Türk-Yunan İlişkilerinin Dönüm Noktalarında Batı Trakya Türk Azınlığı'na Etki Eden Olaylar • Muhammed Dükkancı / Batı Trakya'da Din, Eğitim ve Kimlik • Rıdvan Topçu / Batı Trakya'da Kısıtlanan Din Özgürlüğü: İslâm Hukuku Uygulamaları • Müberra Karadayı / Batı Trakya Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış • Harun Halil / Batı Trakya Üzerine Okumalar • Fatma Memet / Açılmamış Kanatlar • Mucahid Yıldız / Trakya'nın Batısı • Sevdegül Çekiç / Sanal Mutluluklar Peşinde Koşmak • Hurşide Nosirova / Halife Me'mun Döneminde Dünya Haritacılığı: Harezmi ve Me'mun'un Dünya Haritası • Elif Atabaş / İşgal 101: Susturulmuş Çoğunluğun Sesi (Occupation 101) • Zübeyir Şekerci / Eskişehir: İstanbul'a Açılan Kapı

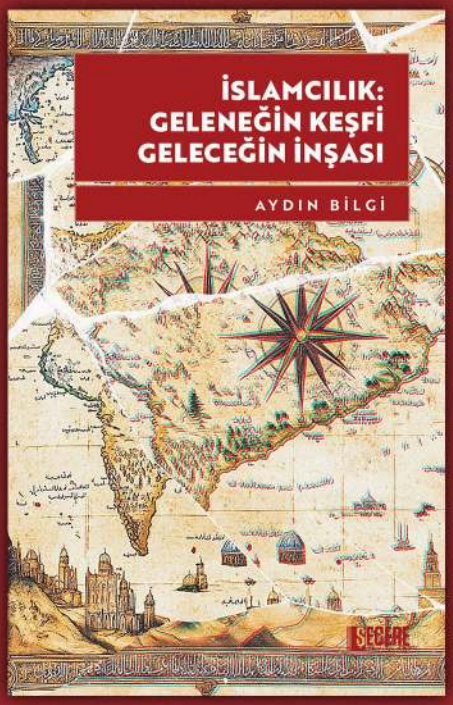

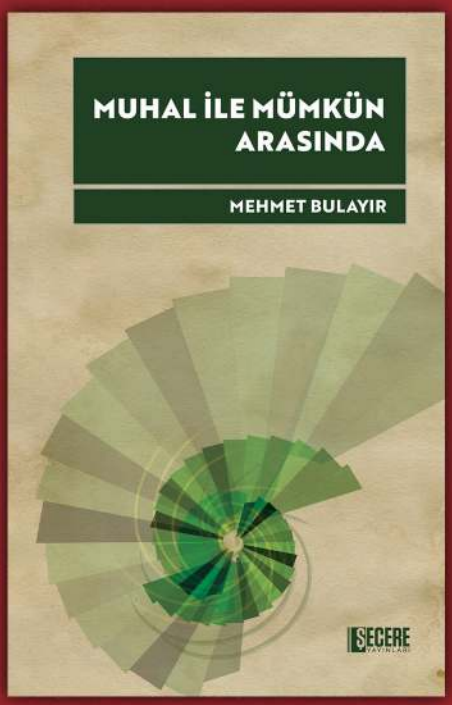

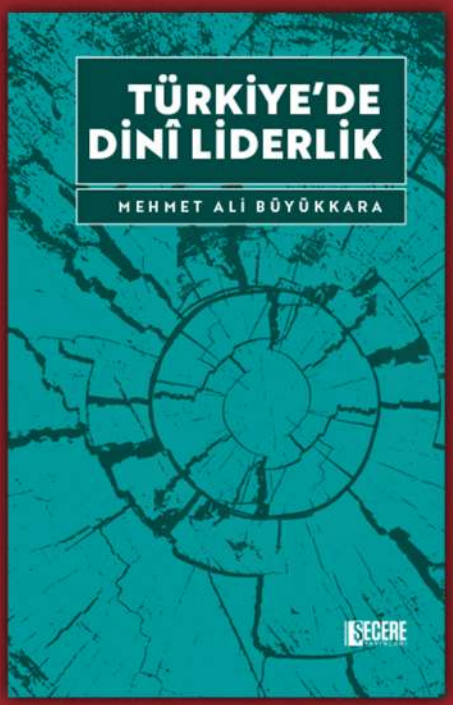

Kitaplara buradan ulaşabilirsiniz

ŞECERE YAYINLARI

insicam
insan • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık İnan

SON OKUMA
Reyhan Özsoy

KAPAK GÖRSELİ
Şifa Yaratılmış Küçüker

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK UYGULAMA
Hanne Nur Özden

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın.
Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Fettâh olanın adıyla.

İslam dünyasının başı, başsız kaldığı günden beri hep ağrıyor. Bu baş ağrısı bazen migrene dönüşüyor. Uzun sürüyor, dayanılmaz bir hal alıyor. Rahatsızlıklarımızın esasını, başsızlık oluşturuyor. Ümmet-i Muhammed'e sahip çıkacak, onun adına konuşacak, onu koruyup kollayacak bir baş yok maalesef. Yüce Devletimizin yıkıldığı günden bu yana, önümüz arkamız, sağımız solumuz her bir yanımız ağrıyor. En çok ağrıyan yanımız, yerimiz neresiyse oraya odaklanıyoruz. Sesimizi, feryadımızı duyanlar, sanki başka bir yerimizin ağrımadığını zannediyorlar. Bittabii yanılgıya düşüyorlar. Vücudumuzun mühim bir bölümü ağrılar içinde kaldı hep.

Ağustos sayımızın dosya konusunu, "Batı Trakya" olarak belirledik. Türkiye'de Müslümanlar olarak sınırımızın dibinde olan Batı Trakya'yı ihmal ettik. Dünyanın her yerindeki; Moro'dan Keşmir'e, Afganistan'dan Bosna'ya, Kafkaslar'dan Somali'ye kadar Müslüman kardeşlerimizin dertleriyle dertlendik, kederleriyle kederlendik, varımızla yoğumuzla elimizden geldiği kadar vazifemizi yapmaya gayret ettik. Yunanistan'ın, burnumuzun dibindeki Batı Trakyalı kardeşlerimize yaptığı zulüm, baskı, hak gaspı ve hukuk ihlali, çoğumuzun ilgi alanına giremedi. Bugün içimizden kaç kişi İskeçe'yi, Gümülcine'yi, Dedeağaç'ı bilir? Önce "Garbî Trakya Hükûmet-i Muvakkatesi"nin (Geçici Batı Trakya Hükümeti) (kuruluş: 31 Ağustos 1913), daha sonra "Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakillesi"nin (Bağımsız Batı Trakya Hükümeti) başkanlığını yapan Müderris Sâlih Efendi adını (1868-18 Şubat 1934) kaçımız duymuştur?

Batı Trakya dosyasına katkıda bulunan yazarlarımızın kahir ekseriyeti bölgeden. Yazı, düşünce ve yorumlarıyla dosyayı oluşturan kadroyu kuran Cengiz Ömer kardeşimize, *İnsicam* olarak şükranlarımızı sunuyoruz. Cengiz Ömer, Batı Trakya'da yayınlanan *Millet* gazetesinin genel yayın yönetmeni. Zaman ayırıp dosyamızı zenginleştiren her yazar kardeşimize ayrı ayrı müteşekkiriz. Her birine sağlık ve afiyet niyaz ediyoruz.

Ve Gazze.

Gazze'yi unutmuyoruz elbette. Siyonaziler, yaptıkları soykırımı zamana yayarak dünya gündeminden düşürmeye çalıştılar. Zaman zaman dikkatleri başka taraflara yöneltmeye çabaladılar. Gazzeli kardeşlerimiz her geçen gün daha ağır şartlara maruz kalıyor. Bu durum hepimizi derinden yaralıyor; daha doğrusu yaramızı, acımızı derinleştiriyor. Şuna inancımız tam: Aksâ Tufanı, terör devletinin ve destekçilerinin ipliğini pazara çıkardı. Vicdan sahibi insanlar zalimin karşısında, mazlumun yanında tavır aldılar. Daha da mühim olanı, Gazzeliler terör devletinin imajını yerle bir etti. Bu başarı, onların. Ve bu başarı, onlara yeter de artar bile.

Hakkın, hakikatin, adaletin, hukukun, ahlakın tek çare olduğuna inancımız tamdır. Zafer buna inananlarındır.

Eylül sayımızda buluşmak üzere *Fettâh* olana emanet olunuz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

05 *Çizgi* Hilal ÖZDER

06 *Aşikâr*
Öznur GÖRÜR KISAR

08 *Küllü Men Aleyhâ Fân!*
Mustafa ESER

10 *Batı Trakya'daki Tarihi ve Kültürel Miras Seni Bekliyor*
Nihal PAKIRDAŞI

14 *Batı Trakya'da ve Türkiye'de Türklük, Pomaklık ve Müslümanlık*
Salih CANBAZ

18 *Müftü Mustafa Trampa'ya Batı Trakya'yı Sorduk*
Röportaj: Cengiz Ömer

22 *Bir Gerekçe: Azınlığın Hukuki Varlığı, Lozan ve Tedrici İhlaller Yumağı*
Seyit KALENCİ

26 *Türk-Yunan İlişkilerinin Dönüm Noktalarında Batı Trakya Türk Azınlığı'na Etki Eden Olaylar*
Yakup KURT

30 *İfade Özgürlüğü ve Kimlik Mücadelesi Arasında Bir Basın Yolculuğu: Batı Trakya'da Türkçe Konuşmak ve Yazmak*
Cengiz ÖMER

34 *Müftü İbrahim Şerif ile Batı Trakya Davasını Konuştuk*
Röportaj: Cemil Kabza

40 *Batı Trakya'da Türk Azınlık Eğitimi: Bir Hak mı, Güvenlik Sorunu mu?*
Ozan AHMETOĞLU

44 *Batı Trakya'da Din, Eğitim ve Kimlik*
Muhammed DÜKKANCI

48 *Ahmet Kara ile Batı Trakya Türklerinin Hukuk Mücadelesi Üzerine*
Röportaj: Cemil KABZA

52 *Batı Trakya'da Kısıtlanan Din Özgürlüğü: İslâm Hukuku Uygulamaları*
Rıdvan TOPÇU

54 *Pervin Hayrullah'a Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı'nın Uluslararası İnsan Hakları Arenasındaki Çalışmalarını Sorduk*
Röportaj: Cemil KABZA

60 *Batı Trakya Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış*
Müberra KARADAYI

64 *Batı Trakya Üzerine Okumalar*
Harun HALİL

68 *Açılmamış Kanatlar*
Fatma MEMET

70 *Trakya'nın Batısı*
Mucahid YILDIZ

72 *Örtünmenin Farklı Bir Açıdan Görünüşü*
Kemal KAHRAMAN

76 *Sanal Mutluluklar Peşinde Koşmak*
Sevdegül ÇEKİÇ

78 *Halife Me'mun Döneminde Dünya Haritacılığı: Harezmi ve Me'mun'un Dünya Haritası*
Hurşide NOSİROVA

80 *İşgal 101: Susturulmuş Çoğunluğun Sesi (Occupation 101)*
Elif ATABAŞ

84 *Eskişehir: İstanbul'a Açılan Kapı*
Zübeyir ŞEKERCİ

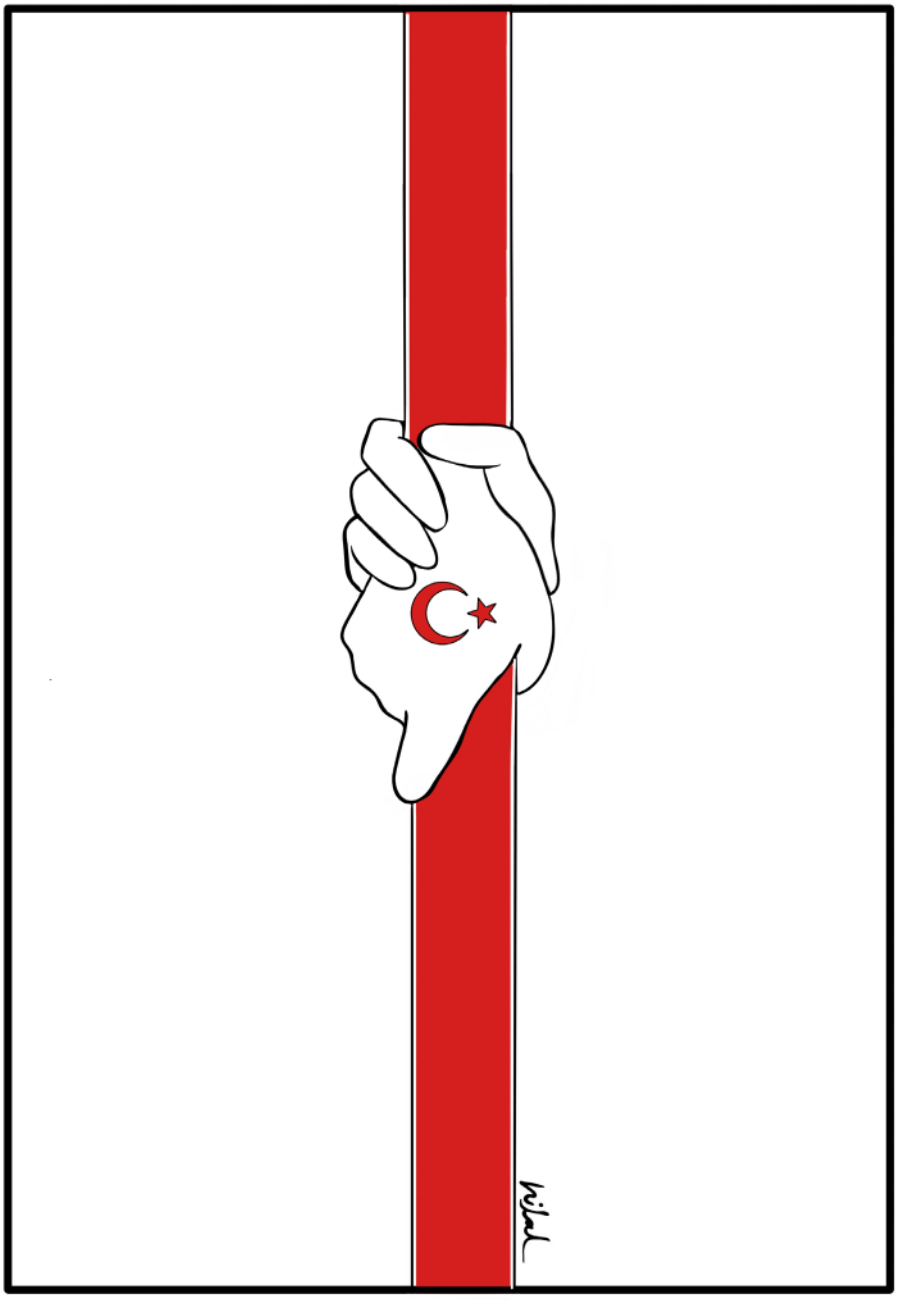

Çizgi: Hilal Özder

Aşikâr

Öznur GÖRÜR KISAR

Ya açma sineni yekten bir güvenle şeksiz, şüphesiz.

Ya hazırlıklı ol insanoğlunun akıl almaz çalımlarına.

Ya incecikten tüten gönül dumanının dağılmaya muhtaç o küçük hücresinde kendine yenilecek ve sırrını yitireceksin.

Ya için için yansın o ateş kavrulsun seninle. Kâh ağlatsın, kâh güldürsün, mecnun eylesin, lakin kalsın seninle.

Ya söyleyeceğin sözün baş döndüren cazibesi sarsın seni. Ellerinle ver ölüm fermanını muhatabına.

Ya halin üzere yaşa, coşkun içre akan ırmaklar kadar çağlayan sevinçlerini, baş döndüren sevda hallerini.

Ya aşikâr eyle gör güvendiğin dağlar nasıl yıkılıyor birer birer.

Ya salimen kabullen, bu dert senin derdin, ortak eyleme ona hiçbir beşeri.

Ya göze al senden uçup giden kelamın türlü şekillerde cefa ile sana geleceğini.

Ya nefessiz naçar kal, derdin seni boğsun dermandan içre.

Ya bir çift gözün ellerine bırak, savunmasız gönül şarkını.

Söyleyenler bildi hangi hal buldu onları. Söylemeyenler naçar kaldı derdiyle. Lakin kalpleri ağrımadı bu denli.

Elbet insan dediğin ne tamamen bir aldanış, ne toptan bir kötülük olamaz.

Kimi seni yaz sıcağında bir yayla serinliğinde selamete erdirir. Kimi gönlünü en latif hal ile soluklandırır, dünya cennetine kavuşturur.

Görmez olur gözlerin dost güzelliğinden gayrını.

Nimettendir.

Rabbinin rızıklarını yemeden, içmeden mi sanırsın sadece?

Gönlünü bir lahza dinlendirip teslim ettiğin, gözyaşına ortak eylediğin dost makamı rızıkların en güzeli değil midir?

Bir maden işçisi dikkatinde ve titizliğinde yol yürüdüğümüz ve yoldaş bildiğimiz gönlümüzün en tenha kuytu köşelerini açabiliyorsak, şükrolsun. Şükrolsun dünyanın bütün aldatıcılığı ve cefasına rağmen dost bildiğimiz insanlarla bizi kardeş kılana.

Ehlinde olmayan altın da, söz de, saz da, şiir de, aşk da zayi olur. Sözü, sevdayı, hali, ahvali, derdi tereddütsüz emanet edeceğimiz dostlar bulmak mesele.

Dünya yüzünde böylesi dostlara rastlamak olası olsa da bazen bir türlü bu türden dostlara ulaşmak nasip olmaz. Olsa da muhabbet dolu dostlara fısıldayacaklarımız sınırlıdır. Onların elleri bizim yaralarımıza, gönül sızılarımıza bir yere kadar şifa olur.

Dostların ve yarenlerin en güzeline, sığınılacak yegâne limana, dünya işlerinde, zorlu yokuşlarda nefessiz kaldığımızda varacağımız yegâne menzile varmaktır muradımız. Ondan gayrına kalbimizi mutmain bir şekilde açamayacağımız aşikârdır.

Bütün güvenli yolların sonu ona çıkar, bütün saadetler ancak onunla mümkündür. Kamil olan bütün mutluluklar sadece onunla varlık bulur. Elbette aşk onun varlığıyla kaimdir. Böylesi bir gerçek varken fani ve aldanacağımız kalpleri evimiz, yurdumuz bilmek nedendir? Nedendir kendimizi yorgun ve mecalsiz sarp yokuşlarda kaybedişimiz?

Bir maden işçisi dikkatinde ve titizliğinde yol yürüdüğümüz ve yoldaş bildiğimiz gönlümüzün en tenha kuytu köşelerini açabiliyorsak, şükrolsun. Şükrolsun dünyanın bütün aldatıcılığı ve cefasına rağmen dost bildiğimiz insanlarla bizi kardeş kılana.

Küllü Men Aleyhâ Fân!

Mustafa ESER

Her şeyin bir hakkı olduğu söylemek her şeyin doğru ve isabetli bir oluş biçimi olduğunu ve buna ilaveten Allah'ın, Hakk'ın karşısında bizim görevimizin de bunu kabul edip ona göre davranmak olduğunu söylemek demektir. İlahi Hak, yaratılmış haklar olarak kendisini uygun biçimlerde izhar ederek bizden istekte bulunur. Vücud, kendisi olan "varlık"tan ibaret değildir, aynı zamanda tam doğası gereği bizden ahlak ve ahlak felsefesi çerçevesinde taleplerde bulunur. Vücud haktır, yani doğru gerçek ve uygundur ve hakiki olan ancak O'dur."

William C.Chittick, İlahi Tecelliler

Karşılaştığınız herkesi ve her şeyi nesneleştirdiğiniz oranda; onu anlamaktan, anlamdan ve irfandan uzaklaşırsınız. İnsan; etkilemesini, etkilenmesi gerçekliği ile kabullendiğinde rasyonel düşünmüş olur. Her daim iki yönlü bir akış vardır. Sirayet, veçheyndir. Bir tarafın debisi bazen yüksek olabilir. Ama mutlak nesne değildir hiçbir şey. Mutlak nesne olmak da kılmak da imkân dâhilinde değildir.

"Varım" dediğiniz anda sirayeti fark etmiş ve dolayısıyla kabul etmişsiniz demektir. Zira dışa doğru beyan ya da içsel farkındalık bir aktarım biçimidir. Her aktarım sirayete mecburdur. Sirayetin cebrini kabul ettiğinizde artık var olma farkındalığınız, pek çok mesuliyeti de kabul etmeniz anlamına gelecektir. O halde mutlak anlamda etkileşimsizlik ya da varlık sınırlarının sızdırmazlığı düşünülemez. Mutlak sabite ve mutlak netlik yoktur. Mahza cevher olmaz, olamaz. Bütün bu özlük yalnızca Allah için düşünülebilir.

Mesuliyeti kabul etmek, imanın zeminini oluşturur ve onu besler. Madem sorumluyum o halde sorumluluğumun hakkını yerine getir-

mek için yapılması gereken ne varsa yapma cehdi içinde olmalıyım. Ve bu cehdi, asli işlerimden bilmeliyim. İşlerim, kenar süsü mesabesinde; olsa da olur olmasa da olur, olmamalı. Eylediklerim boşluk doldurmak için değil; bilakis alan oluşturup bu alanın hakkını vermek için olmalı. Mesul olmanın namusu bunu gerektirir. Mesul olduğum şeye dair adil şahit olmak zorundayım. Kabiliyetlerimi esirgemem, sorumluluğumu geçiştirmem kendime ve sonra benim varlığıma şahit olanlara saygısızlık olacaktır. Var olan istidadımı; ama kesbî ama vehbî olsun, bu uğurda kullanmak var olma iddiamın doğal sonucudur. Ve elbette var olanı müşahede etmenin de doğal sonucudur.

Mesuliyeti reddetmek bir tenakuzdur. Bu reddediş, esasında varlığı ve varlığını reddedişle eşdeğerdir. Varım, diyen bir âdemin, varlığının; illeti, hikmeti, sebebi ve hatta neticesi kademelerinin her birinin merkezinde duran sorumluluk gerçekliğini reddetmesi, makul ve meşru bir durum olmayacaktır. Varım ama siz beni yok sayın demek anlamına gelir ki bu şahitleri de paydaşları da tahfif etmek demektir. Her türlü küçümseme caiz değildir. Küçümsemek bir şeytan hilesidir ki failini tedbirsizliğe mahkûm kılarak gafil ve mağlup eder. Küçümsemek hem bir sorumluluk engeli hem de bir kişilik zedelenmesi halidir. Erdemin küfüdür. Küçümsemek, şeytan eylemidir. Akletmiş bir kalp küçümsemez. Küçümsemek diğer taraftan ise emek üşengeçliğinden kaynaklı acziyet halidir. İnşa ve ihya gayreti çekmek istemeyen nefis küçümseyerek makamını âli kılmaya azmeder. Ama elbette bu bir aldanıştır. İşi, eylemi, icrayı, oluşu küçümsemek de buraya dâhildir. Hem kendi mesuliyetini hem de ötekinin mesuliyetini küçümsemek özensiz bir hayat biçimi ile neticelenir. Aklı olan, kalbi olan ve dahi imanı olan bu illetten beri durur.

Ne yapılabilir sualine mevcut kalibresi ile şahsi alanından başlayacak cevaplar vermek yerine edilgen cümlelerle başkalarının yapması gerekenlere dikkat çekmek ayrı bir namus yoksunluğu olacaktır. Ne yapılabilir sualinin ve sancısının ilk satırdaki anlamı "ben ne yapabilirim" haline inkılâp etmelidir. Yoksa ortadaki durum bir tür nifak halidir ki kokusu ağır, vebali yüksek bir makamdır. Temas ettiğine nesne muamelesi yapmıyorsa, temas edildiğinde nesneye dönüşmediğini fark etmişse insan mesuliyet libasına bürünmelidir. Ama bu libası giymenin bir başka neticesi de başkasının da giymesine vesile olmaktır. Giydirmek giymeye dâhildir: Uyandırmak uyanmaya dâhildir ve hatta yaşamak yaşatmaya dâhildir diyebiliriz, deriz. Bunun yolu nedir peki? Öncelikle sahici bir temsiliyet. Yani hesapsız, içten gelen ve mürai olmayan bir temsiliyet. Görünmek için değil bizatihi yapmak. Şahit tutmak için değil bizatihi olmak. Daimi bir nefis kınaması ile ayıbıyla meşgul olmak. Ardında soru sorması için muhatabının kendini ve dolayısıyla üretimlerini değerli addetmek. Değer verildiğini gören dimağ, sorusunun sancısını çekmeden, sualini mesele etmeyecektir. Sancı çekmeye başlamışsa libas biçilecektir de giyilecektir de. Mesele varoluş sancısını çekmesine müsaade etmekte. Bu o denli kaçınılmaz fıtri bir haldir ki teşvike bile gerek yoktur. Yapılması gereken şey müsaade etmekten ibarettir. Suyun akışına benzer bir doğallıkla ortamını bulan dimağ, suali mesele edinecek ve sancısını şanlı bir paye gibi taşıyacaktır göğsünde.

Nesneleştirmeye dengeli bir tavırla engel olunabilir. Hiçbir şey hiçleşmeyecektir, bir halden bir hale evrilecektir. Olan, yok olmayacaktır. Hakikat, oluşa saygıda: Akışın yaratımına müsaade etmededir. Tavır ve niyetle eylemleri tashih etmektedir. Ama bu seyirde makamlarda yücelmek ve yüceltmek ancak her şeyin yüzünün faniliğine olan idrak ile başlayacaktır. Baki Olan'a itimat edip O'nun adına ve O'nun uğruna zuhurata ve vakıaya göre seyislik edebilirsek benliğimizi beslemiş oluruz. Anın hakkını verebilirsek kurtulmuş ve dolayısıyla kurtarmış oluruz.

Peygamberî bir ahlak ve irfanî bir basiret, varlığın içinde bir var olmaklığını kabul eder. Bütünün parçası olduğunu anlar. Eşyayı eksenine konumlandırmaz. Bilakis eşya ile hakikate eksen olmaya azmeder. Böylece benlik çukurunda kaybolmadan şahsiyetini hakikate muti kılarak öylece inşa eder. Yaptığına yaptım, yapamadığına yapamadım, yapmadığına yapmadım, der. Biz derken kocaman bir kevniyatı dâhil eder anlama. "O" derken sesi titrer ve aşk ile vird eyler: "külle men aleyhâ fân! Ve yabga vechü rabbike zü'l-celali ve'l-ikram!"

Batı Trakya'daki Tarihi ve Kültürel Miras Seni Bekliyor

Nihal PAKIRDAŞI

Osmanlı Hâkimiyetindeki Batı Trakya

Osmanlı Devleti, 14. yüzyılda Batı Trakya'yı fethetmeye başladığında, bölge çok kültürlü bir yapıya sahipti. Fetihten önce Bizans İmparatorluğu'na bağlı olan Batı Trakya'da farklı birçok etnik ve dini topluluk yaşamaktaydı. Bölgeye Ortodoks Hristiyan Rum nüfusun yoğunluğu hakimdi. Batı Trakya'nın dağlık ve kuzey kesimlerinde Bulgar nüfus yoğunken; ticaret yolları üzerinde yer alan bazı şehirlerde; özellikle Dimetoka ve Gümülcine gibi merkezlerde, az sayıda Ermeni ve Yahudi topluluğu bulunmaktaydı.

Her ne kadar bölge çok kültürlü bir yapıya sahip olsa da Osmanlı Devleti fetih sonrası dönemde bölge halkını zorla göçe tabi tutmamış ve din değiştirmeye zorlamamıştı. Aksine, yerli Hristiyan halk, "zimmi" statüsünde yaşamaya devam ederken; can ve mal güvenlikleri korunmuştu. Osmanlı, Batı Trakya'da yerli halkın dilini, dinini ve mallarını büyük ölçüde serbest bırakarak bölge halkını fethettiği topraklarda özgür bir şekilde yaşamasına zemin hazırlamıştı.

Batı Trakya'da, Yıldırım Bayezid, II. Murad, Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinde bölgeye camiler, medreseler, hanlar, imarethaneler ve vakıf eserleri inşa edilerek Osmanlı-Türk kimliği kalıcı hâle getirilmiştir. Bizans

döneminde Trakya'nın en önemli müstahkem kasabası olan Dimetoka, Osmanlı döneminde (1361-1912) bir ilim merkezi ve Osmanlı sultanlarının zaman zaman gelip kaldıkları bir yer olmuştur. Bu sebeple kalenin bulunduğu tepede sultanlar için büyük bir saray yapılmış; Edirne'nin fethine kadar I. Murad'ın, daha sonra da Şehzade Mûsâ Çelebi ve Fâtih Sultan Mehmed'in burada ikamet ettiği söylenmektedir. Fâtih'in oğlu Bayezid burada doğmuştur. Yıldırım Bayezid'in inşasına başladığı ve oğlu I. Mehmed'in 824'te (1421) tamamladığı Rumeli'nin en büyük camisi de Dimetoka'dadır. Küçük şehrin silüetine hâkim olan bu cami hâlâ ayakta kalmayı başarmıştır.

Abdal Cüneyd Zâviyesi, Osmanlıların Dimetoka'da kurduğu ilk sosyal ve dinî kurumdur. Şehrin fethinden kısa bir süre sonra buranın dervişleri, I. Murad döneminde bölgeye yerleşmişlerdir. En eski eğitim kurumu ise Yıldırım Bayezid'in şehzadeliği zamanında 1389'dan önce yaptırdığı medresedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönem mimarisine uygun olarak 1608 yılında inşa edilmiş olan Gümülcine şehir merkezinde bulunan Eski Camii, 1885 yılında II. Abdülhamid'in fermanıyla inşa edilen Tarihî Saat Kulesi ve Osmanlı Türk mimarisinin ilk örneklerinden biri olan Gazi Evrenos Bey İmareti Gümülcine'deki Türk-İslâm eserlerinin başında gelmektedir.

İskeçe ise, 1373-1912 yılları arasında kaldığı Osmanlı hâkimiyeti altında özellikle XVIII ve XIX. yüzyıllarda yörenin önemli bir İslâm merkezi haline gelmiştir. Ortodoks Yunan, Müslüman Türk azınlığı mensuplarından oluşan karışık bir nüfusa sahip kasabada birkaç kilise ve manastırın yanı sıra çoğu XIX. yüzyılda yapılan yedi camii vardır. 1870 yılında Hacı Emin Ağa tarafından inşa ettirilmiş, taş yapısı ve zarif formuyla şehir merkezinin simgelerinden biri olan Saat kulesi ise Osmanlı Devletinden miras kalan tarihi bir eserdir.

Yukarıda örnek olarak saydığımız eserlerin yanı sıra, Osmanlı Devleti beş asır boyunca hüküm sürdüğü bu topraklara kazandır-

Abdal Cüneyd Zâviyesi, Osmanlıların Dimetoka'da kurduğu ilk sosyal ve dinî kurumdur. Şehrin fethinden kısa bir süre sonra buranın dervişleri, I. Murad döneminde bölgeye yerleşmişlerdir. En eski eğitim kurumu ise Yıldırım Bayezid'in şehzadeliği zamanında 1389'dan önce yaptırdığı medresedir.

Osmanlı Devleti beş asır boyunca hüküm sürdüğü bu topraklara kazandırdığı; saymakla bitiremeyeceğimiz camileri, medreseleri, kervansarayları, köprüleri, hanları, imarethaneleri, vakıfları, dili, edebiyatı, halk kültürü ve nihayetinde yaşam tarzıyla kendi mührünü Batı Trakya'ya vurmayı başarmıştır.

dığı; saymakla bitiremeyeceğimiz camileri, medreseleri, kervansarayları, köprüleri, hanları, imarethaneleri, vakıfları, dili, edebiyatı, halk kültürü ve nihayetinde yaşam tarzıyla kendi mührünü Batı Trakya'ya vurmayı başarmıştır.

Batı Trakya'nın Osmanlı Devleti'nin Elinden Çıkması ve Siyasi Dönüşüm

1912-1913 Balkan Savaşları ve ardından gelen Birinci Dünya Savaşı ve 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması süreciyle birlikte Batı Trakya'daki Osmanlı hâkimiyeti fiilen sona ermiştir. Bölge önce Bulgaristan, ardından Yunanistan idaresine geçmiştir. Bu siyasi dönüşüm, sadece sınırların değil, aynı zamanda kültürel mirasın da kaderinin değişmesine yol açmıştır. Yeni yönetimler ise, Osmanlı Devleti'ne ait izleri ya tahrip etmiş ya da dönüştürmüşlerdir.

Batı Trakya'daki Kültür Mirasımızın Durumu

Osmanlı'nın Batı Trakya'da inşa ettiği camiler, medreseler, tekke ve zâviyeler, imarethaneler, çeşmeler, saat kuleleri ve mezarlıklar vb. birçok eser yeni dönemde ya kullanım dışı bırakılmış ya da sivil amaçlarla işlevsizleştirilmiş ya da tamamen yıkılmıştır.

İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mustafa Trampa 2024 yılında verdiği röportajda, Yunanistan'daki bazı Osmanlı camilerinin bar, kafe, müze ya da sergi salonuna çevrildiğini, hatta bazılarının kiliseye dönüştürüldüğünü; Osmanlı döneminden kalma camilerde ibadet etmek, mevlid programları düzenlemek gibi talepte bulunduklarını ancak bugüne kadar olumlu bir sonuç alamadıklarını belirtmektedir.

Osmanlı eserlerini yaşatmaya çalışan Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği Yönetim Kurulu Üyesi *"Gümülcine ve Civarındaki Osmanlı Türk Eserleri"* adlı eserin yazarı Şükriye Mehmet'de; İskeçe de bulunan, *İskeçeli Hacı Emin Ağa* tarafından yaptırılan saat kulesinin 1972'de Albaylar Cuntası döneminde yıkılmasına karar verildiğini, ancak Batı Trakya Türklerinin direnişi sayesinde kulenin ayakta kalmayı başardığını aktarmaktadır. Yıkılmaktan kurtulan kulenin 1938 yılında yenilendiğini ancak orijinal Osmanlı dokusundan eser kalmadığını; bu eserlerin, sadece kültürel miras değil, aynı zamanda dünya mirası olduğunu

ve sahip çıkılması gerektiğini dikkatlerimize sunmaktadır. Mehmet ayrıca, "*bölgeye olan aidiyetin bu yapılarla kuvvetlendirileceğini*" belirterek, tarihî mirasa sahip çıkmanın sadece geçmişe değil, aynı zamanda geleceğe de sahip çıkmak anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Bizler de bu bilinçle, sahip çıktığımız her bir kültürel değerin, kimliğimizi korumanın ve varlığımızı geleceğe taşımanın temel yollarından biri olduğunu unutmamalıyız.

Batı Trakya'da tarihi mirasımıza uygulanan bu baskıcı tavırdan sözlü kültürümüz ve dini değerlerimiz de payını almıştır. Bölgede Türkçe eğitimin sınırlandırılması, yazılı kültürün zayıflamasına neden olurken; Dini bayramlar, törenler ve geleneksel etkinlikler denetim altına alınmış; bazıları zamanla unutturulmuştur.

Yunan hükümetinin, bölgede beş yüz yıl hüküm sürmüş Osmanlı Devleti'nin mirasına yönelik bu yok edici ve baskıcı tavrı, hiç kuşkusuz ki Osmanlı dönemine ait izleri silmeyi hedeflemektedir. Bize düşen öncelikli görev ise, bu mirasa sahip çıkarak geleceğimizin teminatı olan gençlerimizi, Batı Trakya'daki ve dünyanın dört bir yanındaki tarihî ve kültürel mirasımıza sahip çıkacak bir bilinçle yetiştirmektir. Öte yandan, bu tür baskıcı ve yok edici tutumlara karşı direnen Batı Trakya, Balkanlar, Doğu Türkistan ve dünyanın farklı coğrafyalarında azınlık olarak yaşayan kardeşlerimize, romantik söylemlerden uzak, somut ve kararlı adımlarla; devlet ve millet olarak kimliğimizi ve varlığımızı korumaya yönelik tüm imkânlarımızı seferber ederek destek vermek öncelikli görevimiz olmalıdır.

KAYNAKÇA:

Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, https://www.abttf.org/main.php?lang=tr.

Malkoç, M. N. (2025). *https://www.dunyabizim.com/bati-trakyada-tarihi-ve-kulturel-miraslarimiz*.

Mehmet, A. (.2024). *Batı Trakya Türkleri, Yunanistan'da Osmanlı izlerini yaşatmaya çalışıyor*. https://www.aa.com.tr/tr/kultur/bati-trakya-turkleri.

M. KIEL, (1994). Dimetoka. TDV İslâm Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/dimetoka

M. KIEL, (2000). İskeçe. TDV İslâm Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/iskece

Öte yandan, bu tür baskıcı ve yok edici tutumlara karşı direnen Batı Trakya, Balkanlar, Doğu Türkistan ve dünyanın farklı coğrafyalarında azınlık olarak yaşayan kardeşlerimize, romantik söylemlerden uzak, somut ve kararlı adımlarla; devlet ve millet olarak kimliğimizi ve varlığımızı korumaya yönelik tüm imkânlarımızı seferber ederek destek vermek öncelikli görevimiz olmalıdır.

Batı Trakya'da ve Türkiye'de Türklük, Pomaklık ve Müslümanlık

Salih CANBAZ

Sosyolog, Sakarya Üniversitesi doktora adayı, Millet News Editörü

Batı Trakya Türkleri hem coğrafya hem de kültür açısından Türkiye'ye en yakın halklar arasında birinci sıraya olmasa da ilk üçe rahatlıkla yerleşecek bir topluluktur. Bu yakınlığı basitçe kan bağına ya da soy bağına dayandırmıyorum. Kan bağı, çoğumuzun doğduğu günden bu yana ailesinde başlamak üzere birçok kaynaktan öğrendiği üzre kimliği oluşturmada çok önemli bir faktör değildir hatta belki de en önemsiz faktörlerden birisidir.

İnsanın hayatını anlamlandırmak için zihninde oluşturduğu kalıpların dışında bir şey söylendiğinde onları doğrudan reddetme eğiliminde olur. Sözgelimi yukarıda söylediğim Türkiye'de yaşayan birine garip gelebilir ancak Balkanlarda yaşayan bir Müslümana garip gelmez. Afrika'da kabile kimliğini esas alarak savaşan birisi için ise her ikisi de garip gelir, onu başka bir şeye ikna edemezsiniz. Demek ki her sosyal ortam kimliği kendi anlam dünyasına göre tanımlıyor. Önemli olan bu anlam dünyasının hayatta neyi önceledeği. Bizden olanı kayırmak gibi bir ilkel duyguyu mu yoksa daha faziletli bir şeyi mi.

Bu yazıda hakikati söyleme iddiasında değilim ancak neredeyse on yılı bulacak kimlik, etnisite, milliyetçilik literatürünü sürekli olarak okumuş ve bu literatürde derinlere inmeye gayret etmiş birisi olarak bu kavramlara ilişkin bilim kamuoyunun fikirlerini yansıtacağımı iddia ediyorum. Dolayısıyla burada soybağının kimliği oluşturmada o kadar da etkili bir faktör olmadığını söylemem bilim dünyasındaki ortak bir kabule dayanır.

Bir diğer ortak kabul ise zihinsel bir inşa biçiminde oluşturulan kimlik-

lerin daha güçlü kimlikler olduğudur. Buradaki güçten kastım değişmezlik ya da sabitlik değil hegemonik olma anlamında bir güçtür. Hegemonya, karşındakinin rızasını almak biçiminde onu yönetme şeklidir. Katyuşa'yı dinlediğinde bir Kazak'ın gözleri doluyorsa Rus hegemonyasının gücündendir; Hollywood filmlerini izleyen bir kimse Amerikan kültürüne ilgi duymaya başlıyorsa bu Amerikan hegemonyasının gücündendir. Tarihçi Tufan Gündüz'ün anlattığı anlamda Bosna'nın Visoko şehrinde kendisine yardım götürülen kadın kapıyı açtığında Türk müsünüz diye soruyorsa ya da rahmetli Teoman Duralı'nın anısında Malezya'daki yaşlı adama Türkiye'den geldiğini söylediğinde "Halife hazretleri nasıllar?" şeklinde bir soruyla karşılık veriyorsa bu da Türk hegemonyasının gücündendir.

Bu örneklerdeki insanlar, kısmen veya tamamen Rus, Amerikan ya da Türk'tür. Bu seviyedeki kimlikler insanlığa güzel bir şey vaad ettiği ölçüde mühimdir benim nezdimde. Ancak bir kimlik, Türklük dahil olmak üzere soya dayandırıldığı ölçüde etki alanı o soyun çevresi kadardır. O kimlik ilkel kabilevi duygularla biz olarak görülen insanları kapsar. Bizden olmayana dair bir misyonu yoktur. Osmanlılar iyiliği emredip kötülükten sakındırma motivasyonuyla 14. yüzyılın ortalarından beri, Moğollardan kaçan Türk Dervişleri ise daha öncesinde Balkan halklarını "iyiliği emredip kötülükten sakındırmanın" ve buna karşı gelenlerle mücadele etmenin faziletine inandırmıştır. Bunun sonucunda Balkan halkları bugün dahi Türk hegemonyası altında olmaktan iftihar eder.

Ancak Türkiye'deki Türklerin böyle bir hegemonya altında bulunuyor olmalarından iftihar etmeleri bir yana böyle bir hegemonya altında bulunuyor olduklarından şüpheliyim. Balkanlarda bir Boşnak ben Türk değilim Boşnak'ım demiyorken, ikisinin farklı bir şey olduğunun farkına varabiliyorken Türkiye'de Türklüğün hegemonik boyutunun kimse farkına varmadan etnik düzeyde ele alarak ben Türk değilim, Çer-

Tarihçi Tufan Gündüz'ün anlattığı anlamda Bosna'nın Visoko şehrinde kendisine yardım götürülen kadın kapıyı açtığında Türk müsünüz diye soruyorsa ya da rahmetli Teoman Duralı'nın anısında Malezya'daki yaşlı adama Türkiye'den geldiğini söylediğinde "Halife hazretleri nasıllar?" şeklinde bir soruyla karşılık veriyorsa bu da Türk hegemonyasının gücündendir.

Bir diğer husus da dil mevzusudur. Konuşulan Slavik dilden dolayı Pomaklara Slavik bir kimlik biçilmektedir. Ne var ki Pomakların yaşadığı köyde birisi tahsil gördüğünde artık insanlar onunla Türkçe konuşmaya başlar. Çünkü insanların zihninde Türklüğün hegemonik bir şey olduğu, bir üst kültür olduğu algısı mevcuttur.

kez'im; Türk değilim Laz'ım; Türk değilim Kürt'üm vs. diyebiliyor. Elbette ki Kürt olmanın Türk olmaya engel olmadığını bilenler de var. Ancak bunu yalnızca "iyiliği emredip kötülükten sakındırma"mıza karşı gelenlerle mücadele edilmesi gerektiğini bilenler yapar.

Pomaklar da aslında normal şartlar altında kimsenin mesele etmeyi aklına getirmeyeceği kadar Türk'tür. Bugün Batı Trakya'da milli dava yolunda önde yürüyen, bilimsel çalışmalar yürüten önemli isimlerin çoğu Pomak'tır, yani lafı uzatmadan söylemek gerekirse Türk'tür. Seçimlerde dava için irade gösterenlerin çok önemli bir kısmını da yine Pomak Türkleri oluşturur. Örneğin bir önceki genel seçimlerde birinci turdaki sonuçlardan tatmin olmayıp bir köy halkını azarlayan ve tehdit eden Dora Bakoyanni'ye en büyük cevap İskeçe'nin Mustafçova Belediyesi'ndeki Pomaklardan gelmiştir. Bölgedeki Pomaklar tarih boyunca böyle idi, ta ki etnik temelli asimilasyoncu politikalara maruz kalana kadar. Asimilasyoncu siyasete göre Pomaklar Büyük İskender'in döneminden kalan, Osmanlı'nın zorla Müslümanlaştırdığı Helenlerdir.

Gerçek şudur ki Pomaklar halk arasında Slavik bir dil konuşur; bu dil bütün Slav halkları içerisinde en çok Bulgarcaya yakındır. Bugün bir Pomak bilimsel bir toplantıya katılmayacaksa eğer Pomakça konuşarak bir Bulgarla rahatlıkla anlaşabilir. Dahası bugün Pomakların yerleşik olduğu bölgede tarih boyunca adını buraya sığdıramayacağımız çeşitlilikte halklar yaşamıştır. Hem Yunanların, hem Bulgarların, hem Sırpların hem de Türklerin iddialarını haklı çıkartacak delillere rastlamak mümkündür. Dahası kimsenin ortaya atmadığı, sözgelimi Pomaklar Çerkez'dir ya da Farisidir şeklinde bir iddiayı da ortaya atabiliriz. Ancak bilim böyle bir şey değildir. Bilimde ortaya bir yargı atılacaksa onun neden öyle olduğundan ziyade neden öyle olmadığının da delillendirilmesi gerekir. Dolayısıyla bu bakış açısıyla sunulan tüm deliller boşa düşer

Özellikle kimlikle ilgili teorilerde de benzer bir ortak kabul

vardır. Bugün örneğin Fransızların isimlerini aldığı Franklar en çok Almanlarla akrabadır, ne var ki Fransa'da yaşayan bir Senegalli Almanya'daki bir Alman'dan daha çok Fransız'dır. Büyük milletlerin kimlikleri böyledir. Dolayısıyla Pomaklar bugün tüm siyasi müdahalelerin dışında tuttuğunuzda onların pusulası nereyi gösteriyorsa onlar o kimlikle tanımlanmalıdır.

Bir diğer husus da dil mevzusudur. Konuşulan Slavik dilden dolayı Pomaklara Slavik bir kimlik biçilmektedir. Ne var ki Pomakların yaşadığı köyde birisi tahsil gördüğünde artık insanlar onunla Türkçe konuşmaya başlar. Çünkü insanların zihninde Türklüğün hegemonik bir şey olduğu, bir üst kültür olduğu algısı mevcuttur.

Kısaca kimliği oluşturan temel unsur her bir kimliğin kendisine seçtiği öteki ve o ötekiyle kurduğu ilişkidir. Türkler bin yıldır "iyiliği emredip kötülükten sakındırma"maya karşı gelenleri öteki olarak bellemiştir. Bunun fazilet olduğunu bildikleri için de kurulan bu hegemonyayı herkes benimsemiştir.

Bugünün Türkiye'sinde Türkler bu hegemonyanın faziletini idrak etmekten aciz. Birçok İslamcı, liberal, solcu hatta milliyetçi Pomakları zihinlerindeki kalıplardan dolayı Türk olarak görmemeyi yeğler. İslamcılar Osmanlı'nın çoğulcu siyasetini zımmî statüdeki gayrimüslimlere karşı olduğunu unutup basitleştirerek en ufak farklılığa sahip unsura atfetmektedirler. Türkiye'nin anaakım milliyetçileri Türklüğü zaten kan seviyesine indirgediği için kandaş olarak varsaydıkları kişiler dışında kimseyi Türk olarak görmezler. Solcular zaten "iyiliği emredip kötülükten sakındırma"maya karşı gelene karşı mücadele etmenin solcu bir duruş olduğunu fark etmedikleri solculuğu kendi anlam dünyamıza göre değil batının yaşadığı sorunlara göre almışlardır ve bunun için hegemonik Türklüğe karşıdırlar.

Dolayısıyla bugün Türkiye'de Türk kimliği herkesin cephe aldığı, milliyetçilerin ise patolojik bir biçimde sarıldığı bir kimlik haline gelmiştir. Bir kimliğin öteki ile birlikte ve öteki ile kurulan ilişki ile birlikte kaim olduğunu söyledik. Türkiye asıl ötekisini 100 sene önce yendi. Ancak hegemonik kimliğine dair inancı 1699'dan beri zedelenmeye başladı. Cumhuriyet, bu kimliği Tanzimat gibi güçlü bir reforma rağmen tekrar tesis etmeyi vadediyordu. Bu vaadin 60'da beli kırıldı. 80'lerden sonra ise doğrudan bir başka hegemonyanın altına girilmesiyle Türklerin artık "iyiliği emredip kötülükten sakındırmak" gibi bir derdi kalmadı; girdiği yeni hegemonyayla mücadele etmek gibi bir derdi ise hiç kalmadı.

Bugünün Türkiye'sinde Türkler bu hegemonyanın faziletini idrak etmekten aciz. Birçok İslamcı, liberal, solcu hatta milliyetçi Pomakları zihinlerindeki kalıplardan dolayı Türk olarak görmemeyi yeğler. İslamcılar Osmanlı'nın çoğulcu siyasetini zımmî statüdeki gayrimüslimlere karşı olduğunu unutup basitleştirerek en ufak farklılığa sahip unsura atfetmektedirler.

Müftü Mustafa Trampa'ya Batı Trakya'yı Sorduk

Röportaj: Cengiz ÖMER

İskeçev Müftüsü ve Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu Başkanı Mustafa Trampa ile Özel Söyleşi

Batı Trakya'da, 100 yılı aşkın bir süredir ayakta kalma mücadelesi veren Müslüman Türk Azınlığı, hem inancını hem de kimliğini koruma noktasında benzersiz bir direniş ortaya koyuyor. Onların direnişi, bazen mahkeme salonlarında bir savunma dilekçesiyle; bazen de İskeçe ve Gümülcine sokaklarında yürüyen sessiz bir kalabalıkla görünür oluyor.

Türk ve Müslüman kimliğiyle var olmaya çalışan Batı Trakya Türk Azınlığı, şiddetten uzak, barışçıl ama kararlı bir mücadeleyle, hem Yunanistan'ın inkâr siyasetine hem de dünyanın duyarsızlığına karşı inançla ve vakar içinde direniyor.

Bu mücadelenin en ön saflarında yer alan isimlerden biri ise, İskeçe Müftüsü ve Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu Başkanı Mustafa Trampa. Onunla bu kadim topraklarda, susturulmaya çalışılan bir halkın sesini, umutlarını ve direnişini konuştuk...

Sayın Trampa, bu röportaj davetimizi kabul ederek bizleri onurlandırdığınız için teşekkür ederiz.

Bugün sizinle sadece şahsî yolculuğunuzu değil, aynı zamanda Batı Trakya Türk Azınlığı'nın içinde bulunduğu şartları, bu coğrafyada kimlik ve inanç temelinde verilen mücadeleyi de konuşmak istiyoruz.

Müsaadenizle ilk sorumuzla başlayalım:

S: Sayın Trampa, öncelikle sizi tanımayanlar için kısaca kendinizi tanıtır mısınız? Hangi şartlarda yetiştiniz?

Ben 1974 yılında İskeçe'ye bağlı Şahin köyünde doğdum. İlkokulu köyümde tamamladıktan sonra 1993 yılında Edirne İmam Hatip Ortaokulu ve Lisesi'nden mezun oldum. Ardından Türkiye'ye giderek 1998 yılında Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimimi tamamladım. Daha sonrasında Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsünde "Batı Trakya'da Mevlid Geleneği" adlı tezimle yüksek lisansımı tamamladım. Şu an halen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam Tasavvuf Felsefesi'nde Doktora çalışmalarımı sürdürmekteyim.

Tahsil hayatım boyunca hem dinî ilimler hem de toplumsal bilinç açısından kendimi geliştirme fırsatı buldum.

Batı Trakya'da doğup büyümek, sadece eğitimle değil; aynı zamanda "Türk ve Müslüman kimliğinizle birlikte ayakta durma sorumluluğu taşıyarak büyümek" demektir. Bu bilinçle yetiştik.

S: Bir Batı Trakya Türkü ve Müslümanı olarak bu kimliğinizi nasıl tarif ediyorsunuz?

Batı Trakya Türkü olmak; hem tarihî hem de inanç temelli bir aidiyetin sorumluluğunu taşımaktır. Bizler, Lozan Antlaşması başta olmak üzere uluslararası anlaşmalar ve hukuk ile teminat altına alınmış bir azınlık olarak Türk kimliğimizi, dilimizi, dinimizi ve kültürümüzü yaşatma gayreti içerisindeyiz. Müslüman olmak ise, bu kimliğin temel taşıdır. Dinî değerlerimizi korumak, ibadetlerimizi özgürce yerine getirmek ve gelecek nesillere aktarmak bizim için varoluşsal bir meseledir.

S: Batı Trakya Türk Azınlığı bugün nasıl bir varlık mücadelesi veriyor? Bu mücadelenin temel başlıkları nelerdir?

Batı Trakya Türk Azınlığı, kimliği tanınmayan, eğitim ve din özgürlüğü sınırlanan, dernekleşme hakkı ihlal edilen bir toplumdur. En temel mücadelemiz, "Türk" kimliğimizin resmî düzeyde tanınmasıdır. Ayrıca, Lozan Antlaşması ve diğer ikili anlaşmalar, AB müktesebatı, BM İnsan Hakları Beyannamesi gibi uluslararası hukuka uygun olarak müftülük makamlarımızın seçimle belirlenmesi, azınlık okullarının özerkliği, Türkçe eğitimin kalitesi ve gençlerimizin haklarına sahip çıkılması da bu mücadelenin temel başlıklarındandır.

S: Yunan devletinin uyguladığı asimilasyon politikalarını siz nasıl gözlemliyorsunuz? En belirgin örnekleri nelerdir?

Asimilasyon politikaları uzun yıllardır farklı biçimlerde karşı-

Batı Trakya'da doğup büyümek, sadece eğitimle değil; aynı zamanda "Türk ve Müslüman kimliğinizle birlikte ayakta durma sorumluluğu taşıyarak büyümek" demektir. Bu bilinçle yetiştik.

mıza çıkıyor. Müftülük makamına Lozan ve Atina Antlaşmasını ve uluslararası hukuku yok sayarak keyfi bir şekilde devlet tarafından atama yapılması, "Türk" ismini taşıyan derneklerin kapatılması, azınlık eğitiminin kısıtlanması ve özellikle cemaate atama yoluyla zorla dayatılan cami imamları ve müftü naipleri ile dini kurum ve hayatımızın devlet kontrolüne alınmaya çalışılması bunun örnekleridir. Bugün hâlâ "Türk" kelimesi dernek tabelalarında yasaklıysa, bu doğrudan bir kimlik inkârıdır.

Bugün hâlâ "Türk" kelimesi dernek tabelalarında yasaklıysa, bu doğrudan bir kimlik inkârıdır.

S: Müftülük Kurumu ve Danışma Kurulu, bu mücadelede nasıl bir rol üstleniyor?

Müftülüklerimiz, sadece birer dinî makam değil, aynı zamanda toplumun tarihî hafızasını ve direncini temsil eden kurumlardır. İkili anlaşmalar ve uluslararası hukukun bize tanıdığı haklar kapsamındaki seçilmiş müftüler olarak, halkın dini iradesini yansıtıyor ve inanç özgürlüğünü koruyoruz. Danışma Kurulu ise Batı Trakya Türk Azınlığı'nın müşterek meselelerinde ortak akıl oluşturmayı hedefleyen, sivil ve meşru bir temsil platformudur. Azınlığımızın sorunlarını barışçıl yollarla çözmeye çalışıyor, kurumlarımız arasında dayanışmayı sağlıyoruz.

S: İskeçe Müftüsü olarak, bölgedeki dinî hayatın günümüzdeki durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Batı Trakya'daki dinî hayat, her şeye rağmen canlıdır. Camilerimiz dolup taşmakta, gençlerimiz dinî kimliğine sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır. Elbette çeşitli kısıtlamalarla karşılaşıyoruz, ancak halkımızın inancına bağlılığı ve seçmiş olduğu müftü ve imamlara desteğiyle din hizmetlerini ayakta tutuyor. Bu da bizi hem manen hem kurumsal olarak motive ediyor.

S: Din eğitimi, camiler, imamlar ve halkın dinî hayatı üzerinde ne gibi baskılarla karşılaşıyorsunuz?

Yunan devleti, son yıllarda dinî alanı da denetim altına alma çabası içinde. Özellikle 3536/2007 sayılı yasa ile kendi kontrolünde bir "din görevlisi eğitimi" sistemi kurdu. Bu yasa çerçevesinde devlet, imamları birer kamu görevlisi olarak tanımlayarak, onları halktan ve müftülüklerden koparmayı hedeflemektedir. Devletin eğittiği ve atadığı din görevlileri, zamanla halkın ve müftülüklerin önerdiği, dinî geleneklere bağlı kişilerin yerine geçmeye başladı. Bu sistem, İmam Hatip mezunu olan veya Türkiye'de İlahiyat eğitimi almış nitelikli din görevlilerinin atanmasını fiilen engelledi. Bunun yerine, devletin kurduğu özel imam eğitimi programlarından mezun olanlara öncelik tanındı.

Seçilmiş Müftülükler ve Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu olarak bizler, din adamlarının cemaatin inancına, geleneğine ve tercihlerine göre belirlenmesi gerektiğini her fırsatta vurguladık. Ancak devletin bu iradeyi tanımaması, bizim açımızdan açık bir baskı mekanizmasıdır. Ayrıca uluslararası kurumlar da yayınladıkları raporlarda, Yunanistan'daki bu uygulamaların dinî özerkliği ihlal ettiğini belirtmektedir. Bizim dinî hayatımızda yaşadığımız bu baskılar, yalnızca cami imamlarının atanmasıyla sınırlı değildir; aynı

zamanda halkın dinî özgürlüğünü, inancını yaşama hakkını da doğrudan tehdit etmektedir.

S: Türkiye ile olan tarihî, kültürel ve duygusal bağların Batı Trakya'daki varlık bilinci üzerindeki etkisi nedir?

Türkiye, bizim için sadece bir devlet değil; aynı zamanda bir kalp bağının adıdır. Dilimiz, dinimiz, geleneklerimiz, tarihimiz hep Türkiye ile iç içe geçmiştir. Elbette bizler Yunanistan vatandaşlarıyız ve bu ülkeye saygılıyız. Ancak kimliğimizi şekillendiren tarihî bağlar, özellikle zor dönemlerde manevî bir güç kaynağı oluyor.

S: Türkiye›deki kamuoyuna bir mesajınız olsaydı, Batı Trakya Türkleri adına ne söylemek isterdiniz?

Batı Trakya'da bir avuç Müslüman Türk, tüm baskılara rağmen kimliğini yaşatmaya çalışıyor. Türk kamuoyunun bu mücadeleye duyarlılığı, bize yalnız olmadığımızı hatırlatıyor. Dualarınızla, desteğinizle bizimle olduğunuzu bilmek, direncimizi artırıyor. Lütfen Batı Trakya'daki kardeşlerinizi unutmayın.

S: Sayın Trampa, bu anlamlı ve samimi görüşme için çok teşekkür ederiz. Söylediklerini hem okuyucularımız hem de tüm Türk ve Müslüman topluluklar için çok kıymetli. Son olarak, Batı Trakya'daki Müslüman Türk gençliğine ve Türkiye'deki okuyucularımıza mesajınız nedir?

Bizlere derginiz vasıtasıyla Türk kamuoyuna ve okuyucularınıza ulaşma ve Batı Trakya'daki kardeşlerinin davasını anlatma fırsatı verdiğiniz için ben size teşekkür ediyorum ve gençlerimize şunu söylüyorum: Kimliğinize, dininize ve dilinize sahip çıkın. Batı Trakya'da her adımınız bir direnişin parçasıdır. Türkiye'deki kardeşlerimize de sesleniyorum: Biz burada sadece kendimiz için değil, tüm Türk ve Müslümanlar için dimdik duruyoruz. Bu mücadelenin sesi olun, duası olun.

Kapanış:

Batı Trakya'da Türk ve Müslüman kalmak, sadece bir etnik ya da dinî kimliği korumak değil; aynı zamanda bir hafızayı, bir dili, bir inancı ve bir duruşu yaşatmak demektir. Sayın Mustafa Trampa'nın sözleri, bu coğrafyada sessizce ama vakarla süren bir direnişin vicdanlı ve kararlı bir temsilidir.

Bu mücadele her zaman manşetlerde yer almaz, çoğu zaman görmezden gelinir. Ama azınlık halkı; gerek mahkeme salonlarında, gerek cami kürsülerinde, gerekse meydanlarda gerçekleştirdiği barışçıl yürüyüş ve eylemlerle kimliğini ve haklarını savunmaya devam eder. Bu, inançla, inatla ve umutla sürdürülen bir hakikat nöbetidir.

Batı Trakya Türk Azınlığı, görünmeyen baskılar ve duyulmayan çığlıklar arasında varlığını adalet, sabır ve imanla sürdürüyor. Onlar için var olmak bir tercihten öte, bir emaneti taşımaktır.

Biz de bu sesi duyurmayı, bu direnişi görünür kılmayı bir görev biliyoruz. Çünkü bu mücadele sadece Batı Trakya'nın değil, tüm Türk ve İslam coğrafyasının vicdan sınavıdır.

Batı Trakya'da Türk ve Müslüman kalmak, sadece bir etnik ya da dinî kimliği korumak değil; aynı zamanda bir hafızayı, bir dili, bir inancı ve bir duruşu yaşatmak demektir.

Bir Gerekçe: Azınlığın Hukuki Varlığı, Lozan ve Tedrici İhlaller Yumağı

Seyit KALENCİ
Hukukçu

Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığı özü, ibadeti ve çeperi itibariyle bir bütündür. Bu bütün, varlığını zaman içerisinde sahip olduğu uhrevi ve geçici olmayan bir hakikat görünümü ile gerçekliğin tam ortasında konumlandırmakta, aynı zamanda hukuki kimliğini Lozan'ın *(Lozan Barış Andlaşması veya Lozan Sulh Muâhedenâmesi, 24 Temmuz 1923, Lozan, İsviçre)* ilgili hükümleri ve uluslararası hukuki ve diplomatik andlaşmalar ile kazanmaktadır.

Burada özün, kültür, inanç ve aktarım vasıtasıyla belirginleştiği bir toplum yapısından bahsediyoruz. Bu yapının sosyalliğini ve gündelik yaşantısını bağlı olduğu ibadet, anlayış ve eylemler aracılığıyla hayata geçirerek kendisini dini, kültürel ve etnik olarak sürekli şekilde yeniden kuşatmasını bir merkez ve taşıyıcı kabul etmekle beraber bu taşıyıcı unsurun yazılı tasdiki, Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığı'nın an itibariyle süregelen varlık ve anlam mücadelesini bir gerekçe olarak uluslararası hukuki temele taşıyan, Türkiye, Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve diğer imzacı devletleriyle bir "barış" andlaşmasından, bunun içerdiği birtakım hak kategorilerinden ve diğer bazı hukuki metinlerden söz edeceğiz.
Bahsedilen yönelimin temel amacı, uluslararası andlaşmaların ihtiva ettiği hukuki varlık ve gerçekliği her geçen gün ihlale uğratarak toplumsal ve kültürel aşındırma arayışının ve süregelen baskıların her defasında aynı sükûnet ve netlikte, Türk ve Müslüman medeni bir topluluğun hak temelli, fazilet ve feraset ekseninde bir duruşla karşılaşacağına işaret ederek, bu karşılığın meşruiyetini başta din, kimlik ve kültür hakikatleri olmak üzere hukuki metinler ve uluslararası andlaşmalar ile korunmuş haklarından aldığının tekrarlanmasıdır. Bu tekrarlama halinin, okurların dünyasında azınlığın varlığının, hukuki dayanaklarının ve temellerinin anlaşılmasına vesile olmasını dilemekteyim.

İmzalandığı tarih itibariyle nüfusunun yüzde doksanı Türk ve Müslüman olan Batı Trakya'yı resmi ve hukuki bakımdan Yunanistan'a dâhil eden Lozan Barış Andlaşması, Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığı'nın (ve Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların) hukuki statüsünü belirleyen ve aynı zamanda andlaşmaya konu hakları hukuki ve fiili mütekabiliyet anlayışı ile garanti altına alan uluslararası bir barış andlaşmasıdır. Andlaşma, konu edindiği haklar silsilesini mevcudu itibariyle en iyi şekilde koruma, bu hususta imzacı devletlere pozitif ve negatif yükümlülükler yükleme ve azınlıkların haklarını ileri taşıma anlayışıyla imzalanarak yürürlüğe girmişse de uygulanageldiği zamansal aralıkta ihlallere uğramıştır.

Bu ihlaller çoğu zaman apaçık, geneli itibariyle sürekli ve adım adım yol almıştır. Lozan'a taraf devletlerden Yunanistan makamlarının zamansal politikalarıyla şekil değiştirse de ihlaller çeşitli kategoriler içerisinde toplanmıştır.

Lozan ve andlaşmalar bağlamında kalarak üç meseleyi düşündüğümüzde; başta azınlığın uluslararası mütekabiliyetle temin edilmiş haklarından ve kimliğinden, devamında bunların dini, kurumsal ve hukuki yapılar *(müftülük, vakıf ve dernekler ve azınlık okulları)* ile hayata geçirilmesinden ve nihayetinde tüm bu çepere rağmen ihlallerin varlığından konuşmak mümkündür. Bu türden bir pencereden ele alındığında karşımıza çeşitli zamanlarda sayısı oldukça fazla sistematik ihlal ve baskı örnekleri çıkmaktadır. Bilhassa dini özgürlükler, vakıf malları, mülkiyet ve eğitim anlamında geriye giden ve yoğunluğu artan uygulamalar hayata geçirilmiştir.

Uluslararası andlaşmalar ile "azınlık" hukuki statüsünü kazanan Batı Trakya Türk-Müslüman toplumu, Lozan Barış Andlaşması, 1913 Atina Andlaşması ve bunları yürürlüğe koyan iç hukuk yasaları çerçevesinde çeşitli haklara sahiptir. Bu andlaşmalar, hak kategorileri bağlamında özetle, dini ve vicdani özgürlükler, kimlik, eşitlik, eğitim, vakıf, yönetim, mülkiyet, temsil gibi temel kavramları konu edinmektedir. Lozan'ın 37-45. maddeleri Türkiye'deki ve Yunanistan'daki

İmzalandığı tarih itibariyle nüfusunun yüzde doksanı Türk ve Müslüman olan Batı Trakya'yı resmi ve hukuki bakımdan Yunanistan'a dâhil eden Lozan Barış Andlaşması, Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığı'nın (ve Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların) hukuki statüsünü belirleyen ve aynı zamanda andlaşmaya konu hakları hukuki ve fiili mütekabiliyet anlayışı ile garanti altına alan uluslararası bir barış andlaşmasıdır.

Bu sözler, Batı Trakya'da bulunan kıymetli bir din görevlisi Selahattin Kesit'e aittir. Ve yine bu sözler, ihlaller yumağıyla baskılanan bir toplumun fertlerine gayret ve duanın önemini yeniden hatırlatmaktadır. Zira inanmak, bilmekten öncedir:

"Her şeyi biz biliyoruz değil, ne yazık ki biz yaşıyoruz."

azınlığın haklarını (dini özgürlükler, kimlik, eğitim, vakıf, müftülük) ve Yunanistan'da bulunan Müslüman azınlığı da kapsayacak şekilde **mütekabiliyeti** (m. 45) yani kısaca uluslararası hukuk bağlamında karşılıklı yükümlenmeyi düzenlemektedir. Bu maddede yer alan "Müslüman azınlık" *("müslüman akalliyet"*[1]*)* ifadesiyle kastedilen şüphesiz Batı Trakya'da yaşayan Türk-Müslüman soydaşlardır.

Zamansal olarak Lozan'dan önce yürürlüğe giren 1913 Atina Andlaşması ise bilhassa can, mal, namus, din, mezhep ve âdetine özenle saygı gösterileceği (m. 11/1), müftülük ve cemaat-ı islâmiyenin özerkliklerine, hiyerarşik teşkilatlanmalarına ve bunlara ait paraların ve malların yönetimine hiçbir şekilde müdahale edilemeyeceği (m. 11/3), her müftünün, kendi bölgesinde yaşayan Müslüman seçmenler tarafından seçim yoluyla görevlendirileceği (m. 11/4), vakıf mallarının cemaat-ı islâmiye tarafından idare edileceği (m. 12), Müslüman azınlık okullarının mevcudunun korunarak yeni okullar kurulabileceği ve bunların idaresinin Müslüman halklardan oluşan heyetler tarafından sağlanacağı (3. No.'lu Protokol, m. 15) gibi haklarla kendini göstermektedir. Bahse konu andlaşmaların ilgili hükümlerinde tüm bu haklar ayrıntılı şekilde ele alınırken, taraf devletlerce kimi zaman uygulanmamaktadır.

Günümüzde Yunanistan makamlarınca Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığı'nın etnik kimliği tanınmamakta ve Lozan Barış Andlaşması'nın yalnızca *"dini"* kimlik öngördüğü şeklinde bir politika temelinde burada yaşayan azınlık toplumu üyelerinin *"Trakya Müslümanları"* olduğu iddia edilmektedir. Fakat tüm yazıda ifade etmeye çalıştığımız üzere, Batı Trakya Türk-Müslüman toplumunun *"varlık"* temelinin bizatihi hukuki bir metinle oluşmadığı, bir öze dayandığı, bu özün ise kurumlar, uygulamalar, ibadetler ve bunun üzerine eklenen bir koruma ve uluslararası andlaşmalar ekseni ile hukuken gerekçe kazandığı düşünüldüğünde, bir azınlık topluluğunda var olan inanç, aidiyet ve gerçekliği yok saymak veya inkâr etmek, bu azınlık topluluğunun temelini teşkil eden bağları aşındırmaktan ve hak ihlallerine yol açmaktan öteye gidememektedir.
1987 yılında başlayan ve 2008 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/1 ve 11. maddelerinin ihlali kararı ile son bulan *"Türk"* ifadesi içeren dernek ve birliklerin kapatılması meselesi; ihlal kararlarının gereklerinin iç hukukta uygulamaya konmaması; uluslararası kamuoyu ve uluslararası mahkemelerin tepki ve kararları, sivil toplum kuruluşlarının çabaları ile 1991 yılında ilan edilen *"Eşit Vatandaşlık ve Yasalar Önünde Eşitlik"* politikasının temel azınlık hakları hususunda ilerleyişe katkı sunmasıyla birlikte yetersiz kalması; Lozan ve Atina Andlaşmaları ile güvence altına alınan

1 Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 23 Ağustos 1923 tarihinde kabul edilerek 22 sayılı ve 10.09.1923 tarihli Resmi Gazete ile yürürlüğe giren 340, 341, 342, 343 sayılı "Lozan Sulh Muâhedenamesinin Kabulüne Dair Kanunlar"ın Türkçe asıl metninden de görüleceği üzere Lozan Barış Andlaşması'nın 45. maddesinde Türkiye'de bulunan Müslüman olmayan azınlıklar bakımından "gayrimüslim akalliyetler" ifadesi kullanılırken Yunanistan'da bulunan Müslüman azınlık bakımından "müslüman akalliyet" ifadesi tercih edilmiştir.

vakıflar ve idarelerinin hukukun araçsallaştırılması ile borçlandırılarak vakıf mallarına el atılması; mülkiyet ve yönetim haklarının ihlali ve işlevsizleştirilmesi; vakıf ve okul idarecilerinin Yunan makamlarınca atanması; Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığı'nın kendi dini liderini tayin hakkının (müftü seçimi) her iki andlaşmada kabul edilerek Yunan makamlarınca iç hukuka 2345 Sayılı 1920 Tarihli Yasa ile dercedilmiş olmasına rağmen hâlihazırda Yunan makamlarınca *"atanmış"* müftü uygulaması ile azınlık mensubu seçmen (müntehip) kişilerin oyları ile belirlenen *"seçilmiş"* müftülük makamının ve oluşturduğu kurumsal yapının görmezden gelinmesi; eğitim alanında azınlık okullarının kapatılması, yetersizliği, yenilerinin açılmaması, nitelikli kadro ve öğretmen ihtiyacının karşılıksız bırakılması, yönetim ve denetim özerkliğinin tesis edilmemesi; 1955 Tarihli Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi ile vatandaşlıktan çıkartılan 60.000 kişinin (ECRI-Irkıçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu Raporu) varlığı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ihlal kararlarına rağmen vatandaşlık ve mülkiyet haklarının iade edilmemesi, azınlık toplumuna siyasi temsilde getirilen bölgesel barajlarla demokratik işleyişteki aksaklıklar; ortak kültürel mirasın korunmaması gibi burada saymakla sona ermeyecek, sayıca fazla ihlaller söz konusudur. Bu ihlallerin çoğu hakkında uluslararası mahkeme ve komisyonlar tarafından ihlal kararları verilmişse de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) Sözleşmeci taraflara yüklediği mahkeme kararlarını uygulama yükümlülüğüne aykırı davranılmaktadır. Bu anlamda Sözleşme'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı, 9. maddesinde düzenlenen din ve inanç hürriyeti, 11. maddesinde düzenlenen dernek kurma hürriyeti, 14. maddesindeki ayrımcılık yasağı, 1 No.lu Ek Protokol'ün 1. maddesiyle korunan mülkiyet hakkı ve yine 1 No.lu Ek Protokol'ün 2. maddesiyle korunan eğitim hakkı süregelen uygulamalarla ihlale uğramıştır.

AİHS'in 11. maddesinde düzenlenen dernek kurma özgürlüğünün ve 14. maddesindeki ayrımcılık yasağının ihlaline karar verilen AİHM 35151/05 Numaralı ve 11.10.2007 Karar Tarihli *"Bekir Usta ve Diğerleri"* davası, yine yukarıda bahsedilen dernek kurma özgürlüğünün ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmeden AİHM'in 26698/05 Numaralı ve 27.03.2008 Karar Tarihli *"İskeçe Türk Birliği (Tourkiki Enosi Xanthis)"* davası bazı somut ihlallere örnek gösterebilir. Yine Yunanistan Danıştay'ının yaklaşımını ortaya koyması bakımından mahkemenin 2339/2000, 1333/2001, 466/2003, 512/2003, 467/2003 sayılı kararları ve bu kararlarda değinilen 1913 Atina Andlaşması'nın 11. maddesindeki özerkliğin tanınmasına rağmen çelişkili biçimde Lozan Barış Andlaşması'nın 11. maddesinde düzenlenen *"başmüftü ve müftülerin sandık başında seçilmesi"* yönündeki düzenlemenin feshine ilişkin kararları da burada anmak gerekir[2]. Tüm bunlar incelendiğinde, başı ve sonu belli olmayan, zamansal politikalarla hafifleyen veya kimi zaman şiddeti artan bir ihlaller yumağı karşımızda durmaktadır.

Şiddeti ve sürekliliği ne olursa olsun, varlığını bir andlaşmadan öte inanç, ibadet, kimlik gibi değerler kümesinde inşa eden bir topluluğun varlığını bu ihlallerin sarsması beklenemeyeceği gibi bu ihlallerin, Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığı üzerinden okunduğunda kenetlenme ve dirayetle karşılaşacağı şüphesiz görünmektedir.

Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığı'nın gündelik sosyal yaşantısında da konumlanan bir ferdi olarak kalbi temelde ve teknik (rasyonel) metodla, hukuki metinleri, uzantılarını ve kısaca ihlalleri aktarmaya çalıştım. Belki geriye, Batı Trakya Türk-Müslüman Azınlığı'nın özü (kimliği ve dini inancı), ibadeti (dini ve gündelik eylemleri) ve çeperi (hukuki korumalar) ile bir bütün teşkil ettiği ve bu bütünün çeperinde oluşacak hiçbir türden ihlalin söz konusu yeknesak varlığa bir halel getirmeyeceği düşüncesi kalır.

Tüm bu meselelerin sonunda cümlelerimi, klasikleşmiş akademik okumalar veya analizler, politik hesaplaşmalar yahut aşırı rasyonelleştirilmiş varsayımlarla değil, bazen en çok ihtiyacımız olan sade ve kadim bir anlayış ve bunun yansıması sözlerle bitirmek istiyorum. Bu sözler, Batı Trakya'da bulunan kıymetli bir din görevlisi Selahattin Kesit'e aittir. Ve yine bu sözler, ihlaller yumağıyla baskılanan bir toplumun fertlerine gayret ve duanın önemini yeniden hatırlatmaktadır. Zira inanmak, bilmekten öncedir:

"Her şeyi biz biliyoruz değil, ne yazık ki biz yaşıyoruz."

2 Kararların Tam Metinleri: Cin, Turgay, Batı Trakya'da Mevcut Müftülükler Sorununa İlişkin Yunanistan Danıştay Kararlarının Tahlili, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 9, S:1 2007, s.65-130, s. 69.

Türk-Yunan İlişkilerinin Dönüm Noktalarında Batı Trakya Türk Azınlığı'na Etki Eden Olaylar

Yakup KURT

Siyaset Tarihçisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Geçen yüzyılın ortalarından itibaren Türkiye ile Yunanistan arasında inişli çıkışlı seyreden ilişkiler, Batı Trakya Türk azınlığına doğrudan sirayet eden sonuçlara yol açtı. Bu gerçek, Batı Trakya Türklerinin azınlık tarihinde hemen hemen hiç değişmedi. Bu durum bize şunu gösterir: Türk azınlık, Türk-Yunan ilişkilerinin ayırılmaz bir unsuru olarak her vesileyle karşımıza çıkmaktadır. Gerçi Yunan hükümeti, 1983 yılından itibaren bu konuda farklı bir konsept geliştirerek Türk azınlığın ikili ilişkilerin konusu olmadığını, bu konunun Yunanistan'ın bir iç meselesi olduğu mantığıyla bir yaklaşım sergileme eğilimindedir. Ne var ki azınlık konusunun, Lozan Antlaşması ile bırakıldığımız bu ülkenin tek taraflı tasarrufuna bağlı bir iç mesele olmadığı gerçeğini, en çok bilen taraflardan biri de kuşkusuz Yunan hükümetinin kendisidir. Unutulmamalıdır ki azınlığa ilişkin olarak Yunan hükümetini tutum değişikliğine sevk eden olay, yine Türk-Yunan ilişkilerinin ihtilaflı başka bir konusu olan Kıbrıs meselesi olmuştur. Yunanistan'ın bu konuda benimsediği tutum değişikliği bile, azınlığın ikili ilişkilerin konusu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Konunun, Türkiye ile neye göre ilişkilendirildiğine baktığımız zaman, buraya 550 yıl hüküm süren Osmanlı döneminin tarihi ve kültürel mirasından başka Batı Trakya'nın el değiştirdiği yüz yıl önce, nüfusun ezici çoğunluğunun (yüzde seksen beş civarında) Müslüman Türklerden

ibaret olduğunu görürüz. Demografik durum her ne kadar Türklerin aleyhinde bozulmuş olsa bile, bugün Batı Trakya'da yüz elli bin civarında Türk'ün yaşadığı gerçeği dikkate alındığında, Batı Trakya meselesinin ne denli Türk-Yunan ilişkileriyle ilintili bir konu olduğunu daha iyi anlayabiliriz. Bu gerçekler bağlamında, konunun tarihsel gelişimine ışık tutabilmek amacıyla bölgede güç dengeleri ile hâkimiyet kuralının nasıl değiştiğine kısaca değinmekte yarar vardır.

1913'te Balkan Savaşları'nın yarattığı derin belirsizlik ve ümitsizlik karşısında bir ara Batı Trakya Türk Cumhuriyeti (Garbî Trakya Hükûmet-i Müstakilesi) kurulur. Çok ilginçtir; kurulan bu cumhuriyet Osmanlı hükümetinin isteği üzerine kendini feshettikten iki gün sonra Yunan hükümetince tanınır. Ardından, altı yıl boyunca Bulgar işgali altındaki Batı Trakya'yı ilhak etmek isteyen Yunanistan, bölge milletvekilleriyle (çoğu Bulgar parlamentosunda) aralıksız temas kurarak, bölgenin kendine bağlanması karşılığında burada yaşayan Türklere geniş kapsamlı özerklik vaadeder. Bu amaçla, bölge milletvekillerini ikna çabaları 1919 Paris Barış Konferansı öncesi zirveye ulaşır.

1920'de Yunanistan, Batı Trakya'yı ilhak ettikten sonra Venizelos'un siyasi danışmanı olan Vamvakas (ki bu şahıs daha önce Osmanlı Meclisi'ne mebus seçilmiş) bölgede yaşayan Türkleri kastederek "Müslüman halkın huzuru yerinde; buraya otonom bölge mi kurulur Yunan mı gelir, halkın umurunda bile değil." dese bile, Türklerden olmak üzere bölgeye genel vali atanması vaadiyle o dönem Yunanistan'ın tezine destek veren bazı Türk milletvekilleri, Yunan hükümetinden sözünü tutmasını isterler. Ne var ki bu talebe kayıtsız kalan Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine karşı samimiyeti de bu vesileyle ilk kez test edilmiş olur.

1923'te, her iki ülke adına yıpratıcı bir savaşın ardından imzalanan Lozan Antlaşması, Batı Trakya Türklerinin kaderini tayin eder. İki ülke arasında savaşı sona erdirip barışı sağlayan bu belge, Batı Trakya Türklerinin anayasası hükmündedir. Geçen yüz yıllık süreçte Türk azınlığın hak mücadelesi bu eksen etrafında yürütülmektedir. Türkiye'nin Batı Trakya Türk azınlığına taraf olması, millî/dinî bağlar nedeniyle antlaşmaya ihdas edilmiş Türkiye Cumhuriyeti'nin üstlendiği yükümlülükleriyle ilgili bir konudur. Yunan hükümeti, 1960'lı yılların ortalarına kadar Lozan Antlaşması'nın ruhuna aykırı davranmaktan, genel olarak kaçınmıştır.

1950'li yıllarda Yunan hükümeti, niyetinden bağımsız olarak, Türk azınlığa karşı yapıcı bir görüntü çizmek ister. O dönem Yunanistan, Batı Trakya'nın ilhakına benzer yöntemler takip ederek bu kez başka bir "millî mesele"ye odaklanır. Kıbrıs'ı ilhak etme planı çok daha eskilere dayansa da çeşitli nedenlere bağlı olarak Yunanistan bu konuda acele etmez. Önce, ilhak planının şartlarını oluşturmaya koyulur. 1950'li yıllarda Yunan hükümeti, Batı Trakya Türkleri üzerinden hem Kıbrıs Türklerini hem Türk hükümetini hoşnut edecek bir imajla Kıbrıs konusunu açmaya karar verir. 1952'de, iki ülkenin devlet başkanları Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Yunan Kralı Pavlos'un katıldığı bir törenle Gümülcine'de Celal Bayar Lisesi hizmete açılır. 1954 yılında BM nezdinde Kıbrıs'la ilgili olarak girişimlerini sürdüren Yunan hükümetince, Trakya Bölge Valiliği'nin yayınladığı bir genelge ile Batı Trakya Türklerinin millî kimliği öne çıkarılarak hem azınlığın hem azınlık okullarının ismi "Müslüman" iken "Türk" şeklinde değiştirilir. Yunan hükümetinin yaptığı bu jestle vermek istediği mesajın amacı, Kıbrıs Türklerini, Batı Trakya Türklerine tanıdığı geniş "özerkliğe" sahip azınlık statüsüne özendirmek ve adanın ilhakını bu yolla kolaylaştırmaktır. Ne var ki Yunanistan'ın bu çabaları Türk hükümeti nezdinde umulan sonucu vermez ve Kıbrıs konusunun kamuoyunda yarattığı infial sonucunda hiç arzu edilmeyen 6-7 Eylül Olayları yaşanır.

1950'lerde Kıbrıs'ın ilhakıyla ilgili olarak yapılan başarısız girişiminden sonra Yunan hükümeti, sonraki yıllarda da Kıbrıs konusundaki umudunu yitirmez; 1967'de, iki ülke arasında başbakanlık düzeyinde gerçekleştirilen Dedeağaç ve Keşan görüşmelerinde bu yönde bir sonuç

elde etmeye çalışır. Ne var ki bu kez, Batı Trakya Türk azınlığının, Kıbrıs meselesine referans amaçlı "rol model" olarak öneminin kalmadığı bir dönemde yapılan görüşmelerin sonuç vermemesi üzerine Batı Trakya Türklerinde sorunların katlanarak arttığı bir sürecin yol taşları döşenmeye başlanır. Öyle ki 1967'de Albaylar darbesi ile diktatörlüğe dayalı bir rejim kurulan Yunanistan'da en çok Türk azınlık ile sol hareketler hedef tahtasına oturtulur. O dönem, Türk azınlıkta geniş bir tasfiye hareketi başlatılır. Türkiye'de öğrenim görmüş olan birçok öğretmenin görevine son verilir. Rodop Dağları'nda yaşayan soydaşların kimliğine yönelik özel bir plan oluşturulur. O dönem Azınlık Okulları Sorumlusu Minaidis öncülüğünde, "Pomakları diğer azınlık grubundan ayıran" bir anlayışla söz konusu plan stratejik bir hedef olarak belirlenir. Azınlık Okulları Koordinatörlüğü, Ordu ve Emniyet üçgeni iş birliğinde azınlık ve özellikle Balkan kolu Türkleri yakın takibe alınır. O yıllara ait Yunan arşivlerine bakıldığında bugün "Hıristiyan" öğretmenler dediğimiz kadrolar o dönem "Yunan öğretmenler" tanımlamasıyla Türk azınlığa nasıl davranılacağı konusunda özel seminerlere tâbi tutulur. Bu amaçla kongreler düzenlenip azınlıkta eğitim kurumunun tanzimini ve işleyişini öngören hedefler birer birer tespit edilir.

Türk azınlık aleyhindeki baskıların arttığı 1969 yazında, Türkiye'nin Atina Büyükelçisi İlter Türkmen, Batı Trakya ziyaretini gerçekleştirir. İskeçe'ye bağlı, Lala Şahin Paşa'dan adını alan Şahin köyüne gelen büyükelçi, köy kadınlarının "Kurtar bizi!" sloganlarıyla karşılanır. Büyükelçinin bu ziyareti, bezdirilmiş olan halka moral kaynağı olur. İlter Türkmen, halkın şikâyetlerini dinledikten sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin her zaman Batı Trakya Türklerinin yanında olduğunu söyleyerek, yoğun bir baskı altında yaşayan bölge insanına moral verir. Ziyaret, halk üzerinde öylesine etki yaratır ki Şahin'de yeni doğan bebeklere "İlter" ve "Türkmen" adları verilir.

O dönem Yunan hükümeti, Batı Trakya Türklerinin yumuşak karnı olarak kabul edilen dinî hassasiyetlerini kullanarak toplumu bölmek amacıyla çeşitli taktikler geliştirir. Eğitim gibi hayati bir müesseseyi kendi uhdesine almak ve bu suretle Türkiye'den Batı Trakya'ya gönderilen öğretmenlerin önünü kesmek amacıyla, algı yönetimi yaparak kendince daha muhafazakâr olduğunu savunduğu alternatif bir eğitim modeli teşvik eder.

Türk azınlık okullarında, iki değişik müfredata dayalı (eski yazı, yeni yazı) eğitim modelini birbirine karşı kutuplaştırıcı birer araç olarak kullanan Yunan hükümeti, 1968'de sosyolojik şartlarını oluşturduğu SÖPA'yı (Selanik Özel Pedagoji Akademisi) kurar. Eğitim ve dinî otorite üzerinden gerçekleştirdiği bu kritik hamlelerle Türk azınlığın uhdesinde ve özerk bir yapısı olan bu kurumlarda aşamalı olarak inisiyatifi tamamen ele geçirir.

1970'li yılların ortalarında Yunanistan'da Cunta yönetiminin miadını tamamlama süreci, Türk-Yunan ilişkilerinde gelişen olaylar bağlamında hızlandı. O dönem Yunan hükümeti Batı Trakya Türklerini millî kimliğinden soyutlamak ve devletin resmî ideolojisiyle uyumlu bir kitle haline getirmek amacıyla "Hellen Müslümanları" şeklinde farklı bir azınlık konsepti geliştirmeye başladı. Cunta hükümetinin azınlığa ilişkin bu perspektifi, sonraki hükümetlerce de aynen benimsenerek devletin azınlık merkezli bürokrasisinde eksiksiz uygulandı.

1974 yılının ilkbaharında, iki ülke arasında Ege'de meydana gelen anlaşmazlık konuları nedeniyle Türk-Yunan ilişkileri çeşitli krizlerle yeniden sınanmaya başladı. "Çandarlı" isimli bir Türk sondaj gemisinin enerji yatakları keşfi için Ege Denizi'ne çıkması üzerine gerilen iki ülke ilişkileri, yaşanacak sıcak dönemlerin hatta, çatışmacı süreçlerin adeta habercisiydi. Bu durum karşısında, ittifakın güneydoğu kanadında kriz yaşanmasını istemeyen NATO, her iki ülkenin aralarındaki sorunlarını görüşmeler yoluyla çözmesini istedi. Bunun üzerine iki ülke başbakanı Ecevit ile Androutsopoulos 26.06.1974 tarihinde Batı Trakya Türklerinin yaşadığı sorunların da ele alındığı Brüksel'de bir araya geldiler. Tabii, o yıl Yunanistan'la Türkiye'yi savaşın eşiğine getiren gelişme, Batı Trakya Türklerinin sorunu ile Ege'deki anlaşmazlıklardan çok, ondan daha hızlı gelişen Kıbrıs'taki hadiseler oldu. Daha önce benzer krizlerde olduğu gibi, bu kez de Türk Yunan ilişkilerinin olumsuz seyri, Batı Trakya Türk azınlığına doğrudan sirayet etmeye başladı.

Brüksel'de yapılan iki ülke başbakanının görüşmesine değinen Ellinikos Vorras gazetesinin "Η γνώμη μας» (Görüşümüz) köşe yazısındaki yorumunda, iki başbakanın masasına konulan Batı Trakya meselesine atıf yapılmak-

taydı. Konular arasında, karşılıklı olarak azınlıkların da ele alındığı görüşmeye değinilen yazıda, Türk azınlığa yönelik Yunan hükümetince izlenecek siyasetin ana hatlarına yer verilmekteydi. Yazıda, Bülent Ecevit›in daha önce yazmış olduğu ve Türk- Yunan dostluğunu konu alan şiirine ilişkin yapılan yorumda, "uslanmaması halinde Türk Başbakanı'na Atinalı dostu tarafından nasıl bir ders verileceği" belirtildikten sonra, konu dönüp dolaşıp Batı Trakya Türklerine getiriliyordu. Gazetenin köşe yazısında, Türklerden kimlerin Batı Trakya'da kalacağını, kimlerin gideceğini, zihninde somutlaşan Yunan hükümetinin planına ilişkin önemli ipuçları gün ışığına çıkıyordu. Irkçılık duygularının beslendiği bir mantıkla kaleme alınan yazı, Türk olduklarını savunanların Batı Trakya'dan gönderileceğini, Türk kimliğini reddedip kendilerini "Hellen Müslümanları" olarak tanımlayanların ise Batı Trakya'da mutlu bir biçimde yaşayacaklarını ifade ediyordu.

Bugünden geriye dönüp yaşanan çeşitli olaylar gözümüzün önüne getirilerek resmin tamamına bakıldığında, yaklaşık elli yıl önce kaleme alınan o yazıyı hangi elin yazdığını ve nasıl bir motivasyonla yazıldığını anlamak, bugün çok daha kolaydır. Geçen elli yıllık dönemde vatandaşlıktan atılmış; evi, köyü, akrabası ve komşusuyla ilişkisi kesilip vefat eden yakınlarının cenazesine dahi gidemeyen, altmış bin civarında Batı Trakyalı Türk'ün anayasal ve uluslararası hukuk belgeleriyle güvence altına alınan haklarının nasıl çiğnendiğini yaşayarak tanıklık ettik. Onlarca yıl süren baskıcı ve inkârcı uygulamalar sonucunda Batı Trakya Türklerinin kültürel varlığını hayatta tutan başta eğitim ve dinî müesseselerin nasıl yozlaştırıldığını yaşayarak gördük. Bugün, toplumun gözünde saygınlığı düşürülen azınlık okullarından insanları soğutmak amacıyla, akla gelebilecek her yola başvurulmaktadır. Vakıflarımız ve dinî kurumlarımız tıpkı eğitim kurumu gibi, azınlığın Türk kimliğinin imhasına yönelik devletin birer payandası olarak iş gören kukla yönetimlere teslim edilmiş bulunmaktadır.

1981 yılında, Yunanistan'da "Allagi" (Değişim) sloganıyla halka eşitlik vaat ederek iktidara gelen PASOK, azınlık çevrelerinde derin bir düş kırıklığı yarattı. 1983 yılında, Türkiye ile Yunanistan arasında çeşitli anlaşmazlık konularının sürdüğü bir dönemde, Kıbrıs Türkleri, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurduklarını ilan ettiler. Bu gelişme üzerine, PASOK hükümeti Batı Trakya Türkleri üzerinden cevap verdi. Albaylar Cuntası döneminden Türk ismini taşıyan kuruluşlardan kala kala üç tarihî kuruluş olan İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği'nin tabelaları indirilerek bu kuruluşların kapatılması talebiyle dava açıldı. O gün bugündür, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yunanistan'a verdiği çeşitli mahkûmiyet kararlarına rağmen, adı geçen kuruluşların resmî faaliyetlerine uygulanan yasaklar devam etmektedir.

1974 yılında, gazetede çıkan köşe yazısı sahibinin sözünü ettiği Batı Trakya'dan Türkleri gönderme ve "Helen Müslümanları"nı mutlu yaşatma konusuna gelince, şu tespiti yapmak isteriz: Ait oldukları toplumun isminin kullanılmasına konulan yasağa ve çeşitli baskılara karşı kimliklerini reddetmeyerek bugün Batı Trakya'da yaşayan Türklerin sayısının hiç de azımsanamayacak düzeyde olduğunu belirtmek gerekir. Ne var ki üç maymunu oynayan Batı'nın ikiyüzlülüğünden cesaret alan Yunan hükümetinin kurduğu tuzakları görmeyip, azınlık kurumlarının yok oluşuna maalesef sesi çıkmayanlar da vardır. Elli yıl önce vaat edildiği gibi, ülke nimetlerinin kapıları ardına kadar açılan; az da olsa, duruma göre Türk kimliğini reddederek kendilerine "Helen Müslümanları" denilmesinden alınmayan Batı Trakya'da müreffeh ve mutlu bir kesimin bulunduğunu, bu vesileyle kabul etmek gerekir.

Bu gerçekler ışığında azınlıkta toplum mühendisliği yapmakla görevli siyasî/bürokratik odakların nihai hedefi, Batı Trakya'da Türk azınlık yerine, aidiyet ve kimlik konusunu aşmış, Helenizm idealine bağlı bir kitle inşa etmektir. Bu amaca yönelik olarak meçhul bir el tarafından özendirici vaatlerle özellikle genç nesillerin kaygan ve oldukça tehlikeli zeminlere çekilmek istendiği dikkatlerden hiç kaçmamaktadır. Geleceğe önemli bir projeksiyon görevi gören, geçen elli-altmış yıllık dönemin birikimiyle, Türk azınlığın kimliğini hedef alan planlara dur denilmezse, elli yıl sonra ömrü yetenlerin nasıl bir azınlık toplumunda yaşayacaklarını bugünden öngörmek pek güç olmasa gerek.

İfade Özgürlüğü ve Kimlik Mücadelesi Arasında Bir Basın Yolculuğu: Batı Trakya'da Türkçe Konuşmak ve Yazmak

Cengiz ÖMER
Millet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni

Batı Trakya'da doğduk, bu topraklarda büyüdük. Ana dilimiz, lisanımız ve lügatimiz Türkçe; dinimiz İslam, aidiyetimiz Türkiye'ye kalpten bağlı. Ancak ne yazık ki, doğup büyüdüğümüz bu topraklarda bizler, kendi kimliğimizle var olmanın mücadelesini hâlâ veriyoruz. Hem de Avrupa Birliği üyesi bir ülkede, Yunanistan'da...

Bu mücadele sadece bir kimlik meselesi değil; aynı zamanda bir ifade özgürlüğü mücadelesidir. Çünkü kimliğini söylemenin suç, yazmanın tehdit, konuşmanın ise tahrik sayıldığı bir ülkede gazetecilik yapmak kolay değildir. Batı Trakya'daki Türk Azınlık medyası işte bu ortamda, baskılar ve yıldırma politikaları altında ayakta kalmaya çalışıyor. Bu mücadelenin merkezinde ise bizim için sadece bir gazete değil, bir direniş mevzisi olan Millet Gazetesi var.

Yunanistan'da medya özgürlüğü, ülke genelinde gazetecilere yönelik baskılar, casus yazılımlar, ekonomik yaptırımlar ve fiziksel tehditler gibi uygulamalarla zaten ciddi biçimde zedelenmiş durumda. Ancak Batı Trakya'da bu tablo daha da karanlık: Burada yaşananlar, sadece basına değil, doğrudan Müslüman Türk kimliğine yönelmiş ayrımcı bir devlet politikasının yansımasıdır.

Millet Gazetesi: Kalemle Direnişin Adı

2004 yılında İskeçe'de kurduğumuz Millet Gazetesi, Batı Trakya Türk Azınlığının sesi, vicdanı ve hafızası olmayı hedefledi. Logomuzun altına yazdığımız "Batı Trakya Türklerinin gazetesi" ifadesi, sadece bir

Millet
Batı Trakya Türklerinin Gazetesi

motto değil; bir mücadele ve aidiyet beyanıdır. Bizler bu yayınla, azınlık mücadelesine ışık tutma gayesi taşıyoruz.

O günden bu yana, hakikati savunmak, kimliğimizi haykırmak ve halkımıza ışık olmak için yayın yapıyoruz. Ancak bu yol kolay olmadı. Gazetemiz, Yunan devleti tarafından sürekli olarak hedef alındı. Kimi zaman yazılarımız yargı konusu oldu, kimi zaman "Türk" hatta "millet" kelimesi bile "bölücülük" sayıldı. Resmi makamlar, gazetemizin 'Millet' ismiyle yayın yapmasına yıllarca engel olmaya çalışırken ve reklam vermekten kaçınırken, yerel işletmelere de üzerimizdeki ambargoya uymaları yönünde örtülü uyarılarda bulunuldu. Ekonomik kuşatma, yargı kıskacı ve toplumsal tecrit... Hepsi bu direnişi durdurmak için.

Azınlık medyası, Yunanistan'daki merkez medya kuruluşlarından bile daha büyük bir tecrit ve ayrımcılıkla karşı karşıya. Resmî ilanlardan mahrum bırakılmak, yerel yönetimlerin reklam ambargoları, keyfi yargılamalar, hapis ve ağır para cezaları ve banka hesaplarına yönelik hacizler bu yıldırma politikalarının sadece bazı örnekleridir.

Ama yılmadık.

Neden Hedef Alınıyoruz?

Çünkü biz, Türk ve İslam düşmanı zihniyetin dayattığı tuzak bir kimlik olan sahte ve sözde "Yunan Müslümanlığı"nı reddediyoruz.

Çünkü biz, Kilise'nin ve derin devletin güdümlediği İslam'ı değil, Allah'ın emrettiği hakiki İslam'ı yaşadığımızı haykırıyoruz.

Çünkü biz, Batı Trakya'da Türk kimliğinin inkârının, Batı Trakya Türklerine ait her şeyin inkârı anlamına geldiği için, bilerek ve seçerek Türk olduğumuzu söylüyoruz.

Çünkü biz, Lozan Antlaşması'ndan doğan haklarımızı savunuyoruz.

Çünkü biz, faşist Hristiyanların dayattığı değil, seçtiğimiz müftüleri tanıyoruz.

Çünkü biz, anlaşmalardan doğan ana dilinde eğitim hakkını istiyoruz.

Ve çünkü biz, Türkiye ile gönül bağımızı her fırsatta dile getiriyoruz.

Bu tavır, Yunan devleti açısından kabul edilemez. Çünkü onların dayattığı kimlik "Müslüman Yunan" kimliği; bizim varlığımız ise bu dayatmaya itirazın adıdır.

Aynı Milletin Farklı Ülkelerdeki Mensuplarıyız

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı, dil ve din, inanç ve kültür bakımından Yunanistan'da Osmanlı'dan miras kalan, bugünkü Türkiye'nin ve Türk milletinin doğal bir parçasıdır.

Batı Trakya'da doğduk, bu topraklarda büyüdük. Ana dilimiz, lisanımız ve lügatimiz Türkçe; dinimiz İslam, aidiyetimiz Türkiye'ye kalpten bağlı. Ancak ne yazık ki, doğup büyüdüğümüz bu topraklarda bizler, kendi kimliğimizle var olmanın mücadelesini hâlâ veriyoruz. Hem de Avrupa Birliği üyesi bir ülkede, Yunanistan'da...

Batı Trakya'da unutmamamız gereken temel bir hakikat vardır: Türklük, bu topraklarda yalnızca bir kimlik değil, aynı zamanda bir var oluşun adıdır. Eğer bu kimlik düşmanların eliyle yok edilir ya da bizler tarafından terk edilirse, Batı Trakya Türklerine ait ne varsa, diliyle, kültürüyle, inancıyla birlikte silinip gider.

Bizler aynı milletin farklı ülkelerdeki mensuplarıyız. Birbirimizin devamı ve tamamlayıcısıyız.

Ancak bu, vatandaşı olduğumuz Yunanistan'a karşı kötü bir duygu veya niyet içerisinde olduğumuz anlamına gelmez. Nasıl ki Türkiye'de yaşayan Rum Ortodoks Azınlığı, Yunan milletinin Türkiye'deki mensupları olarak görülüyorsa ve bu durum Türkiye tarafından doğal karşılanıyorsa, Yunanistan hükümeti de bizim Türkiye ile bağımızı doğal karşılamalıdır.

Ne yazık ki durum böyle değildir.

Söylemde Dostluk, Gerçekte Düşmanlık

Yunan devleti, Türk kimliğini ezeli ve ebedi bir düşman olarak bellemiştir. Bu düşmanlığın temelinde ise İslam dini yer almaktadır. Yunanistan, bu düşmanlığı Türkiye'ye karşı bir varlık sebebi ve korunma kalkanı olarak inşa etmiş ve devam ettirmektedir. Kuruluşundan bu yana Yunan devleti, "Türkler bir gece ansızın gelebilir" kâbusuyla yatıp kalkmaktadır. Ülkedeki siyaset, toplumsal hafıza ve dış politika bu kâbus ve düşmanlık ekseninde şekillenmektedir.

Resmî düzeyde "Türk-Yunan dostluğu" söylemi zaman zaman dillendirilse de, bu çoğunlukla diplomatik manevra ve zaman kazanma taktiğidir. Gerçekte Yunan siyasetinin nihai hedefi, Kıbrıs'tan İstanbul'a, İzmir'den Trabzon'a uzanan Büyük Yunanistan (Megali İdea) hayalini yaşatmaktır.

Bu bağlamda, özellikle Balkanlar'da ve Avrupa genelinde İslam kimliği ile özdeşleşen Türk varlığı, bu hayalin önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Müslüman Türkler gibi İslam'ı cesurca savunan, inancını hayatının merkezine koyan, gerekirse bunun uğruna mücadele eden bir topluluk, Yunanistan için tahammül edilemezdir.

Yunan Müslümanları Sözde Kimliğinin Arka Planı

İşte bu yüzden, Batı Trakya Türk Azınlığına yönelik baskı, inkâr ve asimilasyon politikaları, sistemli olarak sürdürülmektedir. Yunan devleti, bu politikaları gizlemek için "Yunan Müslümanları" kavramını üretmiş, bizleri "vaftiz edilmiş Müslümanlar" haline getirme projesi başlatmıştır.

Kimileri bu durumu hafife alarak "Müslüman olduktan sonra Yunan olsa ne olur? İslam ırkçılığı reddeder zaten" diyebilir. Ancak burada söz konusu olan sadece bir isim değişikliği değil; İslam'ın ruhunun boşaltılması, Kilise güdümünde bir inanç sistemine indirgenmesi ve sonuçta İslam'la özdeşleşmiş Türklüğün izinin silinmesidir.

Batı Trakya'da unutmamamız gereken temel bir hakikat vardır: Türklük, bu topraklarda yalnızca bir kimlik değil, aynı zamanda bir var oluşun adıdır. Eğer bu kimlik düşmanların eliyle yok edilir ya da bizler tarafından terk edilirse, Batı Trakya Türklerine ait ne varsa, diliyle, kültürüyle, inancıyla birlikte silinip gider. Batı Trakya'da Türklük yalnızca bir etnik aidiyet değil, bir halkın kökü, sesi ve ruhudur. Türklüğün yok olması, Batı Trakya'da Türk'ü Türk yapan İslam'ın da yok oluşu anlamına gelir.

Faşist Ortodoks Yunan zihniyetinin "Yunan Müslümanları"ndan kastı, Allah'tan değil Kiliseden (Patrikhaneden) emir alan, İslam adına konuşup Türklüğü reddeden ve hatta ona düşman olan bir kimliktir. Ve elbette bu, bizim mücadelemizin tam zıddıdır.

Uluslararası Kamuoyuna Sesleniyoruz

Dünya, Yunanistan'daki genel basın özgürlüğü ihlallerini duyuyor. Ancak Batı Trakya'daki sansür, görünmeyen bir duvarın ardında kalıyor. Avrupa'daki birçok basın özgürlüğü kuruluşu, Yunan gazetecilerin maruz kaldığı baskıları rapor ederken; Batı Trakya Türk Azınlığının sesi büyük ölçüde duyulmuyor. Çünkü Yunan hükümeti bu sorunları "iç mesele" olarak tanımlıyor, uluslararası basın ise çoğu zaman bu bölgede yaşananlara yeterince eğilmiyor.

Ancak biz bu duvarı aşmakta kararlıyız. Millet Gazetesi olarak, Millet News adıyla başlattığımız İngilizce yayınlarımızla artık uluslararası kamuoyuna doğrudan ulaşmaya başladık. Çok sayıda insan hakları kuruluşu, yerli ve yabancı medya organları bizimle iletişime geçiyor; haberlerimizi kullanmak ve röportaj yapmak istediklerini bildiriyorlar. Bu da gösteriyor ki: Hakikat bastırılsa da er ya da geç yankı bulur.

Türk Kamuoyuna ve Medyasına Çağrım

Türkiye'de kamuoyunun Batı Trakya'daki kardeşleriyle daha yakından ilgilenmesini arzu ediyoruz. Çünkü biz, bu coğrafyada sadece kendi adımıza değil; bir milletin ve ümmetin şerefi, hafızası ve İslam'ın vakarı adına mücadele ediyoruz.

Millet Gazetesi olarak, her türlü baskıya rağmen, kalemimizi kırmayacağız. Çünkü bizim kalemimiz, sadece haber yazmaz; hakikatin altını çizer, tarihe not düşer.

Yunanistan, ifade özgürlüğünü sadece çoğunluk için değil, azınlık için de uygulamadıkça demokratikleşemez. Basın özgürlüğü, yalnızca hükümeti eleştirmek değil, kimliğiyle var olabilme hakkını savunabilmektir.

Bu vesileyle İnsicam dergisinin kıymetli sahiplerine ve sorumlularına Batı Trakya'daki kardeşlerine uygulanan haksızlıklara duyarsız kalmayarak bu sayılarında yer verdikleri için teşekkür ederken, Türkiye'deki tüm basın kuruluşlarını, düşünce insanlarını ve insan hakları savunucularını Batı Trakya Türklerinin sesi olmaya, hak mücadelemize daha fazla destek vermeye davet ediyorum.

Unutulmamalıdır ki: Sessiz kalanlar, mazlumları susturanların suç ortağıdır. Ve biz susanlardan değil, sesini hakikat için yükseltenlerdeniz.

Bu vesileyle İnsicam dergisinin kıymetli sahiplerine ve sorumlularına Batı Trakya'daki kardeşlerine uygulanan haksızlıklara duyarsız kalmayarak bu sayılarında yer verdikleri için teşekkür ederken, Türkiye'deki tüm basın kuruluşlarını, düşünce insanlarını ve insan hakları savunucularını Batı Trakya Türklerinin sesi olmaya, hak mücadelemize daha fazla destek vermeye davet ediyorum.

Müftü İbrahim Şerif ile Batı Trakya Davasını Konuştuk

Röportaj: Cemil KABZA

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı'nın hak arama mücadelesinin bir çok evresinde ön saflarda yer alan, "Türküm" dediği için rahmetli Dr. Sadık Ahmet ile birlikte hapis cezasına çarptırılan, Gümülcine'nin seçilmiş müftüsü olarak hizmetlerini sürdüren, yıllarca Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu başkanlığını yürüten, azınlığın "fırtınalı yılları"nın canlı tanıklarından İBRAHİM ŞERİF ile Batı Trakya davasını konuştuk.

S: Sayın hocam! Öncelikle, kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

İbrahim Şerif, 1951 yılında Gümülcine'ye bağlı Hasköy'de orta halli bir ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya geldim. İlkokulu Hasköy'de bitirip orta ve lise tahsilimi Konya İmam Hatip Lisesi'nde tamamladım.

Askerlik görevimi tamamladıktan sonra 1974 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne başlamış ve aynı zamanda lise fark derslerini dışardan vererek İstanbul Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırdım.

1978 yılında Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun olunca hukuk fakültesini son sınıfta bırakıp Batı Trakya'ya döndüm.

Batı Trakya'da Gümülcine Müftülüğü'ne bağlı olarak köy ve şehir cami-

lerinde vaizlik görevinde bulundum. 1981 yılında dostlarımızla "Hakka Davet" mecmuasını çıkardık.

Batı Trakya'da üniversite mezunlarının 1981 yılında dernekleşme ihtiyacını hissettikleri zaman, mahdut sayıdaki üniversite mezunlarıyla birlikte Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneğini kuran kurucu heyette yer alıp ve 1984 yılında aynı derneğin genel sekreterliğini yaptım.

1985 yılında merhum Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa'nın vefatından birkaç ay önce Gümülcine Müftülüğü'nde sekreter olarak görevlendirildim. Ancak müftünün vefatından sonra devletin müftülük makamına tayin ettiği kişi tarafından sekreterlik görevinden uzaklaştırıldım.

Batı Trakya'da baskıların, haksızlıkların ve ayrımcılıkların en üst aşamaya ulaştığı 1980'li yıllarda, Azınlığın hak arama mücadelesinde daima ön saflarda yer almaya gayret ettim. Ayrıca bu dönemde, bağımsız azınlık milletvekili seçme çalışmalarına da destek vererek 5 Kasım 1989 tarihindeki milletvekili seçimlerinde diğer iki arkadaşı merhum Dr. Sadık Ahmet ve merhum İsmail Rodoplu ile birlikte bağımsız milletvekili adayı oldum. Seçim öncesi verilen adaylık dilekçelerinde eksiklik olduğu bahanesiyle Dr. Sadık Ahmet ile birlikte adaylıklarım düşürüldü, seçime katılmam önlendi.

Daha sonraki aylarda, seçime hazırlık günlerinde çıkardığımız bir bildiride azınlığa "Türk Azınlığı" diye hitap ettiğimiz için Dr. Sadık Ahmet'le birlikte mahkemeye sevk edildik ve 18'er ay hapis cezasına mahkûm edilip Selanik Diyavata Hapishanesi'ne gönderildik. İki buçuk ay kadar hapiste kaldıktan sonra mahkûmiyetin kalan kısmı Patra İstinaf Mahkemesi'nin kararıyla paraya çevrilince hapisten tahliye edildik.

Vaaz ve İrşad Heyeti müftülük sorununa çare bulmak için heyet üyeleri arasında yaptığı gizli oylamayla, ben ve arkadaşlarım üç aday arasında gösterildik. 28 Aralık 1990 yılında adaylar Gümülcine Müftülüğü'ne bağlı camilerde halk oylamasına sunul-

Daha sonraki aylarda, seçime hazırlık günlerinde çıkardığımız bir bildiride azınlığa "Türk Azınlığı" diye hitap ettiğimiz için Dr. Sadık Ahmet'le birlikte mahkemeye sevk edildik ve 18'er ay hapis cezasına mahkûm edilip Selanik Diyavata Hapishanesi'ne gönderildik.

Beni haklı bulan İnsan Hakları Mahkemesi, Yunan Devleti'nin kendisine 10.000 dolar para ödemesini kararlaştırmıştır. Bu para ödendikten sonra on bin doları 1999'daki Atina depremzedelerine bağışladım. Bu hukuk davası bugün Yunan Hukuk Fakülteleri'nde İbrahim ŞERİF davası olarak öğrencilere okutulmaktadır.

muştur. Cuma namazının ardından el kaldırmak sûretiyle yapılan açık oylamada kullanılan oyların %90 oranındaki çoğunluğunu almak sûretiyle müftü seçildim.

Müftü olarak İstanbul, Dakar, Karaçi ve Kazablanka'da yapılan İslâm Ülkeleri Devlet Başkanları ve Dışişleri Bakanları seviyesindeki konferanslar başta olmak üzere uluslararası birçok konferansta azınlığımızı temsil ettim.

Bu yıllarda "makam gaspı" gerekçesiyle yıllarca tekrar tekrar mahkemelere sevk edilmiş, sonunda makam gaspı nedeniyle Selanik Bidayet Mahkemesi tarafından 8 ay hapis cezasına mahkûm edildim. Yıllarca süren bu mahkemeler sonunda üst mahkemeler de bu kararı onaylayınca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne müracaat etmiştir. Beni haklı bulan İnsan Hakları Mahkemesi, Yunan Devleti'nin kendisine 10.000 dolar para ödemesini kararlaştırmıştır. Bu para ödendikten sonra on bin doları 1999'daki Atina depremzedelerine bağışladım. Bu hukuk davası bugün Yunan Hukuk Fakülteleri'nde İbrahim ŞERİF davası olarak öğrencilere okutulmaktadır.

2017 yılı itibariyle 27 yıldan beri müftülük görevine devam etmekle birlikte, Vaaz ve İrşad Heyeti tarafından çıkarılan Mihenk ve Rehber adlı dergilerin genel yayın yönetmenliğini yaptım. Ayrıca Batı Trakya Türk Azınlığı'nın en yüksek kurumu olan Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu başkanlığını da yürüttüm.

Evli olup yüksek bilgisayar mühendisi olan Taha ve doktor olan Safa isminde iki oğlum vardır.

S: Türkiye'deki eğitiminizi tamamladıktan sonra memleketiniz Batı Trakya'ya hangi hayallerle döndünüz? Döndüğünüzde ne ile karşılaştınız?

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü veya bugünkü adıyla Marmara İlahiyatı tamamladıktan sonra, memlekete bir heyecanla döndüm. Bunun da sebebi memlekete, insanlarımıza hizmet etmek hedefim vardı. Hemen Gümülcine Müftülüğüne müracaat ettim.

Müftü o günün şartlarında, (Allah rahmet eylesin), bizleri gezici vaiz olarak yani Rodop vilayetinde (Gümülcine) köylerde ve merkezdeki camilerde vaaz etmek üzere atadı ve maaşımızı da o gün vakıf idaresi veriyordu. Çok cüzi bir maaştı bu. Bunun yanına hizmet aşkıyla çalışan bir insan olarak bir dini mecmuanın çıkarılmasını hayal ettim.

Bir mecmua vasıtasıyla dini ulaşamadığımız köylere ulaştırmak hedefiyle bir mecmuanın çıkması iyi olacağı düşüncemi arkadaşlarımla paylaştım. Onların da kabulü ile sahipliğini yüklendiğim *Hakk'a Davet* isminde bir mecmuayı çıkarmaya başladık. Onun yazılarını yazmak, o günün şartlarındaki Batı Trakya'da işlerin tekstil makinalarıyla yürüdüğü, daktilolarla yazıldığı bir dönemdi.

Sonraki yıllarda mecmuamızı ve vaizlerimizi ücra köylere ulaştırmak için bir de araba aldık.

O yıllarda Batı Trakya'da o güne kadar olmayan yüksek tahsil yapmış üniversite bitirmiş genç-

lerin sayısı sınırlıydı. Yüksek Tahsiller Derneği kurulma ihtiyacı duyulduğundan dolayı, birçok büyüğümüzle birlikte, 1981 yılında *Hakka Davet* Mecmuası'nı çıkarmaya başladığımız gibi Yüksek Tahsiller Derneği'nin de kurucuları arasında oldum.

Daha sonraki yıllarda da Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsiller Derneği'nde genel sekreterlik görevlerini yaptım.

1980'li yıllar, azınlık için zor yıllardı. Azınlığın mallarının kamulaştırıldığı (Ircan – Karacaoğlan Açık Hava Hapishanesi, Yaka Bölgesinde Üniversite Sahası, İskeçe İnhanlı Tarlalarının Kamulaştırılması gibi) olayların yaşandığı birçok yüksek tahsillinin yazıhane açamadığı hele hele azınlığın tabii lideri olan Gümülcine Müftüsü'nün vefatı azınlığın işlerini daha da zorlaştırmıştır.

1989 yılına gelindiğinde azınlığın problemlerinin Yunan Meclisi'nde çözüleceği inancı hasıl oldu. Bu nedenle liste oluşturma çalışmaları başladı. Bu listenin içinde benim de olmamı o günkü önde gelenler uygun gördüler. Ben de 1989 yılında aday oldum. Bu hareket, insanlarımıza "Batı Trakya Müslüman Türkleri" diye hitap ettiğimizden dolayı hapis cezası ile neticelendi.

Fakat olay burada da bitmedi. Azınlığın önde gelenleri, 1985 yılından beri var olan müftü sorununu çözmek için 1990 yılının sonlarında müftü seçimi yapılması gerektiğini karar verdiler. Önce Vaaz ve İrşat Heyeti'nin beni üç aday arasında göstermesi, halkımızın teveccühünün de üzerimde toplanmasının neticesinde 28 Aralık 1990 yılında müftü seçildim.

Müftü seçiminden sonra makam gaspı suçuyla mahkemeye sevk edilerek tekrar 8 ay hapse mahkum olduk. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınan bu davada Yunanistan 10 bin dolar para cezası ödemeye mahkum edildi. Aldığımız tazminatı da Atina depremzedelerine bağışlayarak makamın azınlığa teslim edilmesini istediğimizi belirttik.

S: Peki, gençlik yıllarınızdaki Batı Trakya ile bugünkü Batı Trakya'yı kıyaslayacak olursak en belirgin farklar nelerdir? Olumlu ve olumsuz yönden değerlendirir misiniz?

Ben ilkokulu 1965 yılında kendi köyümde bitirdim. Bitirdiğim yıl okulumuzun tabelasında mavi zemin üzerine beyaz yazılarla "Turkikon Sholion İtheas", onun altında ise sarı yazılarla "Hasköy Türk İlkokulu" yazıyordu. Ben okulu bitirdiğim zaman okulumuzun tabelası böyleydi.

Daha sonraki yıllarda Yunanistan'daki cunta idaresi bu tabelaları kaldırarak yerine M/kon kelimesini yerleştirdi. Bunu ister "Mionotikon" yani azınlık, istersen "Müslümanikon" yani Müslüman okulu şeklinde okuyun ki o günden itibaren azınlık Türk değil, Müslüman ibaresiyle anılmaya başladı. Bu peyderpey 1983 yılına kadar devam etti.

1983 yılında mahkeme kararıyla; Gümülcine Türk Gençler Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği, İskeçe Türk Birliği tabelalarında yer alan "Türk" kelimesi gerekçesiyle resmen kapatıldılar.

Daha sonraki yıllarda birçok

Daha sonraki yıllarda Yunanistan'daki cunta idaresi bu tabelaları kaldırarak yerine M/kon kelimesini yerleştirdi. Bunu ister "Mionotikon" yani azınlık, istersen "Müslümanikon" yani Müslüman okulu şeklinde okuyun ki o günden itibaren azınlık Türk değil, Müslüman ibaresiyle anılmaya başladı. Bu peyderpey 1983 yılına kadar devam etti.

Türkçe olan dersler Yunanca olarak yapılmaya başladı. Bugün bunun mücadelesi devam ediyor. Şunu hatırlıyorum, kış günleri babalarımız zaman zaman ikindi namazından sonra okula gelir çocuklara çeşitli sorular sorarak teftiş ederlerdi.

S: Peki, günümüze geldiğimizde ne oldu?

Az önce de ifade ettiğim gibi Cunta önce Selanik'te Özel Pedagoji Akademisi, yani bizim için özel bir okul açtı. Bunları halk kabul etmediği halde buradan mezun olanları azınlık okullarına tayin etti. Maaşlarını verdi ve bugün 2025'e geldiğimiz zaman encümen heyetleri yani okulun sahipleri dahi okul açıkken okula gitmeleri yasaklandı.

S: Peki 80'li yıllarda bir anda kendinizi Batı Trakya Türkleri davasını savunan insanların arasında buldunuz. O dönemde aklınızdan çıkmayan bir hatıranızı paylaşır mısınız?

1989 Milletvekili seçimlerinde aday adaylığımızın kabul edilmediği halde, "Batı Trakya Müslüman Türkleri oylarınızı bize verin" cümlesinden dolayı 26 Ocak 1990 günü, Gümülcine Bidayet Mahkemesi tarafından 18 ay hapse mahkum edilip doğrudan hapse götürülmemizdi.

3 ay kadar hapiste kalmak unutamadığım bir hatıraydı.

S: Gümülcine Müftülüğü seçim süreci hakkında özet bilgi verir misiniz?

Gümülcine Müftüsü Hafız Hüseyin Mustafa Efendi 2 Haziran 1985'te vefat etti. Vefatından 3 ay kadar önce müftülükte boşalan sekreterlik görevine beni tayin etti.

O gün henüz cenaze kalkmadan yönetim azınlığa danışmadan birini makama tayin etti. Fakat 1913 Atina Andlaşması'nda seçimin nasıl yapılacağı açık bir şekilde beyan edilmişti. Buna rağmen yönetim re'sen birini makama tayin etti fakat azınlık bu tayini hiçbir zaman kabullenmedi.

Yıllarca yapılan istek ve çalışmalardan netice alınmayınca azınlık kendi imkanlarıyla müftü seçimine karar verdi. 1990'lı yılların başlarında, azınlığın zor günler yaşadığı o dönemde, azınlığın önde gelenleri müftü seçimi yapılması için önce ilahiyatçıların bir araya gelerek gizli oyla 3 aday belirlemelerini istediler. Bu üç adayın ismi dönemin bağımsız milletvekiline teslim edildi. O da Cuma namazı kılınan camilerdeki hatiplere bu iç ismi göndererek, hutbe sonrasında halka üç isim okunarak tercih ettikleri kişiye el kaldırmalarını söyleyerek seçim yapmalarını talep etti. Şu şekilde hitap etti:

3 kişinin isim var. Yavaş yavaş sırayla isimler okunacak. Bu 3 kişiden hangisinin müftümüz olmasını istiyorsanız ellerinizi kaldırın ve böylece de müezzin sayım yapacak. Müezzin tamam deyinceye kadar ellerinizi indirmeyin. Bu şekilde 3 isim de sırayla okundu. El kaldıranlar sayıldı. Müezzin ve hatip tarafından kaydedildi. A kişiye kaç el kalktı? B kişiye kaç el kalktı? C kişiye kaç el kalktı? Böylece bunlar her Cuma namazı kılınan yerdeki seçim sonuçları milletvekilimize teslim edildi. Ve neticede yapılan sayımlarda az önce de ifade ettim. Halkın teveccühü %95 benim üzerimde olunca dönemin milletvekili Yunan Meclisi'nde Din İşleri ve Milli Eğitim Bakanlığına halkın müftü seçtiğini ve bu kişinin müftü ilan edilmesini istediğini beyan etti. Kendisine verilen cevap devlet müftü tayin etmiştir. İkinci bir müftüye gerek yok şeklinde olmuştur. Ama buna rağmen halk, devletin tayin ettiklerini kabul etmediği için o günden bugüne yani 1990 yılından günümüze kadar iki müftülük vardır.

Halkın seçtiği, yani Müslümanlar Türklerin seçtiği bir müftü, diğer taraftan da devletin tayin ettiği yine bizim aramızdan birileri.

S: 90'lı yıllarda Dr. Sadık Ahmet ile birlikte verdiğiniz mücadelede Türküz dediğiniz için hapse atıldınız. Mahkeme öncesi, mahkeme süreci, hapishane günleri ve sonrasını özetleyecek olursanız neler söylemek istersiniz?

Az önce ifade ettiğim gibi sorular aynı gündem etrafında dolandığı için aynı şeyleri tekrar edebilirim. 1989 yılı Kasım ayında Yunanistan'da genel seçim ilan edildi. Azınlığın da dertlerini, problemlerini meclise taşıma sorunu vardı. Partilerde milletvekillerimiz azınlığın hakkını savunamadığı gerekçesiyle bağımsız olarak Yunan Meclisine girmek hedefleniyordu.

Bunun için de bağımsız listeler yapıldı. Gümülcene'deki "Güven", İskeçe'deki "İkbal" listesiydi. Gümülcine'de 1989 yılı Kasım ayında yapılan seçmelerde ben, İsmail Rodoplu ve Dr. Sadık Ahmet aday adayı olduk. Fakat

Dr. Sadık Ahmet bir mübaşir vasıtasıyla dilekçesini mahkemeye yatırdı. İsmail Rodoplu ile ben de başka bir mübaşir vasıtasıyla dilekçelerimizi mahkemeye yatırdık.

Mahkeme tarafından adayların onaylandığı liste yayınlandığında benim ve Dr. Sadık Ahmet'in isminin olmadığını gördük. Onaylanan listede sadece İsmail Rodoplu'nun ismi vardı.

Aday olamamamızın sebebi ise başvuru dilekçemizde "Biz sadece Rodop vilayetinden adayız başka bir vilayetten değil" ibaresinin olmaması gerekçe gösterilmiştir.

Tekrar şunu söyleyebiliriz aday olamamıza rağmen daha önceden çıkardığımız duyurudan "Batı Trakya Müslüman Türkleri oylarınızı bize verin" cümlesinden dolayı önce 18 ay hapse mahkum olduk. Önce Selanik'teki Diyavata (Dudullu) hapishanesine gönderildik. Orada 3 aya yakın rahmetli Sadık Ahmet'le birlikte kaldıktan sonra bir üst mahkeme istinaf mahkemesine müracaat ettik.

İstinaf mahkemesi Patra kentinde görüldü. Mahkeme, yatmadığımız günleri para cezasına çevirerek hapisten çıkmamızı sağladı.

S: 90'lı yıllarda verilen insan ve azınlık hakları mücadelesini bugünkü ile kıyaslamak mümkün mü? Farklar nelerdir? Bugünün avantajları, dezavantajları sizce nelerdir?

Şimdi eğer hatıram beni yanıltmıyorsa bu mücadelenin sonunda, 1991 yılında dönemin başbakanı Gümülcine'ye geldi. Fakat bizim hapse girmemiz bu mücadeleler Avrupa'da da ses getirdi. Bu mücadele her tarafta duyuldu.

1991 yılında dönemin başbakanı Gümülcine'ye gelerek şu kelimeleri söyledi: "İsonomia ve İsopolitia" yani "yasalar önünde eşitlik, haklarda ve görevlerde eşitlik. "

Az önce de bahsettim. Azınlık, Albaylar Cuntası ile birlikte 74'ten 90'lı yıllara kadar bir "geto" hayatı yaşıyordu. Ehliyet alamıyor. Gayrimenkul alamıyor. İnşaat yapamıyordu.

O günden sonra hemen hemen her köyde bir eczane, her köşede bir doktor, her köşede bir diş hekimi, her köşede bir avukatımız var. Yani vatandaşlık haklarımız iade edildi.

Ama! Azınlığın problemi bitti mi? Bitmedi.

Bundan sonra da azınlığın müftülük sorunu halledilmedi. Eğitim sorunu zorlaştı. Kendimize hala özgürce Türk'üz diyemiyoruz. Başında Türk kelimesi geçen, geçmişte var olmasına rağmen dernekler kurulamıyor. Böyle bir ortamın içinde yaşıyoruz. Okullarımızın çeşitli nedenlerden dolayı öğrenci sayıları her gün azalıyor. Bunun birçok nedenleri var. Bunların bir kısmı da baskılardan, zorlamalardan dolayı.

Kısacası şunu söyleyebiliriz. Bu mücadelenin sonunda vatandaşlık haklarımız iyileşti. Ama Lozan Antlaşması ve diğer anlaşmalardan doğan azınlık haklarımız her gün, biraz daha kötüleşti.

S: Batı Trakya'da yaşamaya kararlı olan özellikle genç nesiller ne gibi tavsiyeleriniz olacak?

Şimdi gençlere şunu söyleyebilirim. Evvela biz Yunanistan vatandaşıyız. Burada kendi hakkımızı savunabilmek için Yunanca'yı çok iyi öğrenmemiz lazım.

İkincisi Avrupa vatandaşıyız. Avrupa dillerinden ve bilhassa günümüzde geçerli olan İngilizceyi çok iyi bilmeleri gerekiyor.

Diğer taraftan, her insan gibi, her canlı gibi varlığını idame ettirmek istemesi gibi, bizim de Müslüman Türk olarak yaşayabilmemiz için, var olabilmemiz için kendi dilimizi, kendi dinimizi çok iyi bilmemiz ve çok iyi öğrenmemiz gerekiyor. Yani, her anne – baba çocuğuna başlangıçta dinimizi ve dilimizi çok iyi öğretmeli, ardından yaşadığımız devletin dilini çok iyi öğretmeli, AB vatandaşı olarak da Avrupa dillerinden en az bir dili iyi öğretmesi lazım. Varlığımızı ancak bu şekilde devam ettirmek mümkün olacaktır. Bu elzemdir, çok önemlidir.

Burada varlığımızı devam ettirmemiz için bilinçli, bilgili, kültürlü olmamız gerekiyor. Bütün gençlerimize de bunu tavsiye ediyorum.

S: Son olarak Batı Trakya Türklerine yönelik mesajınız ne olacak?

Her zaman söylediğim gibi. Dininize, dilinize, kültürünüze sahip çıkın. Birliğimizi, beraberliğimizi bozmak isteyenlere fırsat vermeyin, taviz vermeyin. Bir olalım, diri olalım, güçlü olalılm.

Sayın müftüm! Bize zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

Batı Trakya'da Türk Azınlık Eğitimi: Bir Hak mı, Güvenlik Sorunu mu?

Ozan AHMETOĞLU

Batı Trakya'da yayımlanan Gündem gazetesinde gazeteci-yazar, İskeçe Azınlık Ortaokulu ve Lisesi Encümen Heyeti Başkanı

Batı Trakya Türk Azınlığı, 1923 Lozan Antlaşması tarafından güvence altına alınan eğitim, din ve kültürel özerklik haklarına dayanan, uluslararası hukukta tanınmış bir statüye sahiptir. Bu haklar yalnızca "kültürel çeşitlilik" değil, aynı zamanda azınlık kimliği ve değerlerinin yaşatılması için olmazsa olmazdır.

Kimlik ve Kültür: Azınlık Eğitiminin Taşıyıcısı

Batı Trakya Türk Azınlığının Türkçe Anadili aynı zamanda bir kimlik meselesidir. Lozan Antlaşması, Batı Trakya'daki Türk azınlığına kendi okullarını kurma, yönetme ve anadilerinde eğitim alma hakkı tanımıştır. Ancak Yunanistan, bu hakkı daha ilk yıllardan itibaren aşındırmış ve tam anlamıyla uygulamamıştır. Azınlık kurumları tarafından yapılan Türkçe-Yunanca eğitim verecek azınlık eğitim kurumu oluşturma dilekçelerinin hiç biri kabul edilmedi. Azınlık temsilcilerinin tamamına yakınının imzasıyla Yunanistan Eğitim Bakanlığına yapılan başvuruyla Türkçe ve Yunanca eğitim verecek Azınlık Anaokulları açma talebi de kabul edilmedi. İlkokullardaki Türkçe öğretmenleri için hizmet içi eğitim talepleri de yıllarca kabul edilmedi. Dolayısıyla Lozan Antlaşmasının tanıdığı eğitim hakkının tam anlamıyla uygulanamadığını görüyoruz.

Bu hak; dilsel, kültürel ve dinsel varlığın sürdürülmesi için gereken temeli oluşturur. Azınlık olarak özerk eğitim sistemine sahip olmakla ve Türkçe eğitim yoluyla kimliğin ve kültürel farklılığın korunabileceği açıktır. Azınlık okulu ve Türkçe eğitim bu hakkın kurumsallaşmış halidir. Anlaşmalarla statüsü belirlenen "Özerk Azınlık Eğitimi"nin aşındırılması uluslararası hukukun garantisinde olan bu hakkı da aşamalı olarak ortadan kalkmasına neden olacaktır.

2019 yılında Batı Trakya'da Türkçe ve Yunanca eğitim yapacak iki dilli azınlık anaokullarının eksikliği konusunda Avrupa Parlamentosu Dilekçeler Komisyonuna sunduğum dilekçenin görüşülmesi sırasında Yunanistan milletvekillerinin konuya bir eğitim hakkı penceresinden değil de Batı Trakya'daki Türk azınlığın milli kimliğini inkar penceresinden baktıklarını, önyargılara ve basmakalıp fikirlere dayandırdıkları argümanları hala çok iyi hatırlıyorum. Ne yazık ki bu bakış açısı ülkemizde hala hakim olmaya devam ediyor.

Lozan Antlaşması'nın açık hükümlerine rağmen, Yunanistan zorunlu eğitim kapsamında olan anaokullarını azınlık eğitim sistemine dahil etmedi ve etmemeye devam ediyor. Türkçe ana dilde eğitim talebi reddediliyor, çocuklar daha yolun başında dezavantajlı konuma itilmiş oluyor. Bu, sadece bir eğitim meselesi değil kimlik ve demokrasi meselesidir.

Türkçe eğitimin sistematik olarak engellenmesi, engellenemiyorsa sınırlandırılması, azınlık eğitimi alanındaki hakların ve azınlık okulu ile azınlık eğitiminin statüsünün sürekli aşındırılması ve törpülenmesi ne yazık ki devletin temel politikası olmuştur. Yuna-

Azınlık temsilcilerinin tamamına yakınının imzasıyla Yunanistan Eğitim Bakanlığına yapılan başvuruyla Türkçe ve Yunanca eğitim verecek Azınlık Anaokulları açma talebi de kabul edilmedi. İlkokullardaki Türkçe öğretmenleri için hizmet içi eğitim talepleri de yıllarca kabul edilmedi. Dolayısıyla Lozan Antlaşmasının tanıdığı eğitim hakkının tam anlamıyla uygulanamadığını görüyoruz.

Yüzlerce öğrencisi olan bir azınlık okulunun çağın gereklerine cevap verebilecek bir okul binasını dahi çok gören bu zihniyetin, azınlık eğitimine bakış açısını anlamak için dahi olmaya gerek yoktur. Bu anlayış, azınlık eğitimi ve azınlık okulunu "kabullenmemiş" ve onu kendi vücudunda "yabancı" bir madde olarak görmektedir.

nistan devleti, eğitim hakkını olağanüstü gerekçelere dayandırarak pratikte ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

Bu noktada öğrenci sayısı bundan birkaç yıl önce 700'leri aşmasına rağmen, okulun bir asırlık eski bir tütün deposunda hizmet veren İskeçe Azınlık Ortaokulu – Lisesinin bina sorununa değinmeden geçemeyeceğim. Zira tek başına bu olay dahi Batı Trakya'daki Türk azınlık eğitiminin nasıl bir yaklaşımla ele alındığını anlamaya yeter.

19. yüzyılın sonlarında bir tütün deposu olarak inşa edilen ve daha sonraları okul olarak hizmet veren İskeçe Azınlık Lisesinin binası son derece eski bir halde bulunmakla birlikte çağdaş bir okul görünümünden çok uzaktır. 2019 yılında öğrenci sayısı 700'leri aşan bu okul binası yetmeyince İskeçe Ortaöğretim Müdürlüğü okulda sabah ve öğleden sonra olmak üzere iki vardiyalı bir eğitim sistemine geçti. Öğrenci ve veliler yeni bir okul binası ve vardiyalı eğitime son verilmesi talebiyle iki kez boykota gitmiş, ancak öğrenci ve velilerin yeni bir okul binası talebi bugüne kadar devlet tarafından kabul edilmemiştir. Yüzlerce öğrencisi olan bir azınlık okulunun çağın gereklerine cevap verebilecek bir okul binasını dahi çok gören bu zihniyetin, azınlık eğitimine bakış açısını anlamak için dahi olmaya gerek yoktur. Bu anlayış, azınlık eğitimi ve azınlık okulunu "kabullenmemiş" ve onu kendi vücudunda "yabancı" bir madde olarak görmektedir.

Yönetim Müdahaleleri

Azınlık okullarının yönetiminde son yıllarda dikkat çeken bir başka sorun daha var: Azınlık eğitiminde okulun yönetici olan ve öğrenci velileri tarafından üç yılda bir seçilen okul encümenleri işlevsiz hale getirilmeye çalışılıyor. Encümen Heyetlerinin yetkileri ve faaliyet alanı sınırlandırma ve engelleme ile karşı karşıya. Hatta encümen heyetlerinin okullara girişlerine dahi sınırlandırma getiriliyor. Mevzuat gereği okulun yöneticisi olan kişiler istedikleri zaman okula giremiyor. Yunan tarafının azınlık okullarına bakışı, hâlâ bir "güvenlik" çerçevesi içinde. Eğitim, bir demokrasi alanı olmaktan çıkıp, kontrol alanına dönüşüyor.

Uluslararası Hukuk Ne Diyor?

Lozan Antlaşması (1923), azınlıklara anadilde eğitim hakkını açıkça tanıyor (Madde 37-45). BM ve Avrupa sözleşmeleri de eğitim hakkını ve ayrımcılık yasağını garanti altına alıyor.

Siyasi ve güvenlikçi yaklaşım

Yunanistan'ın resmi söylemine ve icraatlara baktığımızda, Batı Trakya'daki eğitim meselesi adeta bir güvenlik sorunu olarak algılanıyor. Öyle ki azınlık okullarındaki aşırı önlemci uygulamalar, diğer okullarda uygulanmıyor. Bu zihniyet, şu uygulamalarda somutlaşıyor:

- Okulların kapatılması ve ilkokullardaki öğretmen atamalarının merkezi kontrolü.
- Azınlık anaokulları taleplerine sürekli ret.
- İlkokullarda görev yapan Türkçe öğretmenlerinin Türkçe seminer taleplerine ret.
- Okulların kontrol altında tutulması. Okulun yöneticisi olan encümen heyetlerine dahi sınırlı giriş imkânı. Azınlık okullarına yapılacak ziyaretlere günler öncesinden yetkili kurumlar tarafından yazılı izin şartı.
- Demokratik bir devletten beklenen ise tam tersi: Hakların azami şekilde tanınması, şeffaf yönetim ve çok kültürcü bir yaklaşım.

Toplumu ayakta tutan temellerden biri olan eğitim ve okullar konusunda hedef yalnızca "okulların açık kalması" değil. Azınlığın kendi eğitim sistemini kurma, yönetme ve anadilinde eğitim alma hakkı, Lozan ve uluslararası hukuk çerçevesinde tanınmış bir hak. Bugünkü uygulamalar, eğitimde eşitsizlik yaratmakla kalmıyor; kimliği zayıflatıyor, kültürel hakları güvenlik bahanesiyle ihlal ediyor, personel üzerinde yoğun bir denetim ve otokontrol getiriyor.

Çözüm Ne Olabilir?

- Lozan ve AİHM yükümlülükleri çerçevesinde azınlığın eğitim özerkliği restore edilmeli.
- Türkçe ve Yunanca eğitim verecek azınlık anaokulları açılmalı.
- Yönetimde güvenlikçi bakış açısı yerine demokratik şeffaflık ve hoşgörü hâkim olmalı.
- Azınlık kurumlarıyla istişare halinde azınlık eğitimi ve okulların yönetiminde mevzuatta iyileştirme.

Unutmayalım: Batı Trakya Türk Azınlığı'nda eğitim, yalnızca kültürel bir hak değil, demokratik toplumun temel taşıdır. Batı Trakya'daki sorun, eğitimden çok daha fazlasıdır: Bu bir kimlik ve demokrasi sınavıdır.

Unutmayalım: Batı Trakya Türk Azınlığı'nda eğitim, yalnızca kültürel bir hak değil, demokratik toplumun temel taşıdır. Batı Trakya'daki sorun, eğitimden çok daha fazlasıdır: Bu bir kimlik ve demokrasi sınavıdır.

Batı Trakya'da Din, Eğitim ve Kimlik

Muhammed DÜKKANCI
İlahiyatçı- Yazar

Din ve kimlik temelde birbirini etkileyen iki unsurdur. Din eğitimi, terimsel anlamda İslam'ın temel inançlarını ve öğretilerini anlatmakla birlikte, bireyin dinî inançlarını ve değerlerini anlama ve yaşamasına rehberlik ederek, toplumsal olgunun oluşumuna temel hazırlamaktadır. Batı Trakya Müslüman Türk azınlık kimliğinin temelinde, İslam düşünce geleneği bulunmaktadır. Azınlık toplumunda Türk demek, Müslüman demektir. Toplumu ayakta tutan en önemli özellikler; toplumların dinine, kimliğine ve kültürüne bağlı bireylerin olmasıdır. Dolayısıyla kültür, insanların toplumda yer alan ortak değerlerinden hareketle oluşan örf, âdet ve gelenekleri oluşturur. Batı Trakya Müslüman Türk azınlık toplumu, beş asır boyunca Osmanlı hâkimiyeti altında huzur ve refah içinde yaşamış, Yunanistan hakimiyetine geçmesiyle, bir asra yakın çeşitli baskı, sorun ve sıkıntılara maruz bırakılmıştır. Lozan Antlaşması ile bölgede kalan Müslüman Türklere 'azınlık' statüsü verilerek, haklarının muhafazası konusunda uluslararası antlaşmalar imzalanmış, günümüze kadar gelen Yunan Hükümetleri, antlaşmalara yeteri kadar uymamayı sürdürmüştür. Tüm zorluklara rağmen azınlık toplumu dinî ve millî kimliğine bağlı kalarak örf, adet ve geleneklerini yaşatmaya gayret göstermiştir.

Batı Trakya, Yunanistan'ın din ve devlet ilişkileri bağlamında, dinî özgürlük alanında, özelde dinî eğitime karşı son derece önemli sorunların yaşandığı bölgesel bir çıkmazla karşı karşıya bulunmaktadır. Yunanistan, din eğitimi bağlamında Ortodoks Hristiyanlığı merkeze konumlandırmasına rağmen, diğer etnik ve dinî unsurlara uygulanan politikalara bakıldığında baskıcı ve ötekileştirici bir siyaset tarzı benimsendiği görülmektedir.

Batı Trakya'da medreseler, 19. yüzyıla kadar Osmanlı eğitim sistemine uygun devam etmiştir. Lozan ile Yunanistan'a bırakılmasıyla, Osmanlı döneminden kalmış Gümülcine'de bir rüştiye ve idadiye, İskeçe'de ise bir rüştiye 1930 yılında çağdaş ilkokula dönüşmüştür. Sohtalar, Kayalı, Tekke, Yeni Cami, İslam ve Medrese-i Aliye medreseleri ise 1940-1945'li yıllara kadar eğitim- öğretimlerine devam etmiştir. 1945'li yıllarda, Yunanistan'ın iç savaş yaşaması, ekonomik ve sosyal sıkıntının oluşmasıyla medreselere ara verilmiş, medreselerin bir kısmı ilerideki süreçte de açılamamıştır. İskeçe'de, Şahin Medresesi 1926 yılında eğitim-öğretim faaliyetine başlamış, belli bir süre kapalı kalmış, sonraki dönemlerde yeniden eğitim-öğretime devam edebilmiştir. 1954-1955 yıllarında eğitime başlamış olan Paşevik Medresesi, birkaç kez eğitime ara vermiş, bir süre sonra tamamen kapanmıştır. 1949 yılında Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa Efendi tarafından din görevlisi yetiştirmek amacıyla, Medrese-i Hayriye adını alarak eğitim faaliyetine başlamıştır. Azınlık eğitimini olumsuz etkileyen faktörlerden biri, 1940'lı yıllarda eğitime ara veren medreselerin tekrar eğitim-öğretime kazandırılamamış olmasıdır.

Günümüzde, Batı Trakya'da Türk azınlık bünyesinde faal olarak eğitim öğretime devam eden toplam ilkokul sayısı seksen altıdır. 1952 yılına kadar Batı Trakya'da herhangi bir azınlık ortaöğretim kurumu mevcut değildi. Azınlık ortaöğretim ve lise konumunda eğitim-öğretim ilk olarak Gümülcine'de Gümülcine Azınlık Ortaokulu-Lisesi (1952), daha sonra İskeçe'de, İskeçe Azınlık Ortaokulu-Lisesi'nin (1965) açılmasıyla, günümüzde hâlâ devam eden toplam iki ortaöğretim ve lise mevcuttur. Ayrıca Gümülcine ve İskeçe'de ortaokul ve lise seviyesinde birer medrese bulunmaktadır. Medreseler devlet kontrolünde eğitime devam etmektedir. Yunanistan'ın medreseleri kontrol altında tutmak istemesinin en temel amacı, Müslüman Türk azınlığına hizmet edecek din adamlarının kontrolünü elinde tutmak, yönlendirilmesi kolay olacak kişileri ön plana sürmek, azınlığa dinî hizmet veriyormuş gibi göstermek ve bunu kendi lehine gerektiğinde kullanmak vb. birçok neden göze çarpmaktadır. Devletin, okullara yaptığı

Batı Trakya, Yunanistan'ın din ve devlet ilişkileri bağlamında, dinî özgürlük alanında, özelde dinî eğitime karşı son derece önemli sorunların yaşandığı bölgesel bir çıkmazla karşı karşıya bulunmaktadır. Yunanistan, din eğitimi bağlamında Ortodoks Hristiyanlığı merkeze konumlandırmasına rağmen, diğer etnik ve dinî unsurlara uygulanan politikalara bakıldığında baskıcı ve ötekileştirici bir siyaset tarzı benimsendiği görülmektedir.

Kur'an kursları, ailelerin millî ve dinî değerlerine bağlı kurumlar olmasının temel yapı taşını oluşturmuştur. Zira sıbyan, mahalle mekteplerine benzeyen ve cami etrafında oluşmaya başlayan kurslar, halkın gündelik dil kullanımı, okuma-yazma, öğrenim fonksiyonunu sağlarken diğer taraftan dinî tedrisatın öğretilmesi, İslam ahlakına bağlı nesillerin azınlık toplumuna kazandırılması amaçlanmıştır.

müdahalelerden vazgeçip medreselerin ilmi kimliğini geri kazandırması gerekmektedir. Müslüman Türk azınlığın yaygın eğitim faaliyetlerini, seçilmiş müftülük[1] kurumu yürütmektedir. Azınlığın yaygın din eğitimini anlamak, müftülük davasını ve müftülük kurumunun amaç ve misyonunu öğrenmek ile mümkündür. Batı Trakya'daki müftüler, nikâh akdetme ve onaylama, boşanma ve nafaka tayini, velayet-vesayet, miras, vakıfların denetimi, din görevlilerinin göreve gelme ve alınması yetkilerine sahiptir. Ancak tüm bu yetkiler, azınlığın güven duymadığı, atanmış müftülerin elinde bulunmaktadır. Batı Trakya'da, devlet tarafından atanmış müftüler pasif bir konumda bulunurken; azınlığın kendi iradesiyle seçtiği müftüler, sosyal ve dinî faaliyetleri doğrudan yürüterek önemli bir rol üstlenmektedir. Bu müftüler, yaygın din eğitimi kapsamında haftalık vaazlar, cami cemaatlerine yönelik dersler düzenlemekte ve bünyelerinde Kur'an kursları bulundurmaktadır. Özellikle 1975 yılında Kur'an kurslarının açılması çocukların eğitimi açısından önemli bir adım olmuş, halka hitabeden vaaz faaliyetleri artırılmıştır.

Günümüzde, müftülükler her ne kadar din eğitimi imkânı sağlasalar da orta ve lise öğrencilerin başta ahlak ve dinî değerler eğitimi konusunda birtakım sorun yaşadığını söylemek mümkündür. Bunun nedeni, başta medrese olmak üzere birkaç din eğitimi dersi hariç, azınlık ortaokul ve liselerinde birkaç saat DKAB dersi dışında herhangi bir din eğitimi dersinin yer almamasından kaynaklanmaktadır. Halk, camilerdeki din görevlilerini, devletin zorla dayattığı imam yasası ile değil, seçmiş oldukları müftülük kurumunun ataması ile kabul etmektedir.

Batı Trakya'da Kur'an kursları, din eğitimi faaliyetlerinin yürütüldüğü tek yaygın eğitim kurumunu temsil etmektedir. Kur'an kursu ihtiyacının ortaya çıkması, 1967 yılları sonrasına dayanmaktadır. Ancak kursların açılışına

1 Batı Trakya'da, Yunan Devleti'nin azınlık iradesine karşı atadığı müftünün yanında, azınlığın buna rağmen kendi iradesiyle seçtiği iki müftü daha bulunmaktadır.

teşvik, İskeçe'de 1975'te başlayıp, sistematik olarak programların hazırlanışı 1991 ve 2007 yıllarında geliştirilmiş, Gümülcine'deki kursların sistemleşmesi ise 2007 yılına dayanmaktadır. Kur'an kursu ihtiyacının doğmuş olmasının temel sebebi; Kıbrıs olayları ve 1967 yılında darbe yönetiminin başa geçmesiyle azınlığın hayat şartlarının oldukça zorlaşması ve eğitim konusunda baskıların artmasıdır. Oysaki 1967 yılına gelinceye kadar, ilkokullarda var olan din ve Kur'an eğitimi çocukların ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ancak, azınlık okullarına karşı atılan olumsuz adımlar, din derslerinin çıkartılması ve saatlerinin azaltılması, medreselerdeki eğitim kalitesinin düşürülmesi ile Kur'an kursları, İskeçe'de 1975 yılında İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi'nin teşviki ve önderliği ile açılmaya başlanmıştır.

Kur'an kursları, ailelerin millî ve dinî değerlerine bağlı kurumlar olmasının temel yapı taşını oluşturmuştur. Zira sıbyan, mahalle mekteplerine benzeyen ve cami etrafında oluşmaya başlayan kurslar, halkın gündelik dil kullanımı, okuma-yazma, öğrenim fonksiyonunu sağlarken diğer taraftan dinî tedrisatın öğretilmesi, İslam ahlakına bağlı nesillerin azınlık toplumuna kazandırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Kur'an kursları önemli bir konuma sahip olmuştur. Batı Trakya'da Kur'an kursları mecburi değildir, buna rağmen her aile, çocuklarını huzur ve güven içinde Kur'an kurslarına göndermektedir. Kaldı ki Kur'an kurslarının, zorunluluk esasının olmadığı bir yerde toplumun tüm bireylerine hitap etmesi dikkat çekmektedir.

1960-70'li yıllara kadar müfredatta Kur'an-ı Kerim ve din dersleri yer alırken, günümüzde devletin kontrol ve gözetimindeki azınlık ilkokulları başta olmak üzere, azınlık ortaokulları ve liselerinde sadece haftalık birkaç saat DKAB dersi bulunmaktadır. Medreselerde ise din öğretimine yönelik dersler ve Türkçe derslerin diğer derslere nazaran üçte bir oranında azaltıldığı görülmektedir. Öğrenciler, örgün eğitimde dinî bilgilerden neredeyse tamamen koparılmıştır. Yunanistan'ın, azınlık eğitiminin temel ekonomik dayanağı olan vakıfların yönetimine müdahalesi, azınlık eğitiminin ekonomik buhranı olmuştur. Vakıflar, Osmanlı'da ekonomik olarak eğitim sisteminin finansmanıydı. Bu kapsamda Yunanistan'ın, vakıfları atama usulüyle yönetmesi ve azınlık toplumunun finansmanını kesmesi, toplumu zayıflatmış, eğitim ve dinî özgürlük alanlarında birtakım sorunların oluşmasına ve zor durumda kalmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla devletin vakıflara ve müftülüklere atama ile müdahalesi eğitim ve dinî özgürlük alanlarındaki sorunların oluşmasını sağlamıştır. Yunanistan, Lozan Antlaşması'ndaki dinî azınlıklar ifadesi kaynak göstererek, Batı Trakya Türklerini etnik bir unsur olarak tanımayı reddetmeye devam etmektedir. Devlet, Müslüman Türk azınlığın varlığını tanıdığı takdirde, eğitim olanaklarının iyileştirilmesi, ekonomik baskı ve dinî yaşam özgürlüğü alanlarında kısıtlamaların kaldırılması, azınlığa insan haklarına uygun bir şekilde danışarak tek taraflı adımlardan vazgeçmesi gibi sorunların çözümü beraberinde gelecektir.

Yunanistan'ın, azınlık eğitiminin temel ekonomik dayanağı olan vakıfların yönetimine müdahalesi, azınlık eğitiminin ekonomik buhranı olmuştur. Vakıflar, Osmanlı'da ekonomik olarak eğitim sisteminin finansmanıydı. Bu kapsamda Yunanistan'ın, vakıfları atama usulüyle yönetmesi ve azınlık toplumunun finansmanını kesmesi, toplumu zayıflatmış, eğitim ve dinî özgürlük alanlarında birtakım sorunların oluşmasına ve zor durumda kalmasına sebep olmuştur.

Ahmet Kara ile Batı Trakya Türklerinin Hukuk Mücadelesi Üzerine

Röportaj: Cemil KABZA

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının gerek ülke içinde, gerekse uluslararası arenada verdiği hukuk mücadelesini Avukat Ahmet Kara ile konuştuk.

İskeçe Barosu avukatlarından hukukçu Ahmet Kara, bugüne kadar Batı Trakya Türklerinin dernekleşme ve basın özgürlüğü ile insan ve azınlık haklarıyla bağlantılı bir çok davaya bakmış tecrübeli bir Batı Trakyalı Türk hukukçusudur.

S: Sayın Kara, Batı Trakya Türklerinin hukuki statüsü nedir? Hangi anlaşma ve sözleşmelerle azınlık olarak kalmıştır? Kısaca özetler misiniz?

Batı Trakya Türkleri Lozan Barış Antlaşmasının 37 ile 45. Maddeleri arasında Azınlıkların Korunması başlıklı kısımda düzenlenen resmi azınlık statüsüne sahiptirler. Bu sebeple de, Lozan Barış Antlaşmasından önce ve ana antlaşmaya ek olarak, 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan Türk – Yunan Nüfus Mübadelesinin dışında tutulmuşlardır.

S: Lozan Antlaşması üzerine çok çeşitli yorumlar yapılıyor. Lozan Antlaşması Batı Trakya Türkleri için neden o kadar önemli, bugün geçerliliği var mı?

Lozan Barış Antlaşması Batı Trakya Türklerinin statüsünü düzenleyen antlaşma olması sebebiyle önem arz etmektedir. Azınlık mensuplarının sahip oldukları hakları düzenlemesi sebebiyle tabiri caizse azınlığın var olma kaynağıdır. Lozan Barış Antlaşması tabii ki günümüzde de geçerli. Ancak sorun şu ki, ülkemiz Yunanistan bu antlaşma ile ilgili söylemlerinin aksine uygulamada antlaşma hükümlerine uymamaktadır. Antlaşma ile düzenlenen hakların neredeyse hiçbirini azınlığa tanımamaktadır.

S: Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan antlaşma, ikili protokoller hala geçerli mi, değişiklikler varsa nelerdir?

Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan antlaşma, sözleşme ve protokoller geçerliliğini sürdürmektedir. Özellikle eğitim ve kültür alanında imzalanan önemli antlaşma ve protokoller bulunup, kanaatimce uygulamaya yönelik bazı değişiklikler dışında anlaşmaların ruhunu bozan değişiklikler bulunmamaktadır. Ancak biraz önce de belirttiğim gibi, kendisine vatandaşlık bağı ile bağlı olduğumuz ülkemiz Yunanistan, altına imza attığı bu anlaşma ve protokollerin gereklerini tam olarak yerine getirmemektedir.

S: 1981'den bu yana AB'ne tam üye olan Yunanistan AB müktesebatını ne kadar uyguluyor?

Yunanistan'ın 1981 yılından beri üyesi bulunduğu AB'nin müktesebatını tam olarak özümsediğini ve uyguladığını söylemek oldukça zor. Hatta bu konudaki uyumsuzluk sadece azınlık hakları bakımından değil, günlük yaşamı ilgilendiren konularda da geçerlidir ve Yunanistan bu uyumsuzluklar, bir başka deyişle AB Hukukuna aykırılıklar nedeniyle yüklü miktarlarda para cezaları ödemeye mahkûm edilmektedir.

S: Yunanistan ayrıca Avrupa İnsan Hakları (AİHM) üyesi bir ülkedir. AİHM'nin Yunan devleti aleyhine verdiği kararların uygulanabilirlik oranı nedir?

Belirttiğiniz gibi Yunanistan Avrupa Konseyinin üyeleri arasındadır. Dolayısıyla Konseyin yargı organı olan AİHM yetkilerini de kabul etmiştir. AİHM nezdinde Yunanistan›ı temsil eden Devlet Hukuk Müşavirliği kaynaklarınca verilen istatistiki bilgilere göre, 1.04.2024 tarihi itibariyle AİHM nezdinde Yunanistan aleyhine 2450 başvuru bulunmaktadır. Bu sayı AİHM nezdindeki toplam başvuru sayısının % 3,8'ine tekabül etmekte olup,

Lozan Barış Antlaşması tabii ki günümüzde de geçerli. Ancak sorun şu ki, ülkemiz Yunanistan bu antlaşma ile ilgili söylemlerinin aksine uygulamada antlaşma hükümlerine uymamaktadır. Antlaşma ile düzenlenen hakların neredeyse hiçbirini azınlığa tanımamaktadır.

AİHM kararları için daha önce de belirttiğim gibi, Azınlık mensuplarınca özellikle toplantı ve dernek kurma özgürlüğü konusunda isimlerinde Türk kelimesi bulunması sebebiyle kapatılan veya kurulmalarına izin verilmeyen derneklerle ilgili başvurularda verilen AİHM kararları, ülkemiz Yunanistan'ın bu hak konusundaki uygulamasının ne kadar yanlış olduğunun en net göstergesidir.

aleyhine başvuru yapılan ülkeler arasında Yunanistan'ı 5. Sıraya taşımıştır. Yunanistan'ın aleyhine AİHM kararlarını uyguladığını söylemek yanlış olmaz. Ancak, maalesef bu olumlu tavır Azınlık Dernekleri ile ilgili AİHM kararları için geçerli değildir. Yunanistan Türk ve Makedon azınlık mensuplarınca kurulmaya çalışılan derneklerle ilgili AİHM kararlarını uygulamamakta ısrarcı davranmaktadır.

S: Bildiğimiz gibi AİHM, Yunanistan'ı, mülteciler, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, göç, insan ve azınlık hakları konusunda da mahkum etmiştir. Yunanistan AİHM kararlarını uyguluyor mu, uygulamak zorunda mı, uygulamadığı takdirde cezası var mı?

Bir önceki soruya verdiğim cevapta da belirttiğim gibi, Yunanistan AİHM'nin aleyhine verdiği kararları Azınlık dernekleri ile ilgili olanlar hariç olmak üzere uygulamaya özen göstermektedir. Zaten Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi›nin (AİHS) 46. Maddesinin 1. Fıkrasına göre, her üye AİHM kararlarını uygulamayı taahhüt etmektedir. Aynı maddenin 4. fıkrasına göre, Bakanlar Komitesi bir üye ülkenin kesin AİHM kararına uygun davranmayı reddettiği kanaatinde ise, ilgili ülkeye ihtarda bulunduktan sonra, meseleyi AİHM nezdine getirebilir. AİHM üye ülkenin 46. Maddenin 1. Fıkrası hükmünü ihlâl ettiğini tespit ederse, ilgili ülkeye Konseyden atılmaya kadar varabilecek yaptırımlar uygulanır.

S: Yunanistan yargı yapısı, AB müktesebatı ve dünya insan hakları müktesebatıyla ne kadar uyumludur? Değişiklikler yapılması gereken alanlar var mıdır?

Her ne kadar Yunanistan 1949 yılından itibaren Avrupa Konseyi ve 1981 yılından bu yana AB üyesi olsa da, mevzuatının AB müktesebatına ve İnsan Hakları ile ilgili uluslararası sözleşmelere çok uyumlu olduğunu söylemek maalesef zor. Mutlaka daha büyük bir çaba sarf edilerek, mevzuat AB müktesebatına ve insan haklarına daha uygun hale getirilmelidir. Ancak, kanaatimce yapılacak yasal düzenlemelerin yanında bu hükümleri uygulayacak yargıçların da, objektif davranıp AİHM içtihatlarına uygun kararlar vermeleri gerekmektedir.

S: Yunan yargı sisteminin özellikle Batı Trakya Türklerinin insan ve azınlık hakları ile basın özgürlüğü konusundaki davalara bakış açısı nedir?

Maalesef bu konuda Yunanistan yargısı günümüze kadar iyi sınavlar vermemiştir. Dernekleşme özgürlüğü, azınlık hakları ve basın özgürlüğü konusunda mesnetsiz gerekçelerle azınlık mensupları aleyhine yargı kararlarının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Kısacası, yargıçlar azınlık mensuplarını ilgilendiren davalarda çoğu zaman objektif kararlara imza atmamaktadırlar.

S: Batı Trakya Türkleri Yunan yargı sistemi ve AİHM kararlarına güvenmeli mi?

Bir hukukçu olarak insanların vatandaşı olduğu ülkenin yargı kararlarına güvenmemesini söylemek çok doğru bir söylem olmayacaktır. Ancak, daha önce de belirttiğim gibi, maa-

lesef Türk azınlık mensuplarının taraf olduğu davalarda çoğu zaman objektif davranılmadığı görülmektedir. AİHM kararlarına gelince; günümüze kadar AİHM'nin Türk azınlıkla ilgili davalarda oldukça objektif ve doğru kararlar verdiğini gözlemlemekteyiz. Dolayısıyla AİHM'nin vereceği kararlara daha fazla güvenilebilir gözüyle bakabiliriz.

S: Son olarak AİHM'nin İskeçe Türk Birliği (İTB) lehine verdiği ancak Yunanistan'ın bir türlü uygulamadığı karar ile en son İskeçe İli Türk Kadınları Kültür Derneği lehine verilen kararlar nasıl yorumlanmalı, azınlık nasıl bir beklenti içinde olmalı?

AİHM kararları için daha önce de belirttiğim gibi, Azınlık mensuplarınca özellikle toplantı ve dernek kurma özgürlüğü konusunda isimlerinde Türk kelimesi bulunması sebebiyle kapatılan veya kurulmalarına izin verilmeyen derneklerle ilgili başvurularda verilen AİHM kararları, ülkemiz Yunanistan'ın bu hak konusundaki uygulamasının ne kadar yanlış olduğunun en net göstergesidir. Bu bağlamda, İskeçe Türk Birliği, Meriç (Evros) Azınlık Gençleri Derneği, Rodop İli Türk Kadınları Kültür Derneği ve daha yeni açıklanan İskeçe İli Türk Kadınları Kültür Derneği ile ilgili kararlar akabinde, kanaatimce Yunanistan her ne kadar istemese de, bu kararları uygulamak zorunda kalacaktır. Zaten demokrasi ve İnsan Haklarının gereği budur. Bu kararların uygulanması demek, devletin Türk Azınlığına yönelik bakış açısının da değişmesi anlamına gelecektir ki, ideal olan ve azınlık mensuplarınca da arzulanan budur. Ayrıca, ülkemiz Yunanistan'ın adı geçen derneklerle ilgili kararları uygulaması, farklı nedenlerle AİHM'ye başvuru yapmayan Gümülcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği›nin de resmiyetinin iade edilmesinin önünü açmış olacaktır.

S: Bir Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı mensubu ve hukukçu olarak Batı Trakya Türklerine son mesajınız nedir?

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı mensubu bir avukat olarak, soydaşlarıma mesajım, her alanda haklarını sonuna kadar korumaları ve aramaları konusunda daha cesur olmalarıdır. Hak arama mücadelesinden vazgeçmediğimiz sürece eninde sonunda başarı elde edilecektir.

Sayın Ahmet Kara, bu anlamlı söyleşi için size teşekkür ederiz. Düşüncelerinizin, Batı Trakya Türk Azınlığının karşı karşıya bulunduğu meselelerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağına inanıyoruz. Vakit ayırdığınız ve içten yanıtlarınız için tekrar teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı mensubu bir avukat olarak, soydaşlarıma mesajım, her alanda haklarını sonuna kadar korumaları ve aramaları konusunda daha cesur olmalarıdır. Hak arama mücadelesinden vazgeçmediğimiz sürece eninde sonunda başarı elde edilecektir.

Batı Trakya'da Kısıtlanan Din Özgürlüğü: İslâm Hukuku Uygulamaları

Rıdvan TOPÇU

İskeçe Müftülüğü Din Hizmetleri Şube Müdürü / İslam Hukuku Doktora Öğrencisi

Batı Trakya Müslüman Türk azınlığı, 1923 Lozan Barış Antlaşmasıyla Yunanistan'a emanet edilmiş ve gerekli tüm alanlarda hakları garanti altına alınmıştır. Bu hakların bir kısmı din ve eğitimle ilgiliyken, bir kısmı da azınlığın gelenek ve görenekleriyle ilgilidir. Bu bağlamda imzalanan uluslararası antlaşmalara bakıldığında, azınlığın kendi benliğini muhafaza edebilmesi ve asimile olmaması için gereken tüm tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlerden bir tanesi de Müslüman Türk halkın şahıs ve aile hukuku alanlarında özerk bir yapıya sahip olmasıdır. Buna göre azınlık mensubu Müslüman Türkler evlilik, boşanma, velayet, vesayet ve miras gibi alanlarda Yunan Medeni Kanunu'na göre değil, İslâm hukuku hükümlerine göre işlerini yürütecektir. Bu husus 1913 yılında imzalanmış olan Atina Barış Antlaşmasının 11. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

"...Müftüler sırf dinî umûr ve hususât hakkındaki salâhiyetlerinden ve emvâl-i vakfiyenin idaresi üzerindeki teftiş ve nezâretlerinden maada nikâh, talâk, nafaka, vesâyet, velâyet, ispat-ı rüşt, Müslümanlara ait vasiyetler, tevârüs ve tevliyet gibi mevâdda beyne'l-müslimîn icrâ-yı ahkâm edeceklerdir.

Müftüler tarafından isdâr olunan ilâmlar Yunan memurîn-i âidesi tarafından icra edilecektir.

Umûr-ı irsiyyeye gelince Müslümanlardan işte alâkadar olan taraflar evvel be-evvel beyinlerinde itilâf hâsıl ettikten sonra hakem sıfatiyle müftüye müracaat edebilirler. Bu vechile sâdır olacak hakem kararına karşı mahâkim-i mahalliyeye vukû bulacak her türlü müracaatlar kabul olunacaktır. Meğerki aksi kaziyeyi mübeyyin olarak sarâhaten bir kayıt ve şart mevcut olmuş ola."[1]

Atina Barış Antlaşmasının hükümleri kadar sarih olmamakla birlikte söz konusu bu hükümler 1923 yılında imzalanmış olan Lozan Barış Antlaşmasında da mevcuttur. Söz konusu antlaşmanın 42. maddesine göre Yunanistan, Batı Trakya'daki Müslüman-Türk azınlığın "*hukûk-u aile veya ahkâm-ı şahsiyyeleri bahsinde bu mesailin mezkûr ekalliyetlerin örf ve âdetlerinde hal ve fasledilmesine müsait her türlü ahkâm vaz›ına muvafakat*" edeceğini, yani aile ve şahıs hukukuyla ilgili mevzuların azınlığın örf ve adetlerine uygun bir şekilde çözülebilmesi için gerekli kanunları yürürlüğe koyacağını kabul etmiştir.[2]

Uluslararası antlaşmaların bu minvalde hükümler ihtiva etmesine ve yıllarca bu uygulamaya müdahale edilmemesine rağmen son dönemlerde Batı Trakya Müslüman Türk toplumunun bu özerkliğine kısıtlamalar getirilmeye başlanmıştır. 1985 yılında başlayan müftülük problemleriyle birlikte Müslüman Türk halkın istifade ettiği bu özerkliğin ortadan kaldırılması için sistematik bir itibarsızlaştırma kampanyası yürütülmüştür. Öncelikle halkın seçtiği müftüler kabul edilmeyerek yerlerine istenmeyen kişiler müftü naibi olarak tayin edilmiş, ardından da tayin edilen naiplerin verdiği kararlar eleştirilerek bu özerkliğin insan haklarına uygun olmadığı, dolayısıyla kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Bunu sağlamaya yönelik 2018'de yürürlüğe giren 4511 sayılı kanunla İslâm Hukukunun uygulanma alanı son derece kısıtlanmıştır. Bu yasaya göre şahıs, aile ve miras alanlarında İslâm hukukunun uygulanabilmesi ancak tarafların tamamının rızasına bağlıdır. Taraflardan herhangi birinin rızası bulunmaması halinde yetkili merci medeni kanuna göre hüküm veren Yunan mahkemeleri olacaktır.[3] 30 Temmuz 2022 tarihinde Yunanistan Hükûmet Gazetesinde yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan 4964 sayılı yasanın 146. maddesinde de bu husus belirtilmiş ve tarafların İslâm hukukuna göre davalarını çözmek istedikle-

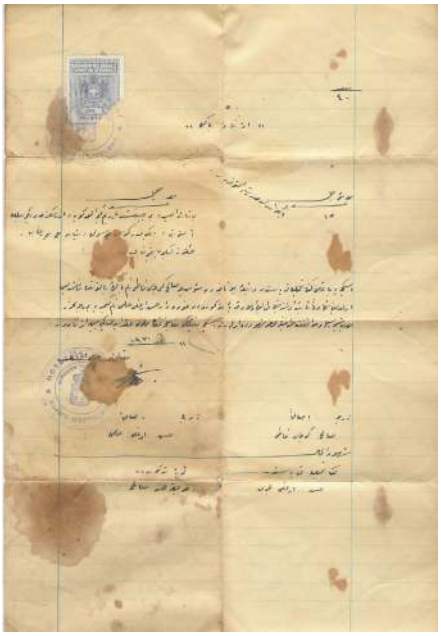

rini müftünün huzurunda beyan eden müracaatları bulunmuyorsa medeni kanunun geçerli olacağı ifade edilmiştir. [4] Söz konusu bu son yasalardan sonra İslâm hukukunun uygulanma alanı bitme noktasına gelmiştir. Çünkü azınlık insanı zaten uzun yıllar tayin edilen müftü naiplerine güvenmediği için bu hakkı kullanmaktan çekinmiştir. Şimdi ise yasal başka bir zorlukla da karşı karşıya gelmiştir. Oysa bu durum aslında din özgürlüğüne yapılan bir müdahaledir. Şahıs, aile ve miras konularının kişinin kendi dini değerlerine, kendi gelenek ve göreneklerine göre halledilmesi insan haklarının bir gereğidir. Bu nedenle söz konusu alanlarda zorlaştırmanın değil, kolaylaştırmanın esas alınması gerekmektedir.

1 Antlaşmanın metni için bkz: *Düstur*, Tertib-i Sânî, (Der-saâdet: Matbaa-i Âmire, 1332), 7/45-61.

2 Lozan Antlaşması'nın ilgili maddeleri için bkz: Düstur, Üçüncü Tertip, 5/36-42.

3 Yunan Hükûmet Gazetesi (ΦΕΚ) 2/A (15.1.2018).

4 Yunan Hükûmet Gazetesi (ΦΕΚ) A' 150 (30.07.2022).

Pervin Hayrullah'a Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı'nın Uluslararası İnsan Hakları Arenasındaki Çalışmalarını Sorduk

Röportaj: Cemil KABZA
Gazeteci-Yazar

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı'nın uluslararası arenada verdiği insan ve azınlık hakları mücadelesi ile elde edilen sonuçlar üzerine, akademik çalışmalarını Trakya Üniversitesi'nde tamamlayan "Batı Trakya Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı ve Eğitim Tarihi" başlıklı doktora tezi ile doktor ünvanı alan, Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi (BAKEŞ) Genel Müdürü, Dr. Pervin Hayrullah ile değerlendirdik. Dr. Pervin Hayrullah ayrıca, uzun yıllardan beri Batı Trakya Türklerinin sorunlarını uluslararası kuruluşlara taşımış, çeşitli raporlar sunmuş bir insan hakları savunucusudur.

S: Sayın Dr. Hayrullah, sohbetimize şuradan başlayalım. Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı'nın tarihi ve hukuki statüsü hakkında kısaca bilgi verir misiniz?

Batı Trakya, bugün Yunanistan sınırları içinde kalan ve Rodop, İskeçe ve Meriç illerini kapsayan bölgedir. Bu bölgedeki Türk varlığı, Osmanlı döneminden öncesine dayanır. Fakat Osmanlı Devleti'nin bölgeye yerleşmesi ile birlikte, Türkler bu coğrafyada önemli bir nüfus oluşturmuştur.

Batı Trakya Türk Azınlığı'nın hukuki statüsü, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile belirlenmiştir. Antlaşmanın 37-45. maddeleri, Türkiye'deki gayrimüslim azınlıklar ve Yunanistan'daki Müslüman azınlık için karşılıklı haklar öngörür. Batı Trakya Türk Azınlığı'nın, din özgürlüğü, eğitim özgürlüğü (Anadili Türkçe'de eğitim alma hakkı),

kendi dini ve vakıf kurumlarını yönetme hakkı, kendi müftülerini seçme hakkı, ulusal ve dilsel kimliğini koruma hakkı Lozan Barış Antlaşması ile güvence altına alınmıştır.

Her ne kadar Lozan Antlaşması Türk azınlığa bu hakları tanımış olsa da, Yunanistan bu hakların bir kısmını kısıtlamış ya da uygulamada ihlal etmiştir.

Batı Trakya Türklerinin bugün çok ciddi bir şekilde, *"Türk" kimliğinin tanınmaması*, *seçilmiş müftülerin tanınmaması, Türk okullarının kapatılması ya da işlevsizleştirilmesi, Vakıf yöneticilerinin seçilmesi ve mallarına devlet müdahalesi, sosyal ve siyasi hayata etkin bir şekilde katılamama* gibi sorunları mevcuttur.

S: Yunanistan müktesebatı ve Türkiye ile yapılan ikili anlaşma, sözleşme ve imzalanan protokoller, Batı Trakya Türkleri'nin azınlık ve insan haklarını ne derece koruma altına alabilmektedir?

Yunanistan'ın iç hukuk düzeni (müktesebatı), Türkiye ile yaptığı ikili anlaşmalar, sözleşmeler ve protokoller çerçevesinde Batı Trakya Türk Azınlığı'nın bazı azınlık ve insan hakları hukuken korunmaktadır. Ancak uygulamada bu hakların büyük ölçüde kısıtlandığı görülmektedir.

Lozan Barış Antlaşması (1923) – Ana Hukuki Temel: Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türk Azınlığa tanıdığı hakların temelini oluşturur. Antlaşmanın 37 ila 45. Maddeleri azınlık haklarını güvence altına alır. Din özgürlüğü, eğitim özgürlüğü, kendi dini liderlerini seçme, kendi vakıf ve hayır kurumlarını yönetme, mahkemelerde ve kamu hayatında anadilin kullanımı karşılıklılık esasına dayalıdır: Türkiye'deki gayrimüslim azınlıklarla Yunanistan'daki Müslüman azınlık arasında denge gözetilir.

Yunanistan'ın taraf olduğu Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri de azınlıkların haklarını uluslararası hukuk düzeyinde taahhüt etmiştir. Avrupa Konseyi ve AB çerçevesinde; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) (Düşünce, ifade, din, örgütlenme özgürlüğü gibi haklar), Avrupa Güvenlik ve

Batı Trakya Türklerinin bugün çok ciddi bir şekilde, "Türk" kimliğinin tanınmaması, seçilmiş müftülerin tanınmaması, Türk okullarının kapatılması ya da işlevsizleştirilmesi, Vakıf yöneticilerinin seçilmesi ve mallarına devlet müdahalesi, sosyal ve siyasi hayata etkin bir şekilde katılamama gibi sorunları mevcuttur.

İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Azınlık Hakları Belgeleri (Kültürel kimliğin korunması, ana dilde eğitim vb., BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi örnek olarak verilebilir.

Türkiye ile Yapılan İkili Anlaşmalar ve Protokoller: Lozan dışında doğrudan azınlık haklarına yönelik özel çok sayıda protokol veya anlaşma olmamakla birlikte, iki ülke arasında imzalanan bazı belgeler doğrudan ya da dolaylı olarak azınlıkların korunmasını etkilemektedir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki Kültür Anlaşmaları, azınlık okullarının açılması, kitap temini gibi konuları düzenlemiştir. 1968 Eğitim Protokolü, azınlık okullarının çift dilli (Türkçe-Yunanca) eğitimi ve öğretmen değişimlerini belirleyen bazı düzenlemeler yapmıştır. Bu uygulama sonradan zayıflatılmıştır. İkili görüşmelerde gündeme gelen azınlık hakları: İkili zirvelerde ve diyalog süreçlerinde Batı Trakya'daki Türk azınlığın durumu sıkça ele alınır, ancak bağlayıcı hukuki belge düzeyine nadiren ulaşır.

Yunanistan'ın Anayasası ve İç Hukuku: Yunan Anayasası azınlıklara yönelik özel düzenleme içermese de, din özgürlüğü ve temel insan hakları açısından genel güvenceler sağlar. Ancak, Yunan iç hukuku "Türk" kimliğini tanımamaktadır. Azınlık sadece "Müslüman" olarak tanımlanır (özellikle 1980'lerden sonra artan baskılar). Derneklerin isimlerinde "Türk" kelimesi yasaklanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), bu konuda Yunanistan'ın haksız olduğunu karara bağlamıştır (örneğin *İskeçe Türk Birliği* davası), ancak Yunanistan kararı uygulamamakta direnmektedir.

Teorik olarak, Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığı hem uluslararası hukuk hem de Yunanistan'ın iç hukuku ve Türkiye ile yaptığı anlaşmalar sayesinde geniş haklara sahiptir. Ancak uygulamada, bu haklar büyük ölçüde ihlal edilmekte veya sınırlandırılmakta, özellikle kimlik, eğitim ve dini özerklik konularında ciddi sorunlar yaşanmaktadır.

Teorik olarak, Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığı hem uluslararası hukuk hem de Yunanistan'ın iç hukuku ve Türkiye ile yaptığı anlaşmalar sayesinde geniş haklara sahiptir. Ancak uygulamada, bu haklar büyük ölçüde ihlal edilmekte veya sınırlandırılmakta, özellikle kimlik, eğitim ve dini özerklik konularında ciddi sorunlar yaşanmaktadır.

S: Malumunuz, Yunanistan 1981'den bu yana Avrupa Birliği'ne tam üye. Yunanistan'ın AB'ye tam üye olmasıyla insan ve azınlık haklarının kullanımı ve iadesi konusunda herhangi bir gelişme yaşandı mı?

Yunanistan 1981 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu›na (şimdiki Avrupa Birliği›ne) tam üye olmuştur. Bu üyelik, teorik olarak insan hakları ve azınlık haklarının daha iyi korunmasını sağlayabilecek bir çerçeve sunsa da, Batı Trakya Türk Azınlığı açısından somut ve kalıcı bir iyileşme sağladığı söylenemez. AB üyesi olan ülkeler, özellikle şu temel değerleri benimsemek ve uygulamak zorundadır: İnsan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü, azınlık haklarının korunması (AB Antlaşması madde 2 ve 6), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi›ne bağlılık. Yunanistan bu yükümlülükleri kabul etmiştir. Ancak, bu çerçevede Batı Trakya'daki Türk azınlık lehine yapısal bir dönüşüm yaşanmamıştır. AB'ye üyelik sonrası bazı alanlarda küçük adımlar atılmıştır: Avrupa Parlamentosu'na azınlık sorunları taşınmıştır. Türk kökenli milletvekilleri veya bazı hak savunucuları zaman zaman konuyu gündeme getirmiştir. AİHM kararları gündeme gelmiştir. Örneğin: *İskeçe Türk Birliği v. Yunanistan (2008)* davasında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Yunanistan'ı dernek kurma özgürlüğünü ihlalden mahkûm etmiştir. Ancak Yunan devleti bu kararı uygulamamıştır. Azınlık mensuplarının Avrupa kurumlarında daha fazla görünürlüğü olmuştur. Ancak, geniş ölçekte sorunlar devam etmiştir. Eğitim alanında: Türk azınlığa ait okulların sayısı giderek azalmıştır; Çift dilli eğitimde öğretmen atamaları sorunlu hale gelmiştir. Devlet, azınlığın kendi öğretmenlerini yetiştirmesi veya seçmesi konusunda kısıtlamalar getirmiştir. Dinî özerklik konusunda: Müftülük makamına Yunan devleti tarafından atamalar yapılmakta, halkın seçtiği müftüler tanınmamaktadır. Bu konu AİHM'ye taşınmış ve Yunanistan çok sayıda davada haksız bulunmuştur. Kimlik meselesi: "Türk" kimliği sistematik olarak reddedilmeye devam edilmiştir; Mahkeme kararlarına rağmen derneklerin isimlerinde "Türk" ifadesi hâlâ yasaktır.

AB'nin tutumu, sınırlı müdahale şeklindedir. Avrupa Birliği, Yunanistan'ın azınlık politikalarıyla ilgili bazı raporlar yayınlamış, ancak ciddi ve bağlayıcı bir baskı uygulamamıştır. Bunun başlıca nedenleri olarak; AB hukukunda azınlık hakları yeterince açık ve bağlayıcı olmaması, Yunanistan'ın iç işlerine karışmama eğilimi, Yunanistan, azınlıkları "etnik" değil, "dinsel" olarak tanımlayarak AB normlarını atlatması örnek verilebilir.

S: Azınlık bireyleri, yaşadıkları ülke Yunanistan'a ve üyesi oldukları AB'ye ne kadar güveniyor?

Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın Yunanistan'a ve Avrupa Birliği'ne duyduğu güven, tarihsel deneyimler, hak ihlalleri, ayrımcılık ve beklentilerin karşılanmaması gibi birçok etken nedeniyle genel olarak sınırlı ve temkinlidir. Yunanistan'a duyulan güvenin düşük ve temkinli olmasının nedenleri: Etnik kimliğin inkârı; Seçilmiş müftülerin tanınmaması; Devletin atadığı müftüleri dayatması ve bunun

Kimlik meselesi: "Türk" kimliği sistematik olarak reddedilmeye devam edilmiştir; Mahkeme kararlarına rağmen derneklerin isimlerinde "Türk" ifadesi hâlâ yasaktır.

Yunanistan, AB'ye üye bir devlet olarak insan ve azınlık haklarına dair yükümlülüklerini özellikle azınlıklar konusunda tam olarak yerine getirmemektedir. Sistematik kimlik inkârı, din ve eğitim özgürlüğüne yönelik müdahaleler, AİHM kararlarına uymama gibi uygulamalar bu yükümlülüklerle çelişmektedir.

dini özgürlüğe müdahale olarak algılanması; Eğitimde hak kayıpları; Vakıf mallarına müdahale ; Ayrımcılığa uğrama hissi, kamu hizmetlerine erişim, istihdam ve siyaset gibi alanlarda ayrımcılık yaşanması olarak sıralanabilir.

Toplumsal olarak, azınlık mensuplarının önemli bir kısmı Yunanistan devletine karşı temkinli bir mesafede durmakta, "eşit vatandaş" gibi hissetmedikleri için, devletin gözünde "şüpheli unsur" olarak görüldüklerini düşünmektedirler.

Avrupa Birliği konusunda ise Batı Trakya Türkleri umut ve hayal kırıklığı arasındadır. AB'ye karşı başlangıçta umut yüksekti. Yunanistan›ın AB üyesi olmasıyla hak ihlallerinin azalacağı, AB kurumlarının hak ihlallerine müdahale edeceği düşünülüyordu. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının azınlık lehine sonuçlanması bu umudu destekledi. Ancak zamanla hayal kırıklığı oluştu. AİHM kararları çoğu zaman Yunanistan tarafından uygulanmadı. Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu, azınlık hakları konusunda Yunanistan'a ciddi baskı yapmaktan kaçındı. "Çifte standart" algısı doğdu. Fakat, yinede AB'ye karşı umut hâlâ tamamen kaybolmuş değil, çünkü hukuki yollar ve uluslararası görünürlük açısından bir kapı olarak görülmekte. Bu güvensizlik durumu, azınlık bireylerinde aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır.

S: Yunanistan devlet olarak, özellikle insan ve azınlık hakları konusunda AB üyesi olarak yükümlülüklerini ne kadar yerine getiriyor?

Yunanistan, Avrupa Birliği üyesi olarak insan hakları ve azınlık haklarına saygı gösterme yükümlülüğünü ne kadar taşıyor tartışılır. Özellikle etnik azınlıklar, daha da özelde Batı Trakya Türk Azınlığı söz konusu olduğunda, Yunanistan'ın bu yükümlülükleri tam anlamıyla yerine getirmediği, hatta kimi alanlarda sistematik hak ihlalleri yaptığı aşikardır.

Yunanistan, AB'ye üye bir ülke olarak şu yükümlülüklere sahiptir: AB Temel Haklar Şartı; AB Antlaşması: insan onuru, eşitlik, azınlıkların korunması gibi temel değerlere uyum ilkeleri; AİHM kararlarına uyma yükümlülüğü; Kopenhag Kriterleri: Hukuk devleti, demokrasi ve azınlık haklarına saygı ilkeleri.

Yunanistan, AB'ye üye bir devlet olarak insan ve azınlık haklarına dair yükümlülüklerini özellikle azınlıklar konusunda tam olarak yerine getirmemektedir. Sistematik kimlik inkârı, din ve eğitim özgürlüğüne yönelik müdahaleler, AİHM kararlarına uymama gibi uygulamalar bu yükümlülüklerle çelişmektedir. AB kurumları bu konuda sessiz veya etkisiz kalmakta, bu da "çifte standart" eleştirilerine yol açmaktadır.

S: Batı Trakya Türklerinin sorunları uluslararası arenaya nasıl taşındı? Nereden, nasıl başladı? Bugün hangi aşamadadır?

Batı Trakya Türkleri›nin sorunlarının uluslararası alana taşınması, uzun ve aşamalı bir sürecin sonucudur. Bu süreç, hem azınlığın kendi çabalarıyla hem de Türkiye'nin diplomatik girişimleri ve bazı uluslararası hukuk yollarının kullanılmasıyla şekillenmiştir.

1960›larda başlayan baskılar (vatandaşlıktan çıkarma, eğitim ve müftülük sorunları) Batı Trakya Türklerini sessiz direnişe ve ardından uluslararası alanda hak aramaya yöneltmiştir. 1980›lerden itibaren Yunanistan'ın "Türk" kelimesini yasaklaması, dernek kapatmaları, seçilmiş müftülerin cezalandırılması gibi olaylar uluslararası kamuoyunda yankı bulmaya başlamış. Batı Trakya gündemi BM İnsan Hakları Komisyonu'na ve Avrupa Konseyi'ne taşınmaya başlanmıştır. Ayrıca, Batı Trakya›dan bireyler ve dernekler, Avrupa kurumlarına başvurular yapmaya başlamışlardır. Ayrıca, Human Rights Watch, Amnesty International (Af Örgütü), Minority Rights Group gibi örgütler raporlar hazırlayarak dünya kamuoyunu konuyla ilgili bilgilendirmişlerdir.

S: Azınlık kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından verilen insan ve azınlık hakları mücadelesinden elde edilen olumlu sonuçlar var mı?

Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı'nın bireyleri, kurumları ve kuruluşları tarafından verilen insan ve azınlık hakları mücadelesi sonucunda tam anlamıyla çözüm olmasa da bazı önemli ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar çoğu zaman uluslararası hukuk yolları, toplumsal dayanışma ve kamusal görünürlük sayesinde ortaya çıkmıştır. Batı Trakya Türk Azınlığı, özellikle dernekleşme özgürlüğü ve ifade özgürlüğü alanında AİHM'de önemli hukuki zaferler kazanmıştır. Mücadele süreci, azınlık kimliğinin korunmasına katkı sağlamış, özellikle genç kuşaklarda "Türk kimliği" bilincini artırmıştır. Sorunlar uluslararası kamuoyunun gündemine taşınmış, Avrupa'da birçok insan Batı Trakya Türklerinin varlığından haberdar olmuştur. STK'lar, dernekler ve eğitim kurumları sayesinde bu bilincin sürdürülmesi sağlanmaktadır.

S: Batı Trakya Türklerine ve özellikle Yunanistan'da yaşamaya niyetli olan Batı Trakyalı Türk gençlerine ne gibi tavsiyeleriniz olacak?

Batı Trakya Türkleri, tarihsel, kültürel ve hukuki bağlamda önemli bir azınlıktır. Geleceği ise büyük ölçüde genç nesillere bağlıdır. Yunanistan'da yaşamaya devam etmeyi düşünen ya da orada gelecek kurmayı planlayan Batı Trakyalı Türk gençleri hem Türkçeyi hem de Yunancayı en iyi şekilde öğrenmek zorundadır. Böylelikle çift dilli bireyler olarak fırsat eşitliği ve temsil gücü kazanabilirler. Ayrıca, uluslararası düzeyde kabul gören yabancı diller (İngilizce, Fransızca, Almanca v.d.) öğrenmek de gençleri AB içinde rekabetçi yapacaktır. Üniversite eğitimi olmazsa olmazdır, hatta mutlaka yüksek lisans ve mümkünse doktora derecesi alınmalıdır.

S: Son olarak İNSİCAM dergisi okuyucularına mesajınız ne olacak?

Batı Trakya Türkleri, yüce Türk ulusunun ayrılmaz bir parçasıdır. Asırlar önce yaşadıkları bölgeye yerleşmiş olan Türkler, burada kimliklerini, varlıklarını koruyabilmek için mücadele etmektedirler. Batı Trakyalı Türklerin yaşam mücadelesini okuyucularına, dolayısıyla geleceğe aktaran derginize teşekkürü bir borç biliriz. Saygılarımızla.

Batı Trakya Türkleri, yüce Türk ulusunun ayrılmaz bir parçasıdır. Asırlar önce yaşadıkları bölgeye yerleşmiş olan Türkler, burada kimliklerini, varlıklarını koruyabilmek için mücadele etmektedirler. Batı Trakyalı Türklerin yaşam mücadelesini okuyucularına, dolayısıyla geleceğe aktaran derginize teşekkürü bir borç biliriz.

Batı Trakya Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış

Müberra KARADAYI

Osmanlı Devleti'nin Balkanlara açılmasıyla yaklaşık 550 yıl Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalan Batı Trakya bölgesi, Balkan Savaşı'ndan sonra 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla Yunanistan'ın hâkimiyetine bırakılır. Bu tarihten itibaren azınlık statüsünde yaşayan Batı Trakya Türkleri, Yunanistan'ın Türk azınlığa uyguladığı baskıcı tutumları karşısında bir var oluş mücadelesinin içine sürüklenir. Uygulanan baskılar karşısında Türkler, dinî değerleriyle millî benliğini koruyacak, millî kültürünü geliştirecek tedbirler almak zorunda kalır. Bu tedbirlerin başında dil gelir.

Dil, bir toplumun kültürünün hem aynası hem de aktarıcısıdır. Dil aynı zamanda edebiyatın temeli, edebiyat ise bir milletin ruhudur. Edebiyat bir milletin bütünlüğü ve devamlılığı için elzemdir.[1]

Batı Trakya Türkleri tüm baskılara rağmen anadilleri Türkçeyi korur, konuşulan dili edebiyatla zenginleştirir, kültür aktarımını günümüze

1 Kaplan, Mehmet (2002), Kültür ve Dil, İstanbul: Dergah Yayınları

değin sürdürmeyi başarır.

Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hâkimiyetini kaybetmesiyle azınlık statüsünde yaşamaya başlayan Batı Trakya Türkleri, Yunan devletinin uyguladığı baskılar karşısında azınlık olmanın sıkıntılarını, zorluklarını derinden hisseder. Yönetim değişikliği, artan baskılar, iç savaş, göç, Alman İstilası, Bulgar zulmü gibi paradigma değişiklikleri Batı Trakyalı şair ve yazarların duygu ve düşüncelerini de etkiler, derin tesirler bırakır.

1923 öncesinde Batı Trakya Türk Edebiyatı hakkında bir edebiyattan bahsetmek pek mümkün değildir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında Batı Trakya bir kültür merkezi konumunda olmadığından yazılı bir edebiyattan bahsetmek zordur.[2]

1923'ten günümüze kadar Batı Trakya'da oluşan sözlü ve yazılı edebiyat "Batı Trakya Türk Edebiyatı" olarak tanımlanır.[3] Edebî faaliyetlerin sözlü olarak devam ettiği bu dönemde, kayda değer ilk yazılı edebiyat eserleri Mehmet Hilmi'nin *Yeni Ziya* ve *Yeni Adım* gazetelerinde yayımlanan hikâyeleriyle sürgün hatıralarıdır.

1960 ile 1980 yılları arasında, anavatan Türkiye'de eğitim gören bir grup genç öğretmenin geri döndükten sonra şiir, hikâye ve roman türlerinde edebî ürünler vermesiyle batı Trakya Türk edebiyatı bir canlanma dönemine girer. Rahmi Ali, Mustafa Tahsinoğlu, Mücahit Mümin, Mehmet Çolak, Hüseyin Alibabaoğlu, Refika Nazım vb. isimlerin edebî çabalarıyla zenginleşen bu dönem, "Öğretmen Şairler Dönemi" olarak bilinir. En çok şiir türünde eser verilir. Şiirler, dönemin gazete ve dergilerinde yayımlanır. Öğretmen Şairler'in yanında Asım Haliloğlu, Batı Trakya'nın "Milli Şairi" olarak bilinen Alirıza Saraçoğlu ve Hüseyin Mazlum gibi şairler de yer alır. Hüseyin Mazlum'un *Aşıkların Şahı Benim* (1976) adlı şiir kitabı, Çağdaş Batı Trakya Türk Şiiri'nin yayımlanan ilk şiir kitabı olma özelliğini taşır.[4]

Aynı dönemde Mehmet Arif"in (Kemal Şevket Batıbey) *Ve Bulgarlar Geldi* ile Üzeyir Ağa (1971) adlı, Yunan ve Bulgar zulmünü anlattığı romanları edebî açıdan büyük önem taşır.

Batı Trakya Türkleri, Yunanistan'ın Türk azınlığa uyguladığı baskıcı tutumları karşısında bir var oluş mücadelesinin içine sürüklenir. Uygulanan baskılar karşısında Türkler, dinî değerleriyle millî benliğini koruyacak, millî kültürünü geliştirecek tedbirler almak zorunda kalır. Bu tedbirlerin başında dil gelir.

2 Amet, Nermin (2019), Batı Trakya Türk Şairlerinin Duygu ve Düşünce Dünyası, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Edirne

3 Sağlam, Feyyaz (1990), Batı Trakya Türkleri Çocuk Edebiyatı, İzmir: Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayınları

4 Sağlam, Feyyaz (1995), Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiir Antolojisi, İzmir: Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayınları

Batı Trakya Türk Şiiri'ne bakıldığında, şairler şiirlerinde yöresel bazı kelimelere yer vermiş olsalar da duygu ve düşüncelerini Türkiye Türkçesiyle yalın, açık bir dille aktarır. İlk dönemlerde yazılan bazı şiirlerde Osmanlıcanın da kullanıldığı görülür. Bazı şairlerin şiirlerindeyse halk edebiyatı etkisi daha baskındır.

Batı Trakya'da çocuk edebiyatı kültürel kimliğin korunması bağlamında bir araç olmayı üstlenir. Rahmi Ali'nin dergilerde ve azınlık basınında yazdığı yazıların ve hikayelerin yanısıra çocuklar için yazdığı hikayeler *Ay ile G*üneş (1982) adlı kitapta toplanır ve yayımlanan ilk çocuk kitabı olma özelliğini taşır. Batı Trakya Türk çocuk edebiyatına önemli katkılar sunan Hüseyin Alibabaoğlu'nun da *Durdur ile Kurkur* (1982) adlı masal kitabı, *Tohum* adlı çocuk şiirleri kitabı yayımlanır. Çocuklarda millî ruhu canlı tutan şiirleriyle şair Aliriza Saraçoğlu'nun *Yarınlar Sizin Olacak* adlı şiir kitabı da yayımlanan ilk eserler arasında yer alır. [5]

1980 ile 1990 yılları arasında durgunluk dönemine giren Batı Trakya Türk edebiyatı, 1990'dan sonra genç şairler kuşağının gelmesiyle yeni bir canlılık yaşamaya başlar. Çoğu Türkiye'de öğrenim görmüş üniversite mezunu bu gençler, çağdaş Türk edebiyatının etkisi altında Batı Trakya'da bir edebiyat ortamı oluşturma çalışmalarına girişir. Bu isimler arasında Nalan Saraçoğlu, Sevkan Tahsinoğlu, İbrahim Baltalı, Mehmet Dükkancı, Vildan Serdar ve ismini sayamadığım birçok kalem ikinci kuşak şairlerinin başında bulunur. Genç şairler, dönemin dergi ve gazetelerinde şiirler yayımlayarak Batı Trakya Türk şiirine katkı sunar. Şairler şiirlerini Batı Trakya dışında Bulgaristan, Yugoslavya ve Azerbaycan gibi ülkelerde de yayımlayarak Batı Trakya Türk şiirinin sesini uluslararası düzeyde duyururlar.

1980'li yıllara kadar şairler yazdığı şiirlerde millî kimlik konusu, Atatürk sevgisi, Yunan devletinin azınlığa uyguladığı baskılar, azınlığın sıkıntıları, eğitimdeki sorunlar, göç, dini değerler, çocuk-aile, ölüm, barış, aşk ve tabiat gibi temaları işleyerek duygu ve tahayyüllerini şiirlerine döker. Genç kuşak şairleri şiirlerinde Batı Trakya sevgisi, azınlık sorunları, millî duygularını, örf ve adetlerine bağlılıklarını, dünyanın olumsuzluklarını haykırarak, insan hakları, savaş karşıtlığı, çevre problemleri, aşk ve sevgi gibi temalara yer vermişlerdir. İkinci kuşak şairlerinde yeni edebî yaklaşımlar belirmiş, şiirin daha sanatsal bir form kazandığı görülür.

Batı Trakya Türk Şiiri'ne bakıldığında, şairler şiirlerinde yöresel bazı kelimelere yer vermiş olsalar da duygu ve düşüncelerini Türkiye Türkçesiyle yalın, açık bir dille aktarır. İlk dönemlerde yazılan bazı şiirlerde Osmanlıcanın da kullanıldığı görülür. Bazı şairlerin şiirlerindeyse halk edebiyatı etkisi daha baskındır. Şiirlerin

5 Ali, Rahmi (2015), Batı Trakya'da Türk Edebiyatına Gönül Verenler, Ankara: Bengü Yayınları

biçim özelliklerine bakıldığında, ilk dönemlerde aruz, hece ve serbest nazmın kullanıldığını, son yıllarda şiirlerin daha çok serbest nazımla yazıldığı görülür. Bunun yanısıra halk dilindeki türkü, mani, ninni, masal, bilmece, atasözü vs. sözlü edebî geleneğin de devam ettiği görülür. Ancak halk edebiyatı alanının yeterince araştırma konusu olmadığı belirtmek gerekir. [6]

Batı Trakya Türk edebiyatının en köklü edebî türü şiir olsa da, 2000'li yıllardan sonra roman türünde de eserler verilir. Tevfik Hüseyinoğlu'nun *Meslek Borcu* (2001), Vildan Serdar'ın *Sabahsız Geceler* (2012) ve *Aşk ve Göç* (2016) romanları akıcı bir dille yazılan, sürükleyici öğelerle bezenmiş toplumsal olguları konu alan eserlerdir.

Son yıllarda Batı Trakya Türk edebiyatında şiir ilgisinin daha da arttığı, genç kalemlerin çoğaldığı gözlemlenir. Ayrıca şiirde duyarlık daha çok hayata, sanata, estetik kaygılara ve metafizik ürpertilere yönelmiş görünüyor. Genç kalemler şiirlerini Batı Trakya'da Öğretmenin Sesi, Pusula, *Fiyaka* dergilerinde ve yurtdışında başta Türkiye olmak üzere farklı ülkelerde yayınlanan dergilerde yayımlama imkânı bulurlar. Batı Trakya Türk edebiyatı son dönem genç kalemlerinden Hüseyin Mehmet'in öyküleri (*Kalanlara*, 2023) Müberra Karadayı (*Güneşe Yakın*, 2023) ve Ayşe Adem'in (*Kuşa Benzeme Oyunu*, 2023) şiirleri, deneme türünde verilen eserler, edebî değeri yüksek metinler üreten genç kalemlerle zenginleşmeye devam ediyor.

Sürekli gelişen, derinleşen ve atılım yapan Batı Trakya Türk edebiyatının en belirgin beslenme kaynağı, anavatan Türkiye'yle çok yönlü kültürel bağlarla, Türkiye'de yayımlanan edebî eserlere duyulan ilgi, edebiyat çevreleriyle kurulan yakın ilişkilerdir.

Zaman içerisinde işlevsiz bir duruma getirilmesi yönünde Türkçe'nin sürekli olarak karşılaştığı kısıtlamalara rağmen, Batı Trakya'da Türkçe hayatiyetini korumakta ve kültürel işlevini sürdürmektedir.

Sürekli gelişen, derinleşen ve atılım yapan Batı Trakya Türk edebiyatının en belirgin beslenme kaynağı, anavatan Türkiye'yle çok yönlü kültürel bağlarla, Türkiye'de yayımlanan edebî eserlere duyulan ilgi, edebiyat çevreleriyle kurulan yakın ilişkilerdir.

6 Amet, Nermin (2019), Batı Trakya Türk Şairlerinin Duygu ve Düşünce Dünyası, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Edirne

Batı Trakya Üzerine Okumalar

Harun HALİL
Tarihçi

Batı Trakya… Haritalarda küçük bir bölge gibi görünse de, kimlik mücadelesiyle yoğrulmuş bir coğrafya. Bu topraklarda yaşananlar sadece bir azınlığın değil, tüm insanlığın hafızasında yankı bulması gereken evrensel bir hikâyenin parçası. Elinizde tuttuğunuz bu dergide, Batı Trakya üzerine çalışan bir araştırmacı olarak, sizlere bu hikâyeye ışık tutacak bazı değerli eserleri tanıtmak istedim.

Aşağıda yer alan kitaplar sadece akademik birer çalışma değil; aynı zamanda bir halkın var oluş mücadelesinin, kimliğini koruma kararlılığının ve tarihsel belleğinin belgeleridir. Kimi zaman bir arşiv belgesinde, kimi zaman ise bireysel bir tanıklıkta yankı bulan bu kitaplar; Türk kimliğinin, Müslüman inancının ve azınlık haklarının Batı Trakya'daki serüvenini anlamak isteyen herkes için temel kaynaklardır.

Aşağıda, bu kitapların her biri için içerik odaklı kısa tanıtımlar yer almaktadır. Her biri, Batı Trakya'nın geçmişine ışık tutan değerli birer yapı taşıdır.

1. Batı Trakya Fetih Tarihi (1261–1361) – A. Mehmet Delibalta

Delibalta, eseriyle Batı Trakya'nın Osmanlı öncesi döneminden başlayarak Türk varlığının kökenini Traklar ve İskitler'e kadar götürüyor. Bölgeye yerleşen Peçenek ve Kuman Türklerinin izlerini takip ediyor; Osmanlı dönemine geçişte Yörüklerin, özellikle Konya, Karaman ve Saruhan bölgesinden getirilerek iskân edilmeleri sürecini tüm siyasi, sosyal ve stratejik boyutlarıyla aktarıyor. Kitapta Gazi Süleyman Paşa, Gazi Evrenos Bey, Lala Şahin Paşa gibi fatihlerin kimlikleri, fetihten sonra kıldıkları ilk cuma namazları ve fetih edilen şehirlerin kronolojisi büyük titizlikle anlatılıyor. 1357'de Ferecik'in ilk Osmanlı şehri olarak alınması ve günümüzde Kosmosotira Manastırı olan yerde kurulan cami bu kronolojinin belkemiğini oluşturuyor.

2. Osmanlı Belgelerinde Batı Trakya – H. Yıldırım Ağanoğlu, Sebahattin Bayram, Mümin Yıldıztaş

Bu eser Batı Trakya'nın Osmanlı idari, sosyal ve kültürel yapısını 1357–1912 dönemine ait orijinal belgeler üzerinden analiz ediyor. Osmanlı Arşivleri'nden getirilen belgeler sayesinde bölgede inşa edilen okul-

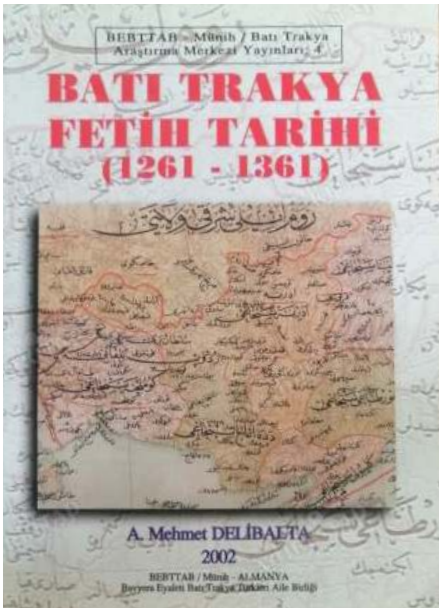

lar, camiler, kiliseler ve sinagogların kimler tarafından, hangi dönemde yapıldığı dikkatle sunuluyor. Müslim ve gayrimüslim toplumlar arasındaki ilişkiler, idari düzenlemeler ve vakıf yapıları belgelerle desteklenerek okuyucuya sunuluyor. Akademik dil ile hazırlanmış olsa da, sade anlatımı sayesinde hem uzman hem de genel okuyucu kitlesi için önemli bir kaynak niteliğinde.

3. Batı Trakya Türk Cumhuriyeti – Yalçın Koçak & Ertan Özyiğit

Kitap, 31 Ağustos–29 Ekim 1913 tarihleri arasında kurulan ve yalnızca 60 gün var olabilmiş Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin çarpıcı hikâyesini sunuyor. Kuruluş süreci, Yunan ve Bulgar yönetimleriyle diplomatik ilişkiler, devlet yapısı, bayrak, pullar, pasaport sistemi ve iç yönetimi detaylandırılıyor. Devletin tanınması süreci, ordunun kurulması gibi meseleler; ardından ani lağvi ve geri dönüş dönemi kapsamlı biçimde ele alınıyor. 634 sayfalık detaylı anlatımı sayesinde bu kısa ömürlü ama sembolik devle-

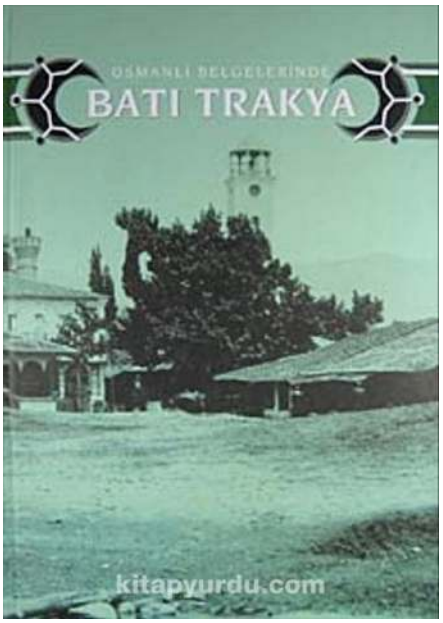

tin tüm yönleri tarihsel, diplomatik ve sosyolojik perspektiflerle ortaya koyuluyor

4. Komitacı Fuat Balkan Anıları – Fuat Balkan (haz. Turgut Gürer)

Beşiktaş'ın kurucularından ve Kuvâ-yi Millîye mücadelesinin önemli isimlerinden Fuat Balkan'ın anılarını içeren bu albüm nitelikli eser, Batı Trakya Türkle-

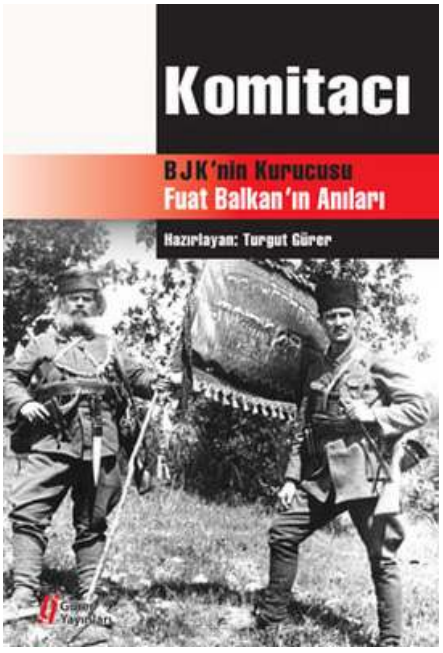

Aşağıda yer alan kitaplar sadece akademik birer çalışma değil; aynı zamanda bir halkın var oluş mücadelesinin, kimliğini koruma kararlılığının ve tarihsel belleğinin belgeleridir. Kimi zaman bir arşiv belgesinde, kimi zaman ise bireysel bir tanıklıkta yankı bulan bu kitaplar; Türk kimliğinin, Müslüman inancının ve azınlık haklarının Batı Trakya'daki serüvenini anlamak isteyen herkes için temel kaynaklardır.

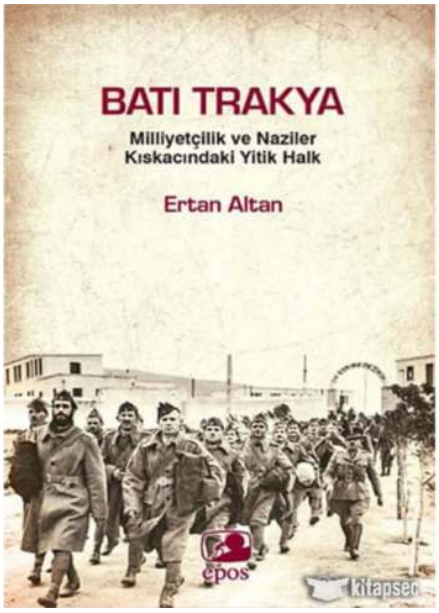

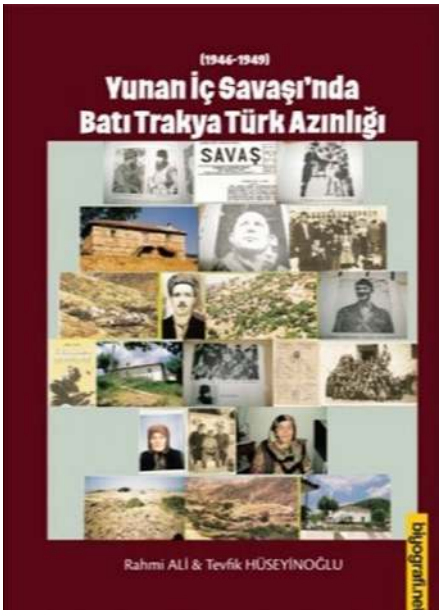

rinin Kurtuluş Savaşı sürecindeki etkin katkılarını birebir ifade ediyor. Fuat Balkan'ın bölgedeki teşkilatlanma çalışmaları, komitacı olarak gerçekleştirdiği faaliyetler ve yerel halkla kurduğu ilişkilere dair anlatılar tarihsel bir arka plana sahip. Anılar, Türklerin destinasyon dışındaki direniş gücünü ve Batı Trakya'dan Türkiye'ye uzanan sadakat çizgisini okuyucuya tanıklık düzeyinde aktarıyor.

5. Batı Trakya: Milliyetçilik ve Naziler Kıskacındaki Yitik Halk – Ertan Altan

II. Dünya Savaşı sırasında Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türklerin Naziler, İtalyanlar ve Bulgar işgaline karşı nasıl savunma verdikleri bu eserde derinlemesine işleniyor. Kitap, yaklaşık 17.000 Batı Trakyalı Türk'ün Yunan ulusal ordusu içinde Nazi işgaline karşı savaşmasını, milliyetçilik, asimilasyon politikaları ve çok-etnili yapının çözülmesini anlatıyor. Modern milliyetçi ideolojilerin yerli halk üzerindeki baskısı, din-dil-ırk ayrımına dayalı uygulamalar ve dayanışma örnekleri tarihsel belgelerle birleştirilerek sunulmakta.

6. Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı (1946–1949) – Rahmi Ali & Tevfik Hüseyinoğlu

Yunan İç Savaşı'nın karanlık döneminde Batı Trakya Türklerinin yaşadığı zorlukları ve halk üzerindeki etkileri kapsamlı biçimde ele alan bu çalışma, 544 sayfayla sağlığa, toplumsal baskıya ve psikolojik travmaya dair olayların detayını içeriyor. Azınlık grupların çatışma sırasında yaşadığı sürgünler, sosyal izolasyonlar, ekonomik yıkım ve göç süreci gibi temalar derinlemesine irdeleniyor. İç savaş dönemine sosyal tarih perspektifiyle yaklaşan eserde, mağduriyetlerin kayıt altına alınması, kişisel tanıklıklarla belgeye dönüştürülmesi kitaba ayrı bir değer katıyor.

7. Batı Trakya Meselesi – Tuğba Eray Biber

20. ve 21. yüzyılda Batı Trakya Türklerinin karşılaştığı siyasi, ekonomik, kültürel ve eğitim haklarıyla ilgili sorunlara odaklanan bu eser, özellikle vakıf, dini kurumlar ve eğitim hakları özelinde analizler sunuyor. Yazar, azınlığın hak taleplerini devlet kurumları, uluslararası hukuk ve modern demokrasiler bağlamında değerlendirerek, stratejik çözüm önerileri getiriyor. Bölgenin güncel sorunlarına akademik bir bakış açısıyla yaklaşan bu eser; politikacı, hukukçu ve sosyal bilimciler için kılavuz niteliğinde.

8. Batı Trakya'da İnsan ve Azınlık Hakları – Fehim Ahmet

Fehim Ahmet'in BAKEŞ Yayınları'ndan çıkan bu kitap, Gündem Gazetesi Analiz köşesinde yayımlanan yazılarını güncel hak ihlalleri ışığında bir araya getiriyor. Lozan Antlaşması'nın azınlık hakları maddelerinden başlayarak, bu hakların nasıl uygulanamadığını ve Yunan devlet politikalarının azınlık karşıtı tutumunu belgelerle analiz ediyor. 2025 baskılı eser, sade anlatımı ve gündemden

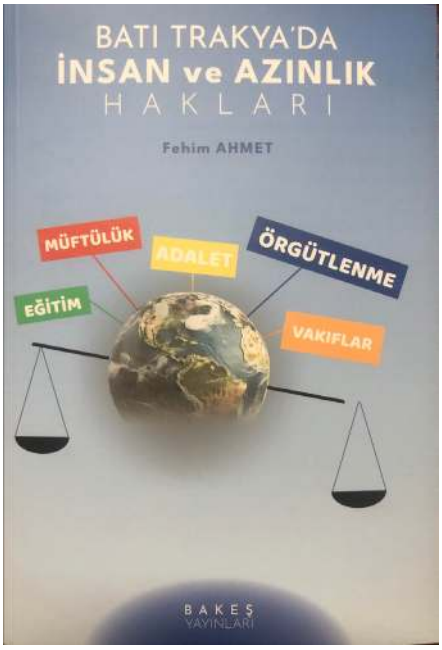

kopmayan içeriğiyle hem uzman hem genel okuyucuya hitap ediyor.

9. Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü – Turgay Cin

454 sayfalık bu çalışma, Batı Trakya'daki Müslüman Türklerin dini hak ve özgürlük mücadelesinin hukuki yönünü ele alıyor. Lozan Antlaşması'nın dinî kurumlar (Müftü, Başmüftülük, vakıflar) ile ilgili hükümlerine referansla, Yunan iç hukukunun bu sözleşmelere nasıl karşı çıktığını inceliyor. Kitapta din ve vicdan özgürlüğü, uluslararası hukuk ve Yunan ulusal hukuku karşılaştırmalı şekilde sunuluyor;

Müslüman Türklerin eğitim, vakıf ve müftülük haklarındaki sistematik ihlaller ayrıntılı biçimde değerlendiriliyor.

10. Batı Trakya'dan Türkiye'ye Göç (1967–1995) – Nilüfer Erdem

Bu eser, Yunanistan'da uygulanmaya başlanan 19. Madde politikası sonucunda on binlerce Batı Trakya Türkünün Türkiye'ye göç etme sürecini ele alıyor. Vatandaşlık iptalleri, sosyal baskılar, ekonomik mağduriyet ve göç sonrası entegrasyon süreçleri kapsamlı verilerle aktarılıyor. Kitap, mülakat çalışmaları, hukuki belgeler ve demografik analizlerle göçün toplumsal etkilerini ortaya koyuyor; demografik değişim, asimilasyon politikaları ve hak ihlali sonuçlarının bölgesel etkilerine ışık tutuyor.

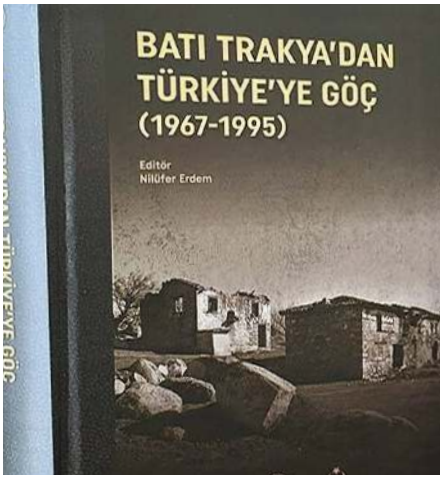

Son Söz: Okumak Direnmektir

Batı Trakya'da yaşamak sadece bir coğrafyada var olma mücadelesi değil, aynı zamanda bir kimliği yaşatma kararlılığıdır. Bu kimlik; tarihle, inançla, eğitimle, dille ve mücadeleyle ayakta durur. Elinizdeki bu eserler ise bu mücadelenin en samimi tanıkları ve kayıtlarıdır.

Batı Trakya'yı anlamak isteyenlere, bu kitapları sadece okumalarını değil, hissetmelerini öneririm. Çünkü biz, satır aralarında bile direnmeye devam ediyoruz.

Batı Trakya'da yaşamak sadece bir coğrafyada var olma mücadelesi değil, aynı zamanda bir kimliği yaşatma kararlılığıdır. Bu kimlik; tarihle, inançla, eğitimle, dille ve mücadeleyle ayakta durur. Elinizdeki bu eserler ise bu mücadelenin en samimi tanıkları ve kayıtlarıdır.

Açılmamış Kanatlar

Fatma MEMET
Uzman Psikolog, Danışman

"Bir insanın en ağır yükü, gerçekleştiremediği potansiyelidir..."
Charles Schulz

Dibe çekilmeye çalışıldıkça yukarıya tırmanan bir halkın adıdır Batı Trakya Türkleri. Yıllardır yaşadıkları topraklarda bir sabah, uluslararası bir antlaşmanın satır aralarında kimlikleri yeniden tanımlanır. Lozan Antlaşması'nın ardından "azınlık" statüsüne indirgenen bu topluluk, yalnızca hukuki bir kategoriye değil, aynı zamanda sosyolojik ve psikolojik bir sınıra da mahkûm edilir.

Tarih, bazen bir toplumun kaderini birkaç imzayla değiştirebilir. Dün toplumsal yapının doğal bir parçası olan bir halk, ertesi gün "istenmeyen bir azınlık"a dönüşebilir. Batı Trakya Türkleri'nin yaşadığı dönüşüm de tam olarak budur. Lozan'la birlikte elde edilen haklar, zamanla kâğıt üzerinde kalmış; bu topluluk, görünmeyen duvarlarla çevrilen bir sosyal alanın içine sıkıştırılmıştır.

Tüm azınlık toplumlarında olduğu gibi, Batı Trakya Türkleri'nin aidiyet hissi de çelişkilerle doludur. Hukuken Yunanistan vatandaşı olmakla birlikte, kültürel olarak Türk kimliğini taşımak; iki kimliğin sıkça çatıştığı bir coğrafyada var olmaya çalışmak demektir. Bu ikilik, özellikle genç kuşaklarda şu temel soruları doğurur:

"Ben kimim?"

"Nereye aitim?"

"Beni ben yapan ne ve bunun bir karşılığı var mı?"

Sosyal psikolog Henri Tajfel'e göre birey, benlik saygısını büyük ölçüde ait olduğu grup üzerinden inşa eder. Kişi, kendini ait hissettiği grubun değeri kadar değerli hisseder; onun itibarıyla yükselir ya da aşağılanır. Bu nedenle azınlık kimliği, sadece dışsal bir tanımlama değil; bireyin iç dünyasında da sürekli yeniden kurulan, kimi zaman çatışmalı bir kimliktir.

Batı Trakya Türkleri'nin hikâyesi, potansiyelini tam anlamıyla açığa çıkaramamış bir toplumun hikâyesidir. Oysa bu topluluğun bünyesinde yüzyılların birikimi, güçlü bir kültürel hafıza ve dirençle örülmüş bir dayanışma ruhu vardır. Eğitim alanında gösterilen çabalar, sivil toplumdaki örgütlenme bilinci ve kimliğe sahip çıkma iradesi, bu halkın henüz anlatılmamış yanlarını gözler önüne sermektedir.

Genç kuşaklar bugün hem kimliklerini koruma hem de içinde bulundukları toplumla sağlıklı bir bağ kurma mücadelesi vermektedir. Bu mücadele, yalnızca var kalmak için değil; aynı zamanda kendini gerçekleştirmek, yani "kanatlarını açmak" içindir. Eğer bu gençler, yaşadıkları kimlik çatışmalarını doğru okuyabilir ve bu çok katmanlı kimliği bir zenginliğe dönüştürebilirlerse, potansiyelleri yalnız kendi bireysel yolculuklarını değil, tüm bir toplumun kaderini dönüştürebilir.

Çünkü bir toplumun gerçek yükselişi, onun kendi hikâyesine sahip çıkmasıyla başlar. Batı Trakya Türklerinin hikâyesi ise henüz tamamlanmamıştır. Belki de en güçlü bölümü, şimdi yazılmak üzeredir…

Tarih, bazen bir toplumun kaderini birkaç imzayla değiştirebilir. Dün toplumsal yapının doğal bir parçası olan bir halk, ertesi gün "istenmeyen bir azınlık"a dönüşebilir. Batı Trakya Türkleri'nin yaşadığı dönüşüm de tam olarak budur. Lozan'la birlikte elde edilen haklar, zamanla kâğıt üzerinde kalmış; bu topluluk, görünmeyen duvarlarla çevrilen bir sosyal alanın içine sıkıştırılmıştır.

Trakya'nın Batısı

Mucahid YILDIZ

Bosna'da Müslümanları katletmeye başlayan Sırplar, kardeşlerimize daha fazla kurşun sıkamasınlar diye biz de sıla yolumuzun bunların ülkesinden geçmesini istememiştik. Güzergâhımızı İsviçre, İtalya üzerinden gemiyle Yunanistan'a geçmek üzere değiştirdik. Yunanistan'da gemiden arabalarımızla indikten sonra o yıllarda dağlardan kıvrıla kıvrıla gittiğimiz bol virajlı dar yollardan geçiyorduk. 2000 sonrasında Yunanistan otoyolları çoğaltarak bu güzergâhı çok rahat bir hale getirdi. Şimdi Igoumenitsa limanından İstanbul'a 8-9 saat gibi kısa bir zamanda varılabiliyor.

Son yıllarda araba vapurları ücretlerini aşırı artırdıkları için çok tercih edilmiyor. O yıllarda Yunanistan'dan geçtiğimiz o yolculuklarda yolun zorluğunun dışında, insanlarla hiç bir problemimiz olmamıştı. Yüzyıllarca Osmanlı idaresinde yaşamış insanların torunları, gayet kibar ve nazik insanlar. Osmanlı sonrasında bu topraklarda Müslümanlara reva görülen mezalimi duyunca, kimlere bu zulüm, kimler tarafından yaptırıldı sorusu kafamıza takılıyor elbette.

Selanik'te Osmanlı askeri, buradaki Müslümanlara dokunulmaması şartıyla silah bırakıp şehri terk etti. Ancak Yunan tarafı bu sözünü tutmadı ve büyük bir katliam yaptı. O zamanki Selanik nüfusunun çoğunluğu Yahudilerden müteşekkil idi.

Yunanistan yolculuğumuz sırasında yol kenarlarında kalem gibi minareleriyle camileri olan Müslüman köylerini görürsünüz. Maalesef yolculuğumuzda vaktimizin çok sınırlı olmasından dolayı bu köylere uğrayıp kardeşlerimizle görüşme imkânımız olmadı. Buna mukabil, Almanya'da hatırladığım kadarıyla Gümülcineli bir ailenin düğününe davet edildim ve evlenen genç çiftin nikâhlarını kıymıştım. Gelin çıkarma esnasında dua edeyim diye beni de davet ettiler. Bizim memleketlerimizde nasıl oluyorsa bu kardeşlerimiz de davul zurna eşliğinde gelin alma merasimi yaptılar. Gelin çıkarılırken hep birlikte duamızı yaptık.

Batı Trakya denilince elbette ilk aklımıza gelen tarihi hadise "mübadele"dir. Bir arkadaşım bu değişimin olmasını çok müspet bulduğunu söyledi. Doğrusu bu beni şaşırttı. Zira yapılan bu mübadelede yaklaşık 1,5 milyon Rum Anadolu'dan Yunanistan'a sürülürken, yarım milyondan fazla Yunanistan'da, özellikle Selanik'te yaşayan 'Türk'ler Anadolu'ya getirildi. Türkiye açısında doğrusu hiçbir faydası olmayan bu değişim Lozan Anlaşmasının şartlarından biriydi. Bu değişimin iktisadi sonuçları yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetine büyük bir zarar verdi. Zira 1,5 milyon Rumların birçoğu iktisadi hayatta büyük katkısı olan işler yapıyorlardı.

Selanik'ten gelen "Türkler" arasında kimler geldi? Bu sorunun cevabının açık bir şekilde verilebilmesi için arşivlerin açılması, hakikatlerin ortaya çıkarılıp kamuoyuna bildirilmesi gerekir. Bugün sosyal medyada gezen bilgilere baktığımızda binlerce yüzbinlerce Sabateist Yahudilerin ve Ermenilerin, Müslüman isimleri alarak memleketimizin en güzel köşelerine yerleştirildikleri bildirilmektedir.

Bazı istatistik hesaplarına göre, şayet bu mübadele yapılmamış olsaydı, bugün Yunanistan'da Müslüman Türk nüfusu ülkenin yüzde 40'ını bulacaktı. Anadolu'da kalan Rumların buradaki oranı ise yüzde onu bile bulmayacaktı. Bu durumda Yunanistan'daki bugünkü idari ağırlığın çok önemli bir kısmı Müslüman Türklerin elinde olacaktı. Lozan'daki batılı emperyalistler bu hesabı çok iyi yapmış olmalılar ki, anlaşmanın şartlarından biriyle bu mübadele yapıldı.

Batı Trakya denilince elbette ilk aklımıza gelen tarihi hadise "mübadele"dir. Bir arkadaşım bu değişimin olmasını çok müspet bulduğunu söyledi. Doğrusu bu beni şaşırttı. Zira yapılan bu mübadelede yaklaşık 1,5 milyon Rum Anadolu'dan Yunanistan'a sürülürken, yarım milyondan fazla Yunanistan'da, özellikle Selanik'te yaşayan 'Türk'ler Anadolu'ya getirildi.

Örtünmenin Farklı Bir Açıdan Görünüşü

Kemal KAHRAMAN
Tarihçi-Yazar

Tesettür, örtünme, hicap, hayâ gibi kavramlar ortaya atıldığında genellikle hanımların kıyafetiyle ilgili bir alana girdiğimizi düşünürüz. Bunda doğruluk payı vardır ama yeterince kapsayıcı olduğunu söyleyebilir miyiz? Örf ve adet olarak mı diyelim alışkanlık olarak mı diyelim erkeklerin bu konuda sorumluluk anlayışında bir rehavet eğilimi söz konusudur.

Erkek giyiminde ölçülerimize pek de uymayan durumlarda tolerans çıtamız daha bir yüksektir. Sokakta, iş ortamında, hatta camilerde erkeğin üzerinde uygun olmayan kıyafet gördüğümüzde artık içimizden rahatsız bile olamıyoruz. Diyelim ki fark ettik, günümüz dünyasında buna sıranın bir türlü gelmeyeceğini ön görerek uyarma riskini göze alamayız. Kimsenin birbirine karışmaması gerektiği düşünülen, bunu da birey olma gibi yaldızlı söylemlere bağlayan modern kültürde uyarma eyleminize nasıl bir karşılık alacağınız hiç belli olmaz.

İnsanları özgürlük adı altında birbirinden uzaklaştıran ama ayrı ayrı sosyal medya ve manipülasyon merkezlerine köle haline getiren çağdaş kültürü bu açıdan başarılı bulmak gerekiyor. Günümüz dünyasında tesettür açısından elbette hanımlar daha büyük bir fedakârlıkta ve eylemde bulunuyor. Bununla beraber markalarla, bazı biçimsel uyarlamalarla modern kültüre çok da yabancı olmadıklarını göstererek katılım sağlamaya ya da göze çarpmamaya çalışanlar az değildir. Bunu

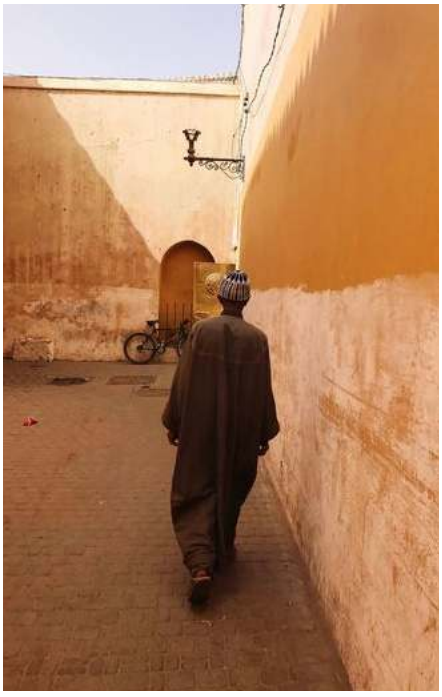

zamana bağlı örf ve adet kapsamında değerlendirebiliriz. Ama her durumda örtünmeleri onlara geniş toplumdan, mevcut dünya kültüründen bir ayrışma statüsü kazandırıyor. Bunu elbette olumlu anlamda söylüyoruz.

Erkeklerinse genelde çeşitli ortamlarda böyle keskin bir ayrışma durumunda kalmadıklarını görüyoruz. Öyle ki sadece bayların bulunduğu bir ortamda insanlar birbiri hakkında şekle göre değerlendirme yapamazken, yanlarına eşleri ya da kız çocukları geldiğinde kafalardaki sınırlar, kategoriler işlemeye başlıyor. Çünkü tıraş biçimi, pantolon seçimi, davranışları bazı ipuçları verse bile erkeklerde genel görüntü "entegre" havası veriyor. Oysa hanımlar hangi markayı veya şekli tercih ederse etsin örtülü bir kıyafetle göründüğünde taşlar yerine oturmuş oluyor. Katılım veya kabul konusunda gizli ve açık bir mücadele başlıyor. Bunu bütünüyle problem olarak görmek de yanlış olabilir, birçok durumda belki de çözümün sigortasıdır.

Dinine bağlı bir erkek birey, Güney Amerika, Meksika, İskandinav ülkeleri, aklınıza neresi gelirse gelsin dünya erkeklerinin tarzında giyinebiliyor. Daha hassas olan, biraz daha bol, "regular" tercih edebilir. Çok seyrek olarak İran'daki gibi yakasız gömlek giyebilir. Ama ceket, pantolon, palto, ayakkabı hep aynı. Tıpkı evdeki eşyalarımızın aynı olması gibi. Evrensel kültürün bir parçası.

İnancımızda ve kültürümüzde ölçüleri korumak için onun çevresine bir ihtiyat çemberi konulmuştur ki buna edep ya da takva diyoruz. Sınırları zorlama eğilimi ya da "işi ruhsata bağlamak" genellikle erdem zaafı olarak görülmüştür. Söz gelimi erkekler için göbek ve diz arası kırmızı çizgidir. Ayaktayken otururken, eğilirken uygunluğu sürdürmek için kırmızı çizginin dışında daha uzun veya geniş bir koruma payı bırakmanız gerekiyor. Ama dışarıdaki dünya sürekli bizi taviz vermeye, sınırda durmaya, bir orta yol bulmaya zorluyor. "Daha önemli konular" üzerine gece gündüz çalışıyormuşuz gibi bu tür kuralları önemsememeye zorluyor.

Burada belki en önemli faktör, biraz önce değindiğimiz günlük hayatımızdaki sosyal koruma çemberini kaybetmiş olmamızdır. İnananlar, "iyiye yönlendirme ve kötüden sakındırma" görevine bağlı olarak birbirini uyarmak şöyle dursun, tam da istendiği gibi, bilimsel anlamda otorite durumundaki makamlara olan güven ve saygısını zayıflatmış veya kaybetmiş durumda.

Erkeklerinse genelde çeşitli ortamlarda böyle keskin bir ayrışma durumunda kalmadıklarını görüyoruz. Öyle ki sadece bayların bulunduğu bir ortamda insanlar birbiri hakkında şekle göre değerlendirme yapamazken, yanlarına eşleri ya da kız çocukları geldiğinde kafalardaki sınırlar, kategoriler işlemeye başlıyor

Sarıklı, kaftanlı, cübbeli klasik Osmanlı sultanı giysilerini terk ederek Avrupai üniforma giyen ilk padişah II. Mahmut'tur. Nitekim Topkapı'dan Beşiktaş'a taşınan da odur. Fakat yenileşmenin manifestosu olan Tanzimat Fermanı'nı ilan etmek, oğlu Sultan Abdülmecit'e nasip olmuştur.

Zaten ciddi kültürel kopukluklar yaşamış olan toplumumuzda bu şekilde bir yaşam biçiminin bir medeniyet aktarımının önüne set çekilmiş oluyor. Büyük kanaat önderleri, rol model olabilecek şahsiyetler neden kıyıma uğradı sanıyorsunuz. Bireyler artık bahçelerdeki yabani otlar gibi kendi başına yetişecek, dini konularda olduğu gibi kıyafet alanında da kendi kararlarını verecek ya da öyle zannedecek. Esasında "benim kararım" derken dünya kültürünün bir tebaası haline gelmiş oluyor.

Evet, bu zamanda erkeklerin de tıpkı hanımlar gibi kıyafetinin tesettüre, hicaba uygun olup olmadığını düşünmesini nasıl sağlayabiliriz? Vücut hatlarının belli olmaması, oturduklarında, eğilip kalktıklarında bu uygunluğun devam etmesi gerekiyor. Ama dışarıdaki dünya bizi uzun yıllarda oluşan bir alışkanlık sürecinde adeta eğitiyor, değerlendirmelerimiz ister istemez sosyal hayatta oluşan örfe göre şekilleniyor. Kendimizle yakınlık kurduğumuz Osmanlı'nın son döneminde İstanbul erkeklerinin setre adını verdikleri nispeten uzun bir ceket giydiklerini görüyoruz. Buna, "İstanbulin" de diyorlar. Dönemin okumuş kesimini temsil eden kâtibin bile "setresi" uzundur.

Buralara "nasıl" geldiğimizi toplum olarak iki asırdır tartışıyoruz. "Nerelerden" geldiğimiz ise artık unutulmuş bir konudur. Sarıklı, cübbeli insanlar gördüğümüzde başka bir zamana baktığımızı hissediyoruz. Yaşlılara nispeten yakıştırıyoruz da gençlerde, hele hele çocuklarda içimizden yadırgıyoruz. İşte bu duyguyu veren, zamanın alışkanlıklarıdır. Günümüz örf anlayışıdır.

Bu noktada geldiğimiz yere atıfta bulunmak üzere bir örnek üzerinde durmak istiyorum. Nizam-ı Cedid askeri Yeniçeri kisvesini terk ederek ilk defa Avrupai tarzda üniforma giymiştir. Bu, ana hatlarıyla uzun bir ceket ve pantolondan oluşmaktadır. Tabii o zaman modernliğin simgesi olan

kırmızı fesi de unutmamak lazım. Sarıklı, kaftanlı, cübbeli klasik Osmanlı sultanı giysilerini terk ederek Avrupai üniforma giyen ilk padişah II. Mahmut'tur. Nitekim Topkapı'dan Beşiktaş'a taşınan da odur. Fakat yenileşmenin manifestosu olan Tanzimat Fermanı'nı ilan etmek, oğlu Sultan Abdülmecit'e nasip olmuştur.

İşte bu dönemde yeni kıyafetleri içindeki bir Osmanlı Nizam-ı Cedid subayının Güneydoğu bölgesinde karşılaştıkları, gelenek ve modernite arasında bize üzerinde düşünmememiz gereken ipuçları veriyor. 1840 - 1860 arasında Güneydoğu'da görev yapan Zarif Paşa, Urfa kırsalında bir aşiret reisiyle görüşüyor. Onlara Tanzimat'ın faziletlerini anlatacağım derken kendi kıyafeti esas konu haline geliyor. Hatıratında olayı şöyle anlatıyor:

"(Şeyh) *Padişahınızın askerleri hep böyle mi uruba giyerler deyu sual eyledi. Zabitleri böyle giyerler, neferatlar*ının *urubaları başka türlüdür deyu cevap eyledim. Sizin hiç utanmanız hayanız yok mudur? b*öyle *elbise mi olur, her tarafınız görünür bir maşlah getürün dedi bir maşlah getürdüler, benim arkama koydular. Bir dahi buraya gelür isen böyle açık gelme maşlah ile gel deyu söyledi. (...) Oradan kalkıp Urfaya geldim. Urfa ahalisi o güne gelinceye kadar asla nizam askeri ve elbisesi görmemişler. (...) Nereye gitsem çoluk çocuk ve karılar başıma toplanıp seyrederler idi."*[1]

Hatıratın tamamını internette bulabilirsiniz. Enver Ziya Karal hazırlamış. Tabii Urfa yöresinin kıyafetleri İstanbul'dan her durumda farklı olabilir. Fakat burada vurgulanan şey, başkadır. Urfa yöresinin bir aşiret reisi, Halife ordusunun subayına soruyor: "Sizin hiç utanmanız, hayânız yok mudur? Böyle elbise mi olur, her tarafınız görünür." Çünkü kendisi gelenek yönünü bir kenara bırakalım, "her tarafını" göstermeyen bir kıyafet içinde bulunuyor. Zaten elbisenin temel mantığı örtünmek, gizlemektir.

Hatıratta sözü edilen aslında mintan, şalvar, entari, kaftan gibi geleneksel uzun kıyafetlerden gömlek, ceket ve pantolona geçiş sürecidir. Tıpkı sedirden koltuğa geçiş gibi sosyal hayat, bir daha dönmemek üzere değişmektedir. Hanımlar için olsun erkekler için olsun örtünmenin biçimi zamana, bölgeye, örf ve adetlere göre değişebilir. Fakat zamana bağlı olmayan temel kriterler bizim durduğumuz yeri, kişiliğimizi, iki dünyada ait olduğumuz vatanı belirler.

Hatıratta sözü edilen aslında mintan, şalvar, entari, kaftan gibi geleneksel uzun kıyafetlerden gömlek, ceket ve pantolona geçiş sürecidir. Tıpkı sedirden koltuğa geçiş gibi sosyal hayat, bir daha dönmemek üzere değişmektedir. Hanımlar için olsun erkekler için olsun örtünmenin biçimi zamana, bölgeye, örf ve adetlere göre değişebilir. Fakat zamana bağlı olmayan temel kriterler bizim durduğumuz yeri, kişiliğimizi, iki dünyada ait olduğumuz vatanı belirler.

1 Enver Ziya Karal, "Zarif Paşa'nın Hatıratı 1816-1862", *Belleten*, Yıl 1940, Cilt: 4, Sayı: 16, syf. 456-457.

Sanal Mutluluklar Peşinde Koşmak

Sevdegül ÇEKİÇ
Diyanet İşleri Başk. Uzman Vaiz

Mahremiyet, gizliliktir esasında. Değerli olanın korunmasıdır. Dokunulmazlıktır. Her bir fert için en özel ve dokunulmaz olanı ifade eden bir kavramdır. Sınırların ihlal edilmemesidir. Bir kimsenin, diğerinin özel hayatına saygı duymasıdır.

Yaratılanların en kıymetlisi olarak dünyada yerini alan insan için mahremiyet, en temel hakları arasındadır. Canı, malı, aklı, nesli ve dini dokunulmazdır; saygıya değerdir.

Mahremiyet, güvendir. İnsanın kendini güvende hissetmesini sağlayan, doğru ve yerinde hareket etme imkânı sunan bu değer, son derece hayati bir ihtiyaçtır. Bedenimizi, yaşadığımız mekânı, kendimize ve ailemize ait bilgilerin mahremini muhafaza etmektir.

Kıymetli, dokunulmaz ve bize emanet verilen bedenimizi her türlü müdahaleden korumak, mahremiyet olgusunu içselleştirmemizle mümkündür. Utanma olarak ifade edilen haya duygusunun ve saygıya layık olmanın da gereğidir bedenin mahremini korumak.

Mahremiyet duygusuna sahip olmak, pencerelerini perdelerle örttüğümüz yaşam alanımızın özel bir alan olduğunu unutmadan hareket etmektir. Başkaları nasıl izin almaksızın evimize girip çıkamıyorsa, bizim de başkalarının evlerine veya odalarına izin almadan, selam verip varlığımızı fark ettirmeden giremeyeceğimizin bilincinde olmaktır: *"Ey iman edenler! Kendinizi tanıtıp izin almadan ve içinde oturanlara selam vermeden kendi evinizden başka evlere girmeyin..."* (Nûr Sûresi, 24/27)

Mahremiyet kavramı, ailenin dokunulmazlığını kapsamaktadır. En kıymetli hazinemiz olan ailemizin özel bilgi, belge ve görüntülerini koru-

duğumuz ölçüde devam eder huzurumuz. Nitekim Kur'an'da geçen "libas" yani örtü kavramı, fiziksel ve duygusal tüm mahremiyetlerin korunmasına imkân sağlayan aile kavramıyla özdeşleşmiştir. Aile fertleri birbirlerine örtü kılınmıştır adeta. Zira mahremiyetin sadece fiziksel bir örtüyle tam anlamıyla sağlanmayacağı açıktır. Dolayısıyla iç huzurumuzu sağlayan duygunun da adıdır o.

Bilginin de mahremiyeti vardır. Yalandan, iftiradan, başkalarının hoşuna gitmeyeceği şekilde arkasından konuşmaktan ve boş sözlerden uzak durmaktır mahremiyet duygusuyla bezenmek. Doğruluğa ve dürüstlüğe yelken açmaktır. Gerektiğinde nezaketle uyararak hata ve kusurları örtücü olmaktır. Davranışlarımızın sorumluluğunun bilincinde olarak yaşamaktır: *"Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur."* (İsrâ, 17/36.)

Bir de sanaldaki gerçekliğimizin farkına varmaktır sorumluluk sahibi olmak. Dini, ahlaki, toplumsal kurallarımızın internet ortamında da geçerliliğini koruduğunun bilincinde olmaktır. Gerçek hayatta olduğu gibi, hatta daha fazla hassasiyet taşımaktır.

Görünür olma isteğimizin kendinde yer edindiği bir mecra olarak karşımıza çıkar sosyal medya. Araştırmalara göre Youtube'da video izlemek gibi bazı alışkanlıklar, iş ve uykudan sonra insanların vaktini en çok harcadığı aktiviteler arasında yer almaktadır. Sosyal medya platformlarının sunduğu imkânların yanında neredeyse bağımlı kılacak etkilerinin olduğu da sık sık gündeme getirilmektedir. Sosyal gerçeklikten soyutlanarak yer yer sanal sosyallikte mutluluğu aramaktadır insan. Bir taraftan öznesiyken, diğer taraftan nesnesi oluvermektedir sosyal medyanın…

Öyle ki, ailesiyle ya da arkadaşlarıyla yaşadığı en mutlu anlarını, sosyal medyada paylaşıp kaç beğeni aldığını merak ederken gerçek hayatının inceliklerini kaçırmaktadır belki de. "Sanal mutluluklar peşinde koşmak" denebilir mi acaba bu gayrete?

"Mahremiyetlerini, sırlarını ve kendilerini biriciklik görebilme duygularını sosyal medyaya teslim eden insan, gerçek dünyaya ait kadim değerlerinin elinden gittiğinin farkında bile olmamaktadır." diyebilir miyiz öyleyse?

O zaman, günlük yaşamın her anını bu mecrada görünür kılma çabamıza nasıl bir çerçeve çizilmelidir? Gönüllü görünürlük hissimize nasıl bir sınır koyalım ki gizli ve dokunulmaz kalması gereken değerlerimiz bilinçli ya da bilinçsiz ortaya saçılmasın!

Gizli kalması gerekenle, paylaşılmasında sakınca bulunmayanları ayırt etmekle işe başlayabiliriz belki de. Devamında ise, özgürlük adı altında gerçekleştirilen kontrolsüz ve kural tanımayan davranışların bireysel ve toplumsal düzlemde bizi değerlerimizden uzaklaştırdığını görmek ve bunun için gerekli tüm tedbiri almak durumundayız.

Dijital mahremiyet kavramını gündemimize almak ve böylece yarınlarımıza daha güvenle yürüyebilmek zorundayız. Dolayısıyla bilgi, belge, ses ya da görsellerimizi, sosyal medya hesaplarımızda paylaşırken mahremiyet süzgecinden geçirmek, güvenliğimizi kendi rızamızla zedelememek gibi bir sorumluluğumuz var. Zaten bilinçli bir sosyal medya kullanıcısı; neyi, ne zaman ve nasıl paylaşacağına karar verebilen, gerçek hayatındaki hassasiyetlerini sosyal medya profiline yansıtabilendir. Bunun yanında; neyi, niçin, ne zaman ve ne kadar izleyeceğine/kullanacağına ayrıca neyi, kimi takip edip etmeyeceğine gerektiğine dair sosyal medya okuryazarlığı geliştirendir.

"Bir kimse, kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da (içeriye) bakarsa kabahat onda değil, ev sahibindedir." (Tirmizî, İsti'zân, 16) buyuran Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), irade eğitimimiz adına müthiş bir kural sunmaktadır bizlere. Öyleyse seçici olmalıdır bilinçli bir sosyal medya kullanıcısı. Elinde olanın mutluluğunu yaşamalıdır. Başkasında gördüğünün özlemini çekerek sahip olduklarının huzur ve mutluluğundan kendini mahrum etmemelidir.

"Mahremiyet, mahrumiyet değil özgürlüktür." diyebilmeli, gerçek özgürlüğün sınırlarını bilmek ve başkalarının sınırlarına saygılı olmakla mümkün olabileceğini unutmamalıdır.

"**İki düşünüp bir paylaşmalı**", **"En hakiki denetimin kendi vicdanıyla mümkün olacağını unutmamalı!"**dır. Ve… Hayatın her alanında mahremiyetin güvenli limanına sığınarak aslında kendini bulmalıdır!

Halife Me’mun Döneminde Dünya Haritacılığı: Harezmi ve Me’mun’un Dünya Haritası

Hurşide NOSİROVA

“Özbekistan Tarihi” Televizyon Kanalının Editörü

Abbâsî Halifesi Me’mun’un hüküm sürdüğü dönemde Bağdat, özellikle coğrafya başta olmak üzere çeşitli entelektüel disiplinlerde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Halife Me’mun, dönemin seçkin âlimlerine gök ve yeryüzünü kapsayan kapsamlı bir haritanın hazırlanması görevini tevdi etmiştir. Bu proje kapsamında, iki ayrı astronom grubu, yıldızların konumlarını esas alarak güneyden kuzeye olan mesafeleri geleneksel ölçüm teknikleriyle (örneğin ip yardımıyla) belirlemiştir.

Bu bilimsel faaliyette yer alan önemli isimlerden biri de matematikçi ve coğrafyacı Muhammed b. Musa el-Harezmi’dir. Harezmi bu çalışmaları bizzat yönetmiş, 545 yerleşim biriminin enlem ve boylam koordinatlarını detaylı bir şekilde kayda geçirmiştir. Ayrıca dağlık alanlar, adalar, denizler ve diğer coğrafi oluşumlar da sistematik biçimde haritaya işlenmiştir. Harezmi, Abbâsî topraklarının ötesinde bulunan bazı şehirlerin koordinatlarını da tespit ederek çalışmayı genişletmiştir. Bu veriler, onun *Kitâbü Sûreti’l-Arz* adlı coğrafya eserinin temelini oluşturmuştur. Bahsi geçen haritalar, *Mecmûatü’l-Me’mun* (Me’mun’un Dünya Haritası) adı altında anılmış ve yaklaşık 840’lı yıllarda tamamlanmıştır.

Harezmi’ye ait dört harita günümüze ulaşabilmiştir. Bunlardan özellikle Azak Denizi havzasını betimleyen harita önem taşır. Bu haritada Azak Denizi’nin kuzey yönü açıkça gösterilmiştir. Harezmi’den önceki ve sonraki birçok coğrafyacının yalnızca güney kısmı tasvir ettikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu harita dönemi için dikkate değer bir yenilik teşkil etmektedir.

Nil Nehri’ne ilişkin haritası da onun hidrografik sistemleri derinlemesine bildiğini göstermektedir. Harezmi, haritaya bölgenin iklimsel sınırlarını da dâhil etmiştir. Üçüncü harita, “Kıymetli Yakutlar Adası” başlığını taşımakta olup, dört bir yanı dağlarla çevrili bir adayı konu edinmektedir. Dördüncü haritada ise çeşitli deniz kıyılarının konturları çizilmiştir. Harezmi’nin bu eserleri ve özellikle *Kitâbü Sûreti’l-Arz*, yüz-

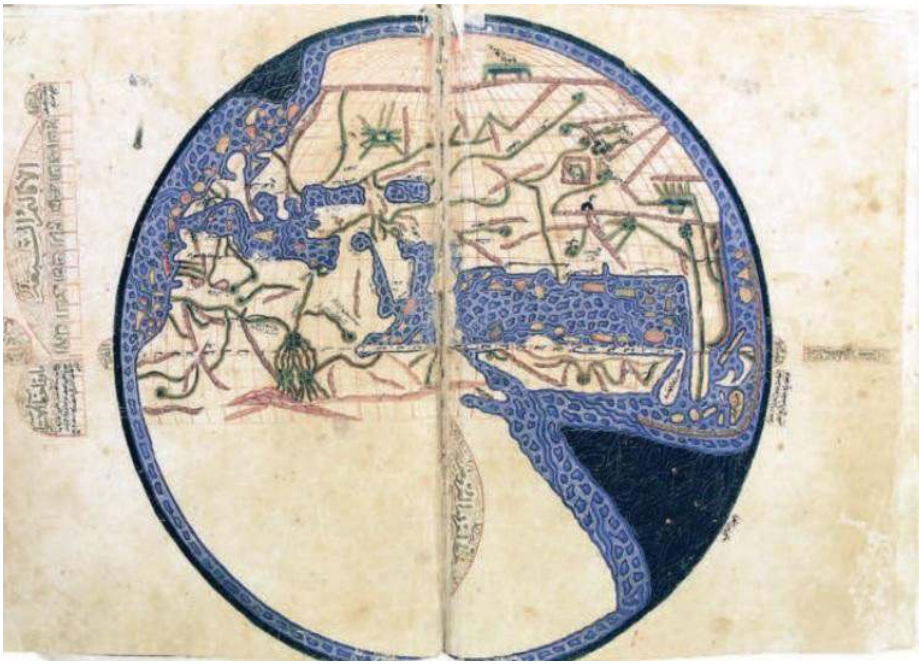

yıllar boyunca hem İslâm dünyasında hem de Batı'da haritacılık alanında temel kaynaklardan biri olarak kullanılmıştır. Söz konusu eser, Orta Asya'nın tarihi coğrafyası açısından da güvenilir bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Harezmi'nin çalışmalarının merkezinde yer alan "Beytü'l-Hikme", yalnızca bir kütüphane değil, aynı zamanda tercüme, araştırma merkezi ve bilginlerin oluşturduğu seçkin bir akademi işlevi görmüştür. Burada simya çalışmaları yürütülmüş ve bu alan, ilerleyen yüzyıllarda modern kimya biliminin temel taşlarını oluşturmuştur. Ayrıca, gelişmiş gözlemevleri ve deneysel araştırma merkezleri de bu kuruma bağlı olarak faaliyet göstermiştir.

Halife Me'mun, Aristoteles, Galen, Öklid, Batlamyus ve Hipokrat gibi klasik düşünürlerin eserlerinin Arapçaya çevrilmesini sağlamış; Bizans'la yapılan savaşlar neticesinde, oradaki kütüphanelerden ele geçirilen nadir el yazmalarının Bağdat'a nakledilmesini sağlamıştır. Bu eserlerin büyük bir kısmı kısa sürede tercüme edilerek bilimsel üretime kazandırılmıştır. Harezmi gibi âlimler, farklı kültürlerin bilgi birikimini sentezleyerek "Me'mun Dünya Haritası"nı ortaya koymuşlardır.

Harezmi'nin kullandığı coğrafi model, esas olarak Batlamyus'un teorilerine dayanır. Batlamyus'un yerküreyi yedi iklim bölgesine ayırması, dönemin kartografik çalışmalarına yön vermiştir. Ayrıca, küresel yüzeyin düzlem üzerinde tasviri, enlem-boylam koordinat sisteminin sistematik biçimde uygulanması ve detaylı topografik hesaplamalar, bu haritalarda kendine yer bulmuştur. Batlamyus'un çalışmaları, Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarının ayırt edilmesini mümkün kılmış; farklı ölçekteki yerleşim bölgeleri için ayrı haritalar geliştirilmiştir.

Batlamyus'un II. yüzyılda geliştirdiği sistem, rüzgâr yönlerini belirlemek için 12 temel yön kullanmıştır. Bu yönlerden dördü ana yönleri temsil etmiş, her biri 30°'lik farklarla belirlenmiştir. Ayrıca, ekvator çevresindeki 360°'lik koordinat sistemi, daha sonra İslam coğrafyacıları tarafından da benimsenmiştir.

7.-8. yüzyıllar arasında Müslüman tacirlerin Çin, Doğu Afrika (özellikle Zanzibar), Rusya ve Atlantik Okyanusu'na kadar ulaşan kara ve deniz ticareti, haritacılığın sınırlarını genişletmiş, İslam medeniyetinin evrensel bilim geleneğine katkı sağlamıştır

Müslüman astronomlar, Yunan coğrafyasında duraklayarak gözlemler yapmış, Bağdat ve Şam'daki rasathanelerde meridyen yaylarını ölçmüş ve astronomik araçlar geliştirerek sistematik gözlem faaliyetleri yürütmüşlerdir.

Me'mun'un projesine göre, yerkürenin çapı 12.804 km olarak hesaplanmıştı. Daha sonraki bilim insanlarının ölçümleri 12.744 km iken, 2007 yılına ait modern veriler bu değeri 12.756 km olarak teyit etmiştir

İslam medeniyetinde harita biliminin temelleri, Halife Me'mun'un önderliğinde faaliyet gösteren "Beytü'l-Hikme" âlimlerinin yüksek düzeydeki bilimsel donanımlarını yansıtmaktadır. Me'mun Dünya Haritası'nın 1340–1341 yıllarında İbn Fazlullah el-Ömeri tarafından istinsah edilen bir nüshası günümüzde İstanbul'daki Topkapı Sarayı Müzesi'nde muhafaza edilmektedir

Şüphe yok ki, Türk toplumlarının tarihi ihtişamlı, onurlu ve büyüktür. Bu tarih, büyük atalarımızın ilmî ve kültürel katkıları sayesinde şekillenmiş, dünya uygarlığının bugünkü seviyesine ulaşmasına öncülük etmiştir.

İşgal 101: Susturulmuş Çoğunluğun Sesi (Occupation 101)

Elif ATABAŞ

(Viyana Ekonomi Üniversitesi mezunu. Okumayı ve yazmayı seven bir blog yazarı. https://balkandays.blogspot.com/)

İnsicamın bu ayki sayısında sizlere Filistin tarihiyle ilgili bir belgesel tanıtmak istiyorum. Eski bir yapım olmasına rağmen şu ana kadar izlediğim belgeseller arasında tarihi arka planı doğru bir şekilde anlatması ve bunu Filistinlilerin hayatlarından önemli örneklerle birleştirmesi açısından izlenmeye ve üzerinde konuşmaya değer buldum. 2007 Altın Palmiye dahil sekiz farklı film festivalinde en iyi belgesel ödülü alan *İşgal 101 (Occupation 101)*, sözde İsrail devletinin kuruluşundan İkinci İntifada'ya kadar gelişen olayları ve bu süreçteki İsrail-Amerika ilişkilerini sorguluyor.[1]

"The greatest enemy of knowledge is not ignorance.. it is the illusion of knowledge" sözüyle başlayan belgeselin iddiası, Filistin toprakları hakkında dünya kamuoyuna sunulan yanlı ve yanlış bilgileri, gerçek hikayeler eşliğinde doğrulamak ve daha fazla insana ulaşmasını sağlamaktır. Zira bilgi güçtür ve kitleleri harekete geçirebilir. Bunun gayet farkında olan işgalci İsrail 7 Ekim 2023 sonrası yaşananları dijital platformlardan silmek adına da faaliyetler yürütmektedir. Bu nedenle dergimiz vesilesiyle yazdığımız her kelime tarihe not düşmekte ve neredeyse yüz yıla varacak olan İsrail işgalini insanlığa haykırmaktadır.

Belgeselin ilk dakikalarında Cezayir iç savaşına dair görüntüler zihnimi hemen geçen ayki Frantz Fanon anlatısına götürdü. Hatırlarsanız Fanon'un ifadesinde yerini bulduğu üzere sömürgeci, sömürdüğü topraklara sessiz sedasız gelmedi. Bu nedenle, belgeselde de belirtildiği gibi bu işgale ses çıkaran halkın sesine ve gösterdiği şiddete odaklanmak konuyu anlamamak demektir, burada bakılması gereken Filistin halkının diğerlerinden daha saldırgan olduğu değil, buradaki insanlara adaletsiz muamele edilmesinden dolayı coğrafyada çoğu şeyin yanlış

1 "İşgal 101: Susturulmuş Çoğunluğun Sesi", haz. Abdallah Omeish, Sufyan Omeish (Independent Production, 2006).

gittiğine dair alarmların çalmasıdır. En acısı da yirmi yıl önce çekilen bu belgeselin sanki daha dün Filistin'de yaşananları ve yaşanmakta olanları anlatıyor gibi olması...

"Barıştan bahsetmeye devam etmek, silahsız ve savunmasız bir halka karşı tek cevabı vahşi saldırılar düzenlemek olan bir hükümete karşı, şiddete başvurmamak bizim için yararsız ve beyhude bir çabayı ifade etmektedir." (Mandela)

Belgeselde geçen Mandela'nın bu ses kaydından sonra kısaca Güney Afrika modeli apartheid rejiminden bahsetmek gerekir. 1948–1994 yılları arasında Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yürürlükte olan, ırk temelli sistematik ayrımcılığa dayanan bir resmî devlet politikasıdır. Apartheid kelimesi "ayrılık" anlamına gelir. Bu sistem, beyaz azınlığın siyah çoğunluk üzerinde sosyal, ekonomik, siyasi ve coğrafi kontrolünü kurumsallaştırmayı amaçlamıştır. Bu sistemde nüfus "beyaz", "renkli" (melez), "Hintli" ve "siyah" olarak dört ana kategoriye ayrılmıştır. Her bir grubun nerede yaşayacağı ve çalışabileceği, kiminle evlenebileceği ve hangi kamu hizmetlerine erişebileceği yasalarla belirlenmiştir. Siyahi Güney Afrikalılar için sözde özerk etnik bölgeler (Bantustan) oluşturulmuştur. Bu bölgeler alt yapı ve kaynaklara ulaşım açısından oldukça fakirdir. Ayrıca siyahilerin genel seçimlerde oy kullanması ve parlamentoya girmesi yasaklanmıştır. Eğitimde, sağlık hizmetlerinde, ulaşımda ve kamu alanlarında "sadece beyazlara özel" sistemler kurulmuştur. 1960'lardan itibaren dünya kamuoyu Apartheid Rejimine karşı çıkmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler, Afrika Birliği, bağımsızlıklarını yeni kazanmış Asya-Afrika ülkeleri Güney Afrika'ya ekonomik ve diplomatik yaptırımlar uygulamaya başlar. 1994'te ilk defa tüm ırkların katıldığı demokratik seçimlerle Apartheid Rejimi sona erer, Nelson Mandela devlet başkanı olur.

Bu parantezden sonra devam edecek olursak, belgesel 1947 yılında muhtemelen Birleşmiş Milletler Taksim Kararı sonrasında Filistin halkını zorla evlerinden kovan İsrail askerlerinin görüntüleriyle başlıyor.

"Bir gazeteci olarak İsrail ve Filistin meselesini ne kadar araştırırsanız, yanlış bir şeyler olduğunu o kadar çok hissedersiniz. Görün-

Belgeselin ilk dakikalarında Cezayir iç savaşına dair görüntüler zihnimi hemen geçen ayki Frantz Fanon anlatısına götürdü. Hatırlarsanız Fanon'un ifadesinde yerini bulduğu üzere sömürgeci, sömürdüğü topraklara sessiz sedasız gelmedi.

tülerle yazılanlar birbiriyle uyumsuzdur, acemice dublaj yapılmış yabancı bir filme benziyor. Basınlarımız Ortadoğu'daki şiddeti, oradaki kültürün ve bölgenin doğal bir parçasıymış gibi, İsrail-Filistin çatışmasını, çözüm umudunun az olduğu eskilere dayanan bir sorunmuş gibi gösteriyorlar." (Alison Weir-Gazeteci)

Bu cümleye iki noktada şerh düşmeden önce, aslında Filistin topraklarında uygulanan sistemli soykırımı oralarda bulunan her insan aklının görebildiğini anlıyoruz. Aslında bundan yüz yıl önce Filistin meselesi diye bir şey yoktu, onun yerine tüm dünyadan dışlanan bir Yahudi meselesi vardı, demek yanlış olmaz. Zira William Cleveland, "Modern Ortadoğu Tarihi" kitabında bu meseleyi çözer ve şöyle ifade eder:

"Yüzyıllardır Filistin'de yaşayan ve şehir yönetiminde hâkim durumda olup, 1922'de nüfus olarak bire karşı sekiz çoğunluğuna sahip yerli Arap halkı, neden 1948'de yeni İsrail devletinde azınlık kalmıştır? Neden Filistin'de Arapçılık ya da Filistin milliyetçiliği değil de Siyonizm kazanmıştır? Filistin Arap liderliği görevlerini yerine getirmekte yetersiz miydi, üyeleri karşılarına çıkan uluslararası sorunların üstesinden gelmeye hazır mıydılar ve kendileri Filistin Arap nüfusunun güvenilir temsilcileri miydiler? Burada amaç İngilizler, Siyonistler ve Filistin Arapları arasındaki ilişkileri inceleyerek, manda döneminin başlıca konularını ortaya çıkarmaktır. Bunun için de Filistin mandasının kuruluşunun temelini hatırdan çıkarmamak gerekir. ***1200 küsur yıldır Arap çoğunluğun yaşadığı bir toprak parçası, üçüncü bir tarafın (İngiltere) inisiyatifiyle, çoğunluğu Doğu Avrupa'da yaşayan başka bir halka (uluslararası Yahudi topluluğu) milli yurt olarak vaat edilmişti.*** *Doğu Avrupalı Yahudilerin yaşadıkları sıkıntılı hayat, aralarındaki Siyonistleri İngiltere'yi sözünü tutmaya ve Filistin'de bir Yahudi milli yurdu kurmaya mecbur etti; buna karşılık Filistin'in yerleşik Arap halkı kendi yurdunun bir Yahudi devletine dönüştürülmesine karşı çıktı ve elinden geldiğince buna direndi.* ***Filistin sorununun kökeninde Siyonistlerin Filistinli Arapların yaşadıkları topraklar üzerinde hak iddia etmeleri yatar."***[2] Böylelikle **Yahudi Meselesi Filistin Meselesine** dönüştürülmüş olur.

İkinci şerhimiz ise oluşturulan Filistin meselesinden sonra ortaya çıkan durum Filistin-İsrail çatışması değil, İsrail'in Filistin'i işgalidir. Yazılarımızda ve konuşmalarımızda buna dikkat etmeli, İsrail'in her fırsatta uyguladığı epistemolojik sömürgenin farkına varmalı ve bize ait olan kelimelerimize sahip çıkmalıyız.

Makalenin konusu olan belgesel İsrail-Filistin çatışmasını değil, İsrail'in Filistin topraklarını **işgal ederek** başlattığı tecrit, katliam ve abluka politikalarının Filistin'de direniş hareketine dönüşmesinin 1947 ile 2000 yılları arasını anlatmaktadır.[3]

"Amerika'nın büyük kesiminden saklanan görüntü ve ifadelere tanık olmak üzeresiniz..."

"İşgalin tanımı, topraklarınızı fiziksel olarak işgal edip, hayatınızı kontrol etmesidir. İsrail'de yaşanan kendine özgü bir işgal çeşididir hem yerleşimcilerin, hem ordunun işgali söz konusudur."

"Yerleşimler için Filistin toprakları seçiliyor. Ve o yerlerde her ne varsa, yol, köy ya da ev, yerle bir ediyorlar ve yerine yeni bir köy inşa ediliyor" (Amerikalı Rahip)

Belgeselde geçen Rodina Cabbar ve ailesinin evi çok bereketli bir tarım arazisinde olduğu için, işgalci yerleşimciler evlerini iki defa yıkarlar. Aylarca çadırda yaşamak zorunda kalırlar ve kocası işgali protesto ettiği için hapse atılır. Uzun bir süre sonra başka bir eve taşınabilirler. Ev insanın yuvasıdır ve kendini güvende hissettiği yerdir. Bu güvenin elden alınması Rodi-

2 William Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, çev. Mehmet Harmancı (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008), 266.

3 Mehmet Akif Ersoy, *Tünel: Gazze'de Yaşamak* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2024), 18.

na'nın kızını çok etkiler ve intihar etmeye kalkışır. Çünkü bir Filistinlinin evini yıkmak bu kadar kolaydır. İsrailli aktivist Jeff Halper'in ifadesiyle, *"Filistinlilerin alınan kararlarda hiç söz hakları yoktur, tüm kararlar onların evlerini elinden almak ve yerine silahlı yerleşim yerleri kurmak için alınmaktadır."* Bu arada Jeff Halper ismini "Toprağımızın Kokusu" kitabında üç kez evi yıkılan aileye yardım eden komisyonun başkanı olarak hatırlıyoruz.

2000'lerdeki bu harita bugün 2025 yılı itibariyle daha karmaşık bir haldedir. İşgalci yerleşim yerleri özellikle Filistinlilerin toprakları bir daha kullanamamaları üzerine planlanmış, aralara konulan ve sadece İsraillilerin kullandığı yollarla da evler tamamen birbirinden ayrılmıştır. Yerleşimci işgalcilerin bizzat İsrail tarafından silahlandırılması yetmezmiş gibi bir de kapılarında İsrail askerleri nöbet tutmaktadır. Bu yolla Filistinlilerin önce evlerini sonra ülkelerini terk etmeleri beklenmekte ve amaçlanmaktadır. Bu ise kelimenin tam anlamıyla "etnik temizliktir." (Jeff Halper)

"Batılıların tek bildikleri Araplar ve Yahudilerin senelerdir savaşıyor olmaları. Bu doğru değil... Yapılması gereken bir tek şey var; ***biraz tarih okumak...****"* (ABD'nin Suudi Arabistan Büyükelçisi)

Bu uzun girizgahtan sonra bundan sonraki yazılarımda Filistin tarihini başından günümüze ele alacağımı belirterek, yazımı sevgili Rachel'i anarak bitirmek istiyorum. Henüz 23 yaşında, yine bir Filistinlinin evini yıkmak için gelen bir buldozerin altında son nefesini verir. 5. sınıf mezuniyetinde yaptığı konuşma onun inandığı değerler uğruna can verdiğini bir kez daha göstermektedir. Küçük Rachel'in konuşması kulaklarımızda çınlarken, rüyasının gerçekleşeceği gün için çalışmaya devam edeceğiz:

"Onlar daha çocuk. Başka çocuklar için buradayım. Buradayım; çünkü umursuyorum. Buradayım; çünkü dünyanın dört bir yanındaki çocuklar açı çekiyorlar; çünkü 40.000 insan her gün açlıktan ölüyor. Buradayım; çünkü bu insanların çoğu çocuklar. Çevremizde yoksulların olduğunu ve onları görmezden geldiğimizi fark etmeliyiz. Bu ölümlerin önüne geçilebileceğini fark etmek zorundayız. Üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan insanların da aynı bizler gibi düşündüğünü, umursadığını, gülümsediğini ve ağladığını fark etmek zorundayız. Onların bizimle aynı olduğunu; bizim de onlarla aynı olduğumuzu fark etmeliyiz.

Benim rüyam 2000 yılına gelindiğinde açlığı bitirmiş olmak.

Benim rüyam fakire bir şans tanımak.

Benim rüyam her gün ölen 40.000 insanı kurtarmak.

Hepimiz geleceğe bakıp orada parıldayan ışığı görürsek, rüyam gerçekleşme olanağı bulacak hatta gerçekleşecektir."

KAYNAKLAR:

Cleveland, William. *Modern Ortadoğu Tarihi*. çev. Mehmet Harmancı. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008.

Ersoy, Mehmet Akif. *Tünel: Gazze'de Yaşamak*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2024.

"İşgal 101: Susturulmuş Çoğunluğun Sesi". haz. Abdallah Omeish, Sufyan Omeish. Independent Production, 2006. https://www.occupation101.com

Eskişehir: İstanbul'a Açılan Kapı

Zübeyir ŞEKERCİ

Kıymetli bir dostun nişanı için gittiğimiz Afyonkarahisar'dan İstanbul'a dönüşte anı fırsat bilip farklı bir yer görme niyetiyle üç arkadaş yola koyulduk. Şeyh Edebali'ye niyetlensek de yetişmez deyu rotayı Eskişehir'e çevirdik. Eskişehir, günümüzde görece seküler bir yaşantıyla anılan, belli sokaklarının bu çerçevede isimlendirildiği bir şehir olsa da tarihi serencamında İslam'a bayraktarlık yapmış bir şehirdir. Osmanlı'nın ilk fethettiği beldelerden, Haçlılara karşı mümin cephesinin bir güzergâhı olması yanı sıra İstanbul'a açılan bir kapıdır da. Nitekim birçok camii, han ve hamama da ev sahipliği yapmıştır. Şehrin İslamlık tarafını görmeye niyetlenip haritaya Kurşunlu Camii ve Külliyesi, bir diğer ismiyle (Çoban) Mustafa Paşa Camii'ni yazdık.

Şehrin tepesinden aşağı doğru inerken panoramik bir görüntü bizi karşıladı. Eskiden yeniye şehir ayağımızın altındaydı sanki. Aracı park edip indiğimizde Tarihi Odunpazarı'nın Osmanlı tipi evleri göze çarparken Kurşunlu Camii'nin arka giriş kapısı öylece duruyordu. İçeriye ilk adımı attığımızda hayret ve hayranlık bir arada karşıladı bizi. Geniş ve ferah bir avlu, kuş sesleri ve klasik mimarinin tecessümü... Her ne kadar 1519-1526 yılları arasında yapılan camiinin mimarı tam olarak bilinmese de akla gelen en kuvvetli isim Acem Ali'dir. Mimar Sinan'dan evvelki baş mimar olan Acem Ali, Boşnak Vezir Çoban Mustafa Paşa adına inşa ettirmiştir. Nitekim Çoban Mustafa Paşa Camii ismiyle anılsa da kurşunla kaplanan kubbelerden ötürü halk arasında "Kurşunlu

Camii" olarak bilinir. Gebze'de de yine Çoban Mustafa Paşa adına yaptırılan ve benzer mimariye sahip bir camii bulunmaktadır. Kurşunlu Külliyesi; medresesinden kervansaraya, yemekhanesinden sıbyan mektebine değin geniş bir hizmete haizdir. Zaten kadim mimari de bunun birçok örneği yok mudur?

Caminin girişinde kıyafetle ilgili uyarı hoşumuza gitmişti ki bu uyarıya harfiyen uyan bir çift görünce tebessüm etmiştim. Oysa olması gereken bu yaklaşımken turistik faaliyeti önceleyen uygulamalardan ötürü ibadethanelere giriş çıkışta kılık kıyafet bir referans olmaktan çıkmış gibiydi. Caminin içerisine girip namazı kıldıktan sonra bir süre dinlendik. Taş işlemelerden ve sade tezyinden oluşan minber, klasik usulde inşa edilmiş kubbe ve eserin ferahlığı kişiye bir başka dinginlik veriyor. Bu hususta dostum Hakan duyduğu huzuru özel olarak dile getirmişti.

Camiden çıkıp aşağı indiğimizde tarihi Odunpazarı evleri karşımıza çıkmıştı. Yoğun turist kalabalığından olsa gerek bolca hediyelik eşya dükkânı, restoran ve kafeler sizi karşılıyordu. Biraz yürüdükten sonra meydana çıkmıştık. Tam ortasında bir heykel, sahi, bize neyi anlatıyordu? Biraz etrafı inceledikten sonra geç dönem Osmanlı eseri olduğu her halinden belli olan Tiryakizade Süleymanağa Camii'ne gelmiştik. 1778 yılında Orta Mahalle sakini Hacı Süleyman Ağa tarafından yaptırılan cami mezkûr ismin kendi mülkünden infak ettiği birkaç dükkân ve altı adet emlak cami imamı, müezzini, hademesi ve diğer görevlilerinin maişetini karşılamıştır. İlaveten tahsis ettiği vakıf malından gelecek paranın diğer kısmıyla cami adına tamir, inşa vb. ihtiyaçları giderilmesi şart koşulmuştur. Vefatından beş sene sonra 1783'te oğulları tarafından merhuma atfen minare inşa edilmiştir. Yaklaşık bir asır sonra 1885'te Alayzade Ali Bey de cami ihtiyaçları için vakıf kurmuştur. Vakıf geleneğine güzel örneklikleri bünyesinde ihtiva eden cami 1909 yılında yıkılıp tekrar yapılmış ve çeşitli restorasyonlar geçirmiştir. Son olarak 2013-2014 yıllarında bugünkü hüviyetine kavuşan cami engelleri de gözeterek yeniden restore edilmiştir. Girişte yürüme engelliler için asansör bulunan camide Cuma günleri hutbe okunurken işitme engelliler için de işaret diliyle hutbenin irad edildiği bir projeksiyon bulunmaktadır. *Engelsiz Cami Projesi* ilk olarak aynı mahalledeki Hacı Hasan Camii'nde başlatılmıştır. Daha sonrasında tanıştığımız Orta Işık Camii imamı İsmail hoca da bu projeden bahsedecekti bize.

Camiden çıkıp meydana tekrar döndüğümüzde geldiğimiz yolun arka sokağına geçtiğimizde bir başka minare karşılamıştı bizi. 14 yüzyıl eseri olan Ak Camii, çizim planı esas alındığında hamamdan döndüğü ifade edilmektedir. Nitekim cami mahzene girer gibi kemerli girişleriyle bu ihtimali desteklemektedir. 14. yüzyılda yaşamış İshak Fakih'ten mülhem eser İshak Fakih olarak da bilinir. Günümüzde ciddi bir tahribatla karşı karşıya olan camiinin bilhassa minaresi yıkılma tehlikesi barındırmaktadır. Minarenin üzerindeki tehlikeye dikkat çekilen pano yerine restore çalışması olmalıydı diye içimden geçirdim.

Akşam namazına az bir vakit kaldığında soluğu bir diğer 19. yüzyıl eseri olan Orta Işık'ta aldık. Caminin içine girdiğimizde Hafız Ömer'in dikkatini halılar çekti. Pek uyulmasa da kaldırımlardan aşina olduğumuz görme engelliler için tasarlanan özel yürüyüş yolu gibi caminin halıları da bu şekilde tasarlanmıştı. Çok hoşumuza giden bu projenin iyi bir farkındalık kazandıracağını ve İslam'ın meselelere bütüncül yaklaştığı üzerine sohbet ettik. Derken ezan vakti geldiğinde içeri iki kişi girdi. İçlerinden birinin imam olduğunu öğrendikten sonra detaylı olarak tanıştık. Namazı Hakan kıldırınca müezzin ben oldum. Tesbihat sonrasında cami imamı Hafız İsmail hocayla sohbet ederken cami merkezli bir yerleşimi kast ederek "Eskişehir'in bu tarafını görmek çok hoşumuza gitti" dedim. Hocayla latifeli bir şekilde "gel ben seni gündüzleyin gezdireyim" dedi. Neticede İstanbul'un fethine değin 9. yüzyıldan 20. yüzyıla nice İslam erlerine güzergâh olmuş bir belde burası. Bugünkü ahval bize aslı hüviyetini unutturmamalı.

Hocayla uzunca bir sohbetin ardından vedalaşıp yola koyulduk. Bir iki seferdir niyetlenip de seyahat edemediğim Eskişehir'i mezkûr haliyle tanımanın bahtıyla mütebessim bir şekilde beldeden ayrıldık.

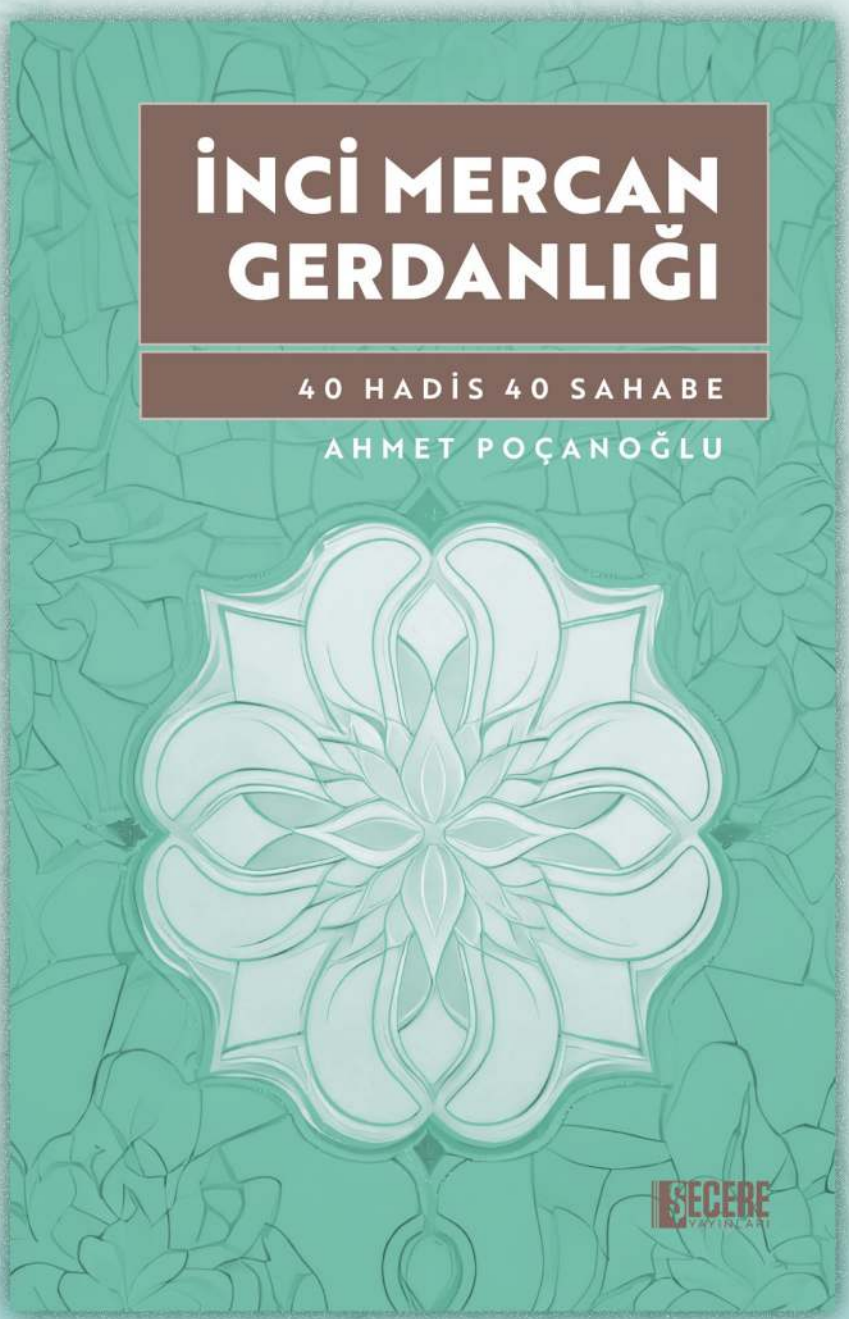

Yeni Kitabımız Yayında

ŞECERE YAYINLARI